

Život a dielo Ľudovíta Štúra

očami krajanových novinárov

Michal Brichta
Jarmila Buchová
Monika Faturová
Anna Horvátová
Antonela Lakoš
Monika Necpálová
Lenka Somorová
Ján Špringeľ
Katarína Verešová
Sandra Kralj Vukšić

Organizátori Letnej školy žurnalistiky 2015

Úrad pre Slovákov
žijúcich v zahraničí

Editor: Mgr. Miloš Horváth, PhD.

Jazyková redakcia: Mgr. Peter Kubínyi

Grafické spracovanie a návrh obálky: Mgr. Ján Hacek, PhD.

© Katedra žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave s finančnou podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Tlač: KO&KA, spol. s r. o. (zmluvný dodávateľ tlačiarskych služieb pre UK), tlačiareň K-PRINT, Kadnárova 102 , 831 06 Bratislava

Bratislava, STIMUL 2015

ISBN 978-80-8127-136-6 (online verzia); 978-80-8127-135-9 (tlačená verzia)

EAN 9788081271366 (online verzia); 9788081271359 (tlačená verzia)

Katedra žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave
&
Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Miloš Horváth (ed.)

Život a dielo Ľudovíta Štúra očami krajanových novinárov

Zborník autorských príspevkov účastníkov
Letnej školy žurnalistiky pre krajanov 2015

Bratislava

STIMUL 2015

Obsah

5	Úvod
5	Príhovor predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí
6	Otvárací prejav vedúcej Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave
7	Krajanské novinárske reflexie: ambície, súvislosti a poslanstvá Letnej školy žurnalistiky 2014 – 2015
8	List Štúrovi
12	Michal Brichta
14	Jarmila Buchová
20	Monika Faturová
22	Anna Horvátová
26	Antonela Lakoš
28	Monika Necpálová
32	Lenka Somorová
34	Ján Špringel'
40	Katarína Verešová
44	Sandra Kralj Vukšić

Úvod

Mohlo by sa na prvý pohľad zdať, že osobnosť Ľudovíta Štúra – jeho život a dielo – sú v súčasnosti už dostatočne známe, preskúmané i zhodnotené. Historikmi, jazykovedcami, politológmi, žurnalistami. Na druhej strane, ako nás o tom presvedča napríklad súčasná subkultúra hipsterov svojím zjavom alebo sieť populárnych kaviarní Shtoor/Štúr svojím nápojovým lístkom v írečitej štúrovčine, má Ľudovít Štúr čo ponúknuť aj dnešnej generácii. A nielen to. Metonymicky vzaté, my všetci, Slováci, sme Štúrove deti, a preto by sme nemali byť ľahostajní k jeho odkazu a šíriť ho ďalej. Kvôli nám, tu a teraz, ako aj kvôli budúcim pokoleniam doma, ba dokonca i za hranicami Slovenska. Lebo národ, ktorý zabudne na svoje korene, vyschne a zahynie.

Symbolický návrat ku koreňom v duchu oživenia štúrovskej tradície pri príležitosti dvojtého výročia narodenia Ľudovíta Štúra predstavuje aj predkladaný zborník autorských príspevkov účastníčok a účastníkov Letnej školy žurnalistiky pre krajanov 2015 – vzdelávacieho

projektu, ktorý sa podarilo po niekoľkoročnej odmlke úspešne oživiť aj vďaka snahe oboch partnerských inštitúcií participujúcich na jeho príprave, propagácii a realizácii, konkrétne Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Cieľom tohto projektu, ktorý je primárne určený žurnalistkám a žurnalistom pôsobiacim v krajanských médiách, je nielen prostredníctvom série odborných prednášok, tvorivých dielní, tematických exkurzií a besied s renomovanými slovenskými novinármi rozšíriť profesijné kompetencie účastníkov, ale aj nadviazať živé kontakty medzi jednotlivými krajanskými redakciami v zahraničí a v neposlednom rade prehĺbiť pocit spolupatričnosti a súzvuku s našou spoločnou domovinou – Slovenskom.

Ako sme už naznačili, tohtoročný, v poradí už pätnásty ročník Letnej školy žurnalistiky pre krajanov sa niesol v duchu osláv a rozpomienok na Ľudovíta Štúra a jeho generačných súputníkov. Bez ohľadu na to, či Štúra vnímame v celej jeho majestátnosti a komplexnosti alebo ho považujeme v dominantnej miere za filo-

zofa, teológa, politika, jazykovedca, žurnalistu či dokonca idealistického rojka utekajúceho pred ženami, jedno zostáva nemenné. Fakt, že jeho generácia zohrala kľúčovú úlohu pri formovaní novodobej slovenskej kultúry, jazyka a národnosti, čím sa natrvalo zapísala do dejín Slovenska. Navyše samotný Ľudovít Štúr šírkou svojich spoločenských a tvorivých aktivít, nadšením a nikdy nehnúcimi ideálmi inšpiroval a inšpiruje i nasledujúce generácie Sloveniek a Slovákov, o čom svedčí i náš, teda najmä Váš zborník. V mene celej redakcie, vedenia Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ako aj pedagógov Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave si Vám, milí krajanovia, dovoľujem vyjadriť vďaka za to, že ste i po dvoch storočiach našli v odkaze Ľudovíta Štúra nové stimuly a súvislosti, a tak mu vzdali hold, ktorý mu, nesporne, patrí.

Miloš Horváth

(editor zborníka a koordinátor LŠŽ za Katedru žurnalistiky FiF UK)

Príhovor predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Vážení priatelia,

dnes začíname ďalšiu školu letnej žurnalistiky pre novinárov z krajanských médií. Táto škola má svoju tradíciu, ale ešte dôležitejšie je, že má svoj význam pre slovenské komunity v zahraničí.

Je naším cieľom v spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Komenského a vašim prostredníctvom prispieť k ďalšiemu skvalitneniu

slovenskej žurnalistiky v zahraničí. To po prvé. Po druhé chceme prispieť k formovaniu a vytváraniu osobných a procesných vzťahov medzi vami, slovenskými novinármi v zahraničí navzájom, ale snáď aj s novinárskou obcou na Slovensku. A po tretie, chceme, aby letná škola bola pre vás možnosťou hlbšie a bližšie sa venovať jednej konkrétnej téme, ktorá je v danom období najživšia či najvýznamnejšia.

Tohto roku je ňou téma života a diela Ľudovíta Štúra. Celý rok je vlastne venovaný dvojtému výročiu jeho narodenia. Na túto tému je tiež zameraný doplnkový program vášho pobytu na Slovensku. Nemôžem tiež zabudnúť na to, že máme ambíciu, aby každý záujemca

o účasť na Letnej škole žurnalistiky počas obdobia predchádzajúceho samotnej škole systematicky spracoval niekoľko textov, ktoré budú dokladom jeho trvalého vzťahu a záujmu o novinársku profesiu.

Veríme, že všetky tieto ciele aj tohtoročná škola splní a bude prínosom pre vás nielen ako žurnalistov, ale aj Slovákov žijúcich v zahraničí.

RNDr. Igor Furdík

(predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí v rokoch 2012 – 2015)

Otvárací prejav vedúcej Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Vážení pán predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí,

vážení pán dekan Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, vážené kolegyně, vážení kolegovia, milé účastníčky a milí účastníci Letnej školy žurnalistiky 2015 pre krajanov-novinárov!

S myšlienkou zorganizovať Letnú školu žurnalistiky pre krajanov-novinárov žijúcich v zahraničí prišlo vedenie Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave niekedy v čase, keď sa lámali tisícročia. Pretože sa na katedre dlhodobo venujeme aj krajanovým médiám, všimli sme si, čo naše slovenské noviny, časopisy, rozhlasové aj televízne vysielania tam, v ďalekom svete, potrebujú a v čom by sme mohli priložiť ruku k dielu.

Od nápadu ubehli rôčky a dnes máme úspešne za sebou 14. ročník Letnej školy žurnalistiky a otvárame ten pätnásty. Posledné dva ročníky organizuje už nové, omladené zloženie katedry žurnalistiky v spolupráci s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Naša spolupráca je krátka, ale naše ciele sú dlhodobé – vzoprieť sa negatívnym trendom na masmediálnej scéne.

A tak dovoľte, milí frekventanti, aby som Vás aj v mene kolegov privítala na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, pod krídlami ktorej si naša katedra píše svoju už vyše 60-ročnú históriu. Ako najstaršia žurnalistická škola nielen na Slovensku, ale aj vo vtedajšom Československu sa môže pochváliť stovkami absolventov, ktorí sa stali významnými novinárskymi osobnosťami nielen u nás, ale i v susedných Čechách, ba aj ďalej vo svete.

Ich pôsobenie pozitívne ovplyvnilo tak chod rozličných médií, ako aj vládnych, politických či iných inštitúcií, kde naši bývalí študenti pôsobili a pôsobia ako novinári, na významných pozíciách hovorcov, vydavateľov, primátorov, rozhlasových i televíznych zabávačov, hercov, spisovateľov a básnikov a v neposlednom rade i vysokoškolských pedagógov.

Masové médiá boli často považované za „siedmu veľmoc“, „strážnych psov demokracie“, „chrbtovú kosť svetového informačného toku“. Je to však pravda aj dnes?

To, čoho sme v súčasnosti svedkami, je komercializácia, globalizácia a monopolizácia masmediálneho trhu. Fragmentácia masového diváka. Rast interaktivity, keď sa „novinárom“ môže stať ktokoľvek. Myslenie a kultúru ľudí

čoraz viac ovplyvňuje bulvár zameraný primárne na senzácie, emócie a negatívnosť s cieľom zaujať a šokovať. V hre je tiež nový spravodajský trend – infotainment, čo je vlastne miešanie faktov so zábavou, pričom prioritou nie je seriózne informovať, ale fakty zľahčovať a najmä – pobaviť. Neslobodno zabudnúť ani na rastúci vplyv reklamy, politického či ekonomického nátlaku pôsobiaceho na masové médiá, na nárast korupcie v mediálnej sfére a ďalšie negatívne vplyvy.

Médiá sa tak pred našimi očami menia z nositeľov pravdivéj a korektnej informácie, kvalitnej zábavy a vzdelávania na povrchnú zmiešaninu všehochuťí. Upadá jazyková kultúra, všetko sa zjednodušuje, rozhlas sa nám už neprihovára, ohlušuje nás zväčša hudbou, televízie sa zapredali takzvaným reality show, ktorých synonymom je hrubosť, prázdnota a vulgárnosť.

Práve tomuto smerovaniu žurnalistiky chceme brániť tým, že sa usilujeme vychovávať novinárov, ktorí ctia pravdu, majú úctu k faktom a majú v sebe pokoru a lásku k remeslu. Tento odkaz chceme odovzdávať aj našim krajanom-novinárom zo zahraničia.

Tohtoročnej Letnej školy žurnalistiky sa zúčastňuje 13 záujemcov z piatich krajín – zo Srbska, Chorvátska, Nemecka, Rumunska a Ruska. Už tradične sme pre nich pripravili zaujímavé prednášky, tvorivé ateliéry a stretnutia s predstaviteľmi verejnoprávnych médií – Rozhlasu a televízie Slovenska (RTVS) a tiež Tlačovej agentúry Slovenskej republiky (TASR).

V rámci tvorivých dielní sa účastníci kurzu budú túlať s kamerou po Bratislave a jej dominantách, s perom navštívia hrad Devín a s mikrofónom pobudnú v Modre. Tento ročník bude totiž zameraný na dvojsté výročie narodenia Ľudovíta Štúra, ktorého prínos a dielo je pre celý slovenský svet mimoriadne významné. Jeho vplyv na kultúrno-spoločenský život, novinárske, literárne, umelecké či duchovné prejavy poznačil aj celé generácie Slovákov žijúcich mimo hraníc našej vlasti. A tak nebudeme chýbať na Výstave Ľudovít Štúr (1815 – 1856) – reformátor slovenskej spoločnosti na Bratislavskom hrade s výkladom kurátora výstavy Pavla Komoru, v bratislavskej Lyceálnej knižnici, s činnosťou ktorej ich zoznámí riaditeľka Ivona Kollárová a, samozrejme, – v Uhrovci, rodisku Ľudovíta Štúra, čím v sobotu 22. augusta vyvrcholí osemďňová novinárska škola v Bratislave pre žurnalistov z krajanových masových médií.

Výsledkom nielen týždňového úsilia našich študentov-rodákov, ale aj ich polročnej spolupráce s pedagógmi katedry prostredníctvom internetu budú, akože inak, mediálne výstupy. Absolventi Letnej školy žurnalistiky pripravujú: zborník príspevkov o Ľudovítovi Štúrovi, krátky dokumentárny film a rozhlasovú reportáž pre Slovenský rozhlas.

Veríme, že naše spoločné úsilie bude osožné pre obe strany a že naši krajanovia si zo Slovenska odnesú nielen zážitky, ale aj zásady pro-

fesionality a novinárskej cti. Naš odkaz im bude pripomínať certifikát o absolutoriu Letnej školy žurnalistiky 2015, ktorý si v Moyzesovej sieni v Bratislave prevezmú z rúk vedúcej Katedry žurnalistiky FiF UK v Bratislave, docentky Svetlany Hlavčákovej.

Dovoľte, aby som v mene pedagogického zboru Katedry žurnalistiky FiF UK i v mene Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí zažalala všetkým účastníkom úspešné absolvovanie Letnej školy žurnalistiky 2015 a aby ich ani na chvíľku neopustili múzy!

Doc. PhDr. Svetlana Hlavčáková, PhD.

(vedúca Katedry žurnalistiky FiF UK v Bratislave)

Krajanské novinárske reflexie: ambície, súvislosti a poslanstvá Letnej školy žurnalistiky

2014 – 2015

Keď sme sa v roku 2014 v Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí po štyroch rokoch odmlky rozhodli oživiť myšlienku letnej stretávky redaktorov krajanských médií, konali sme tak s vedomím, že obnovením rokmi odskúšanaj pozitívnej tradície dokážeme vďaka kvalitnejšiemu obsahu, akcentujúcemu moderné praktické a odborné zručnosti žurnalistickej tvorby aj vďaka progresívnym technológiám, dať bratislavskému mediálnemu týždňu zahraničných Slovákov dynamickejšiu, komunikatívnejšiu a hmatateľnými výstupmi aj zmyslupnejšiu tvár i novinársky formát. Už len samotný internetový online kurz žurnalistiky, ktorý obnovej premiére „žurškoly“ v 15 power-pointových prednáškových prezentáciách vlni predchádzal, nepochybne najmä 15 finálnych absolventov Letnej školy 2014 presvedčil o tom, že náš osvedčený odborný partner – Katedra žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského – motivuje, obohacuje a profesionálne zdokonaľuje všetkých potenciálnych účastníkov projektu z viacerých aspektov.

V intenzívnom programe vlnašjšieho i tohtoročného augustového týždňa sa plodotvorne takto zužitkovala najmä rozmanitosť odborných teoretických prednášok z oblasti histórie slovenskej žurnalistiky a jej osobností, súčasných žánrových trendov modernej žurnalistiky a ich aplikácií v nových médiách, zásad žurnalistickej etiky, princípov investigatívnej žurnalistiky a viacerých ďalších odborných tém. To všetko v nadväznosti na tvorivé diskusie o predpokladoch žurnalistickej zručnosti, škále autorských možností a sebarealizácie, najmä však polemik a dišput o pestrošti špecifik kľúčového nástroja krajanských redaktorov – slovenského jazyka v celej jeho náročnej a zajedno i príťažlivej šírke používania v súčasných médiách Slovákov žijúcich v zahraničí.

Dialo sa tak všetko – vlni aj v roku 2015, počas tvorivých dielní na Štúrovej ulici i v teréne, počas tematických exkurzií v Banskej Štiavnici, Uhrovci, Modre či na Devíne, pri debatách v kľúčových verejnoprávných slovenských médiách, stretnutiach s prestížnymi publicistami slovenskej mediálnej scény a ďalších aktivít – v typickom novinárskom zhone, akcelerácii vyžadujúcej si koncentráciu, rozhodnú sebareflexiu, názorovú reakciu, schopnosť argumentácie... So snahou a dôslednosťou nepremárniť ani minútu, veď jesto toho toľko, po čom sa žiada siahnúť, prelúškať! Ale ani takto nasadené tempo neodradzovalo v príhodný okamih dôslednejšie zasadnúť k téme, ktorá rezonovala vari nástojčivejšie ako iné.

Aj preto sa v debatách o našom najvzácnejšom, najtrvácnejšom a najvýznamnejšom tmeli, ktorý nás s krajanmi zakaždým nielenže spojí, ale aj naladí na nótu o jednotnej, jedinečnej a vari aj našej najprirodzenejšej ľudskej i emotívnej cnosti – bezhraničnej slovenskosti, všetko odvíjalo, krútilo a skloňovalo okolo jazyka. Na perách, jazyku i v mysli naša slovenčina, náš prvoradá a rozhodujúci, rukolapný aj naslovovzatý, neraz aj zradný, najmä však láskavý inštrument. Ak ho žurnalista, a teda aj krajanský, čo najdokonalejšie neovládne, nepodmaní si ho, nestotožní sa s ním autorsky, profesionálne i človečensky, v tom najlepšie ho ako najvernejšieho vraníka neosedlá a následne mu fortieľne nebude uzdu v užitočnej novinárskej prozreteľnosti popúšťať, márna by bola akokoľvek veľká túžba, snaha či ašpirácia.

Nuž aj preto v súvislostiach uchopenia slovenského jazyka v jeho rozmanitosti a využitia v konkrétnych prostrediach Slovákov žijúcich v zahraničí, zohľadňujúc požiadavky, možnosti a spôsoby „prevtelenia“ skrze noviny, časopisy, národnostné rozhlasové a televízne vysielania pre menšiny, krajanské internetové portály a weby, sa javí a zároveň aj potvrdzuje projekt Letnej školy žurnalistiky pre redaktorov krajanských médií ako životaschopný, prínosný a z hľadiska svojho vývoja a perspektív aj náležite potrebný. Pričom, ako potvrdila v družných debatách väčšina z našich 28 absolventov uplynulých dvoch ročníkov, vnímajú túto pozornosť zvyšovania úrovne krajanských médií zo strany Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a jej partnera a odborného garanta – Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, aj ako prakticky objavnú, obsahovo a tematicky účinnú a vzdelanostno-profesijný úžitok prinášajúcu platformu, napomáhajúcej v krajanských prostrediach slovenských národnostných menšín a slovenských komunit prirodzenému zvyšovaniu národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí. V týchto súvislostiach – a praktické výstupy priamo z tvorivých dielní či zákulisia Letnej školy žurnalistiky to iba potvrdzujú – sa práve médiá v plnom význame ich jazykového potenciálu, priestoru na vzájomnú komunikáciu krajanov, ako aj priameho sprostredkovateľa a šíriteľa väzieb na vlast' všetkých našich krajanov vo svete – Slovensko, stávajú nezastupiteľným fundamentom a permanentne živým organizmom v rámci zveľačovania a potvrdzovania slovenskosti v krajanstvom zahraničí.

Početnosť súčasných krajanských médií, pestrosť adresného čitateľského, poslucháčskeho či diváckeho publika, šírka tvorivého záberu a najmä dostupnosť moderných internetových a multimediálnych technológií v každodennom živote a vzájomnej komunikácii Slovákov žijúcich v zahraničí – to všetko kladie v kontexte rozvíjania nášho projektu, ktorý sa stal súčasťou hlavných úloh Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí vo vzťahu ku krajanom v rámci

podujatí organizovaných na Slovensku aj v kalendárnom roku 2016, nové výzvy. Ich súčasťou bude aj hľadanie kreatívnejších a inovatívnych prístupov v naplňaní hlavného zámeru Letnej školy žurnalistiky – vyvinúť a dosiahnuť aj prostredníctvom každoročného stretávania sa a výmenou skúseností krajanov z mediálneho prostredia naprieč slovenským zahraničím a ich následnou viacstrannou komunikáciou hlbšie vzájomné poznanie sa a porozumenie všetkých Slovákov žijúcich v zahraničí v duchu upevňovania a naplnenia krajanskej spolupatričnosti, ústretovej tolerancie a dobroprajnej žičlivosti.

V nadväznosti na predchádzajúce myšlienky nech sa preto historicky prvý Zborník Letnej školy žurnalistiky redaktorov krajanských médií 2015, ktorým sme sa rozhodli vzdať úctu Roku Ľudovíta Štúra pri príležitosti 200. výročia narodenia najznamenitejšej zjednocujúcej osobnosti Slovákov v celej našej histórii, stane dôstojným vykročením v ústrety novej tradície podniknej a početnej tvorivej žurnalistickej obce z radov Slovákov žijúcich v zahraničí!

Mgr. Ludo Pomichal

(publicista a koordinátor LŠŽ za Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí)

Reflexia k 200. výročiu narodenia Ľudovíta Štúra¹

List Štúrovi

Vážený pán a milý brat Ľudovít, srdečne Vás touto cestou pozdravujem a ospravedlňujem sa za opovázlivosť osloviť Vás menom a zároveň označením brat. Spája nás totiž spoločné evanjelické a.v. vierovyznanie, a tak si odvažujem Vám písať v tejto forme, hoci vo Vašej dobe priama korešpondencia od žien nebola zvyčajná či prípustná. Napriek tomu verím, že moju trúfalosť prijmete s porozumením. Oslovujem Vás menom Ľudovít, lebo tak ste podpísavali listy, ktoré som čítala alebo takto bolo Vaše krstné meno uvedené aj v tiráži Slovenských národných novín.

Tento rok je pre náš štát a slovenský národ veľmi významný. Pripomíname si Vaše 200. výročie narodenia. A preto je rok Ľudovíta Štúra priestorom pre rôzne prednášky, aktivity, konferencie, semináre, vydávanie publikácií, vyhlasovanie súťaží, ktoré sú venované Vám a štúrovcom. Aj ja som bola oslovená pripraviť o Vás text na študijné účely a štúdiu. Úprimne, bola som touto výzvou zaskočená. Veď písať o tak širokom a významnom diele je naozaj náročné. Tak pre historikov, ako aj pre jazykovedcov, literátov, teológov. Potom som si pomyslela, veď v školách sme sa toľko o Vás učili, hádam to zvládnem. Aké bolo moje prekvapenie, keď som zistila, že vo svojich 45 rokoch tak málo viem o Vašej dobe, dejinných okamihoch nášho národa a Vašom diele. S pokorou a zanietením som teda siahla po dostupnej literatúre a po večeroch som čítala odborné publikácie a práce, ktoré analyzovali Vašu tvorbu, činnosť, životné kroky. Dokonca som po vyše dvadsiatich piatich rokoch otvorila staré skriptá z dejín slovenskej žurnalistiky, lebo som si spomenula, že náš bývalý profesor dejín bol Vaším veľkým obdivovateľom a aj znalcom Vašej žurnalistickej tvorby. Tak som teda začala s opakovaním dejín novinárstva a ocenila som svoje precízne poznámky a vyznačenia v skriptách. Nedalo mi a siahla som aj po encyklopedickej literatúre, aby som historické obdobie meruôsmych rokov lepšie spoznala. S potešením som zistila, že moja domáca knižnica ponúka tiež tituly, ktoré už dnes patria k historickým vydaniam. Či už je to Bibliografia Ľudovíta Štúra od zostavovateľa dr. Jána V. Ormisa, vydaná Maticou slovenskou v roku 1958 alebo Listy Ľudovíta Štúra II, 1844 – 1855, ktorú vydala Slovenská akadémia vied Bratislava v roku 1956. Tento takmer šesťstostranový zväzok listov je, pravdaže, len výsekom z Vašej obsiahlej korešpondencie, ktorú ste adresovali priateľom, rodine, vysokopostaveným osobnostiam, spolupútnikom v národnom boji, duchovným, kultúrnym dejateľom – doma i v zahraničí. A to v slovenčine, češtine, nemčine, poľštine.

V súčasnej dobe by ste akiste využili moderné komunikačné prostriedky, avšak pred takmer dvoma storočiami ste boli odkázaný na písomnú formu. A to je i potešiteľné, lebo vďaka tomu môžeme oveľa hlbšie pochopiť a poznať, koľko drobnej, namáhavej práce ste museli vynaložiť, aby ste pre národné myšlienky a slovenskú reč získali priazeň. Viem, čítať cudzie listy sa nepatrí. Ktovie, čo by ste na to povedali, keby ste vedeli, ako s Vašími súkromnými myšlienkami naložili slovenskí vedci. V ich mene Vás prosím o odpustenie. Veď im išlo o dobrú vec. Pochopiť, poznať Vaše názory, Vašu energiu, Vaše úmysly. A prostredníctvom listov poznať aj dobu, ktorú sa nám javí taká vzdialená. Veď viete, akí sme my Slováci – rýchlo zabúdame na našich veľikánov a veľké okamihy slovenskej histórie. Zaiste, postavili sme Vám i Vaším spolubojovníkom za slovenskú vec – sochy, pomenovali sme po Vás ulice, kultúrne priestory, inštitúcie, ale aj súťaž. Na jednej z týchto ulíc s Vaším menom stojí budova, kde sídli aj Katedra žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Dokonca na začiatku ulice je na jednom z objektov umiestnená pamätná tabuľa s Vaším vyobrazením. Hľadáme teda na Vás stále. Ktovie, či ste s nami spokojný? Najmä ak sa v týchto dvoch rokoch po Vás pomenovaná ulica zmenila na stavenisko. Ach, škoda reči. Ale vráťme sa k Vaším listom. Písali ste mnohým a písali ste podrobne a vytrvalo o tom, čo chcete dokázať, aké je potrebné presvedčiť všetky vrstvy vtedajšej spoločnosti o tom, že slovenský národ existuje. O tom, že má svoju reč, hoci v tom čase ešte „neoficiálnu“ a že má svoje práva a že ide o územie, ktoré raz, azda, bude samostatným územným celkom. Boli to veru trúfale názory! No Vy ste detailne, neúnavne, no vždy s noblesou argumentovali, a tak ste sa dožadovali vydávania slovenských novín, zvolania spolku Tatrín, šírenia slovenskej reči. Pravdaže v zväzku vydaných listov som našla aj riadky, ktoré ste adresovali Adele Ostrolúckej. Asi sklame všetkých, keď vyradím, že v liste ste jej posielali úvahu o „básnictve nášho kmeňa“ či skôr recenziu na vydané básne mladého autora zo Srbska (list č. 331).² Vaš súkromný život bol tak ako v minulosti, tak i dnes predmetom rôznych názorov, špekulácií. O Vaších citoch k Marii Pospíšilovej a Adele Ostrolúckej sa vyjadrovali mnohí odborníci či historici. Dokonca nie tak dávno Vaš vzťah k ženám zaujal aj bulvárne médium. Možno však informácie o Vás a Vašom odmietavom vzťahu k manželskému zväzku inšpirovali čitateľov k tomu, aby si o Vás niečo prečítali aj v odbornej literatúre. Ja si dovoľm poznamenať len toľko, že podľa dobových potrétoch sa mi javí, že obe dámy, ktoré uchvátili Vaše srdce a myseľ, boli krásne a ich tváre mali podobné črty.

Ale vráťme sa k Vaším listom. Písali ste mnohým – Samovi Bohdanovi Hroboňovi, Ctibohovi Zochovi, Michalovi Miloslavovi Hodžovi, Martinovi Hamuljakovi, Jánovi Kolárovi, Augustovi

Horislavovi Škulétymu, Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi, Vaclavovi Hankovi, Izmailovi Ivanovičovi Sreznevskému, Jánovi a Karolíne Štúrovcom, Mikulášovi Dohnánymu... No nielen Vy ste boli ten, ktorý svojimi listami prebúdza národné myšlienky, ale s vďakou ste prijímali povzbudivé listy od priateľov. Samovi Bohdanovi Hroboňovi ste 6. januára 1844 napísali: „V tichu hrozničných búrkach a časoch smutných bou mi a šetkým nám list Váš od 10 listopada opravdivou útechou! Tešili sme sa s ním jako zo zvestovateľom lepších, šťastnejších dnův. Vi ste sa višínuli k pojatú čistej, žjadními osobnostami nežakalenej mišljenke Slovanskej a zahoreli celím ohňom duše Vašej za našu Slovenčinu, céru Slávi peknú, rovnoprávnú ale dávno utajenú pred svetom.“³ (List č. 171)

Keď som čítala Vaše listy, ktoré ste písali či už z Bratislavy, Viedne, Modry, snažila som si predstaviť, ako ste sa cítili, ako ste vyzerali. Sochy, busty, pamätné tabule, maľby, filmy, divadlené hry, poštové známky, medaily Vás zobrazujú ako prísneho, často zachmúreného človeka. Na fotografii (dagerotypia), na ktorej je zachytené slovenské vyslanectvo k cisárovi Františkovi Jozefovi I. z 20. marca 1849, pôsobíte spolu s ďalšími desiatimi slovenskými buditeľmi (napríklad Michal M. Hodža, Jozef M. Hurban, Samo Chalupka, Karol Kuzmány) vážne, no nie smutno. Skôr odhodlane, zbudujúci rešpekt. Z Vášho výrazu a postoja tela je zrejmé, že ste boli presvedčený o svojich plánoch so slovenským národom a neboli ste za žiadnu cenu ochotný ustúpiť. Napokon Váš život je toho príkladom. Vo väčšine listov ste svojim adresátom vykali. Výnimku tvorí napríklad korešpondencia Ctibohovi Zochovi (evanjelickému farárovi a Vášmu blízkemu dlhoročnému spolupracovníkovi), v ktorej ste mu veľmi bezprostredne a ľudsky písali o Vašich aktuálnych novinkách, komentovali ste jeho zaslánú tvorbu určenú na publikovanie, ale ste sa zaujímali aj o jeho rodinný život. Hádam sa neurazíte, no s úsmevom som si prečítala, ako ste Vášho priateľa niekoľkokrát prosili, aby Vám konečne už zaslal ten tabak (dohán)!

Abyste som lepšie porozumela kontextu Vášho pôsobenia – ako národovca, kodifikátora, revolucionára, politika, novinára, literára, jazykovedca, rozhodla som sa navštíviť výstavu, ktorá je venovaná práve Vám. A to priamo na Bratislavskom hrade. Expozícia na treťom poschodí je od konca januára tohto roku až do januára roku 2016 zameraná na Vás ako reformátora slovenskej spoločnosti. Medzi exponátmi návštevník nájde dobové dokumenty, písomnosti, texty, olejomalby, už vyššie spomínanú dagerotypiu (fotografiu), vľajku slovenských dobrovoľníkov zo septembra 1848, leták prvej Slovenskej národnej rady, fotokópie a originály rukopisov. Spolu s nimi aj vydané diela. Vaše a Vašich spolubojovníkov. Samozrejme, na paneloch nájdeme sprievodné slovo. A predsa mi čosi chýba. Istá veľkoleposť, ktorá patrí Vášmu dielu, ktoré ste spolu s generáciou štúrovcov vykonali. Vaše knihy a knihy o Vás sú

skromne položené pod sklom za vitrínou s legendou. Ako sa mi len žiadalo ich vybrať a vystaviť každý exemplár zvlášť s výrazným textom, ktorý by povedal dnešnej slovenskej generácii: Pozrite sa, Slováci! Bez týchto diel by sme ako národ neboli! A nebola by ani naša reč, ani povedomie, že sme národ, ktorý má nádej. Hoci Vy sám ste s trpkosťou okúsili neúspech Vašich povstaní, predsa len ste dokázali zmobilizovať Slovákov k činu. Dokázali ste ich presvedčiť, že o svoje miesto na zemi – o miesto v štátnom usporiadaní a európskom priestore – je nutné zápasíť. Vy a Vaši spolubojovníci ste prebudili spiaci slovenský národ k sebauvedomeniu a aj sebauvedomiu.

Aká škoda, že pri príležitosti tejto výstavy neboli vydané reedície odborných kníh o Vás, ktoré by si bolo možné kúpiť si pri odchode z expozície, alebo dokonca reedície Vašich diel! Tie by mali patriť nielen do školských a univerzitných knižníc, ale do každej domácnosti Slovákov. Lebo iba hmatateľná pripomienka na to, ako sme sa ako národ vyvíjali a prečo, dokáže súčasníka vrátiť k svojim koreňom. Rovnako mi chýbalo v kontexte výstavy interaktívne využitie súčasných technológií (internet, mobilné aplikácie). Veď Vaša generácia bola priekopnícka a vívala modernizáciu v živote obyčajného ľudu. Napriek tomu som vďačná, že Bratislavský hrad ponúka aspoň túto formu prezentácie Vášho života. A verím, že zanechá aspoň drobnú stopu v srdci a myslí každého návštevníka. Dúfam tiež, že o ďalších 100 – 200 rokov budú tieto cenné exponáty zachované a že nové generácie im budú rozumieť.

V listoch, ktoré ste odoslali v roku 1845 svojim spolupracovníkom, ste často písali o prípadoch na vydávanie Slovenských národných novín. Vyzývali ste nielen k spolupráci, ale najmä ste pripravovali spoločnosť, duchovenstvo – katolícke i evanjelické, kultúrnu verejnosť na prijatie tohto slovenského titulu. Bojovali ste o povolenie na vydávanie novín, zápasili ste o pochopenie, presvedčali ste odporcov, zdôvodňovali, argumentovali. Zároveň ste aj českých priateľov informovali o prebúdzaní sa slovenskej intelektuálnej vrstvy.

15. júna 1845 ste v Prešporku vydali Ohlas o Slovenských Národných Novinách a Orlovi Tatránskom, ktorým ste oznámili vydávanie novín, jeho obsah, zameranie, ciele. „*Pokloňte sa, Tatri, Pánovi Svojmu a vijasňte sa, bo On z visostí Svojej pohľadu na vaše rodi, Jemu vernje, milostivo! Viplňená je žjadosť ich vrúca, obdarenje sú tím za čím dáno horeli: vychodíť budú Novini aj v ich reči materskej!*“⁴⁴ To ste napísali v úvode ohlasu, aby bolo zrejme, že slovenská reč sa stáva prostriedkom žurnalistickej komunikácie a nástrojom pre šírenie myšlienok v reči, ktorej rozumie pospolitý ľud. Netrpelivo ste očakávali vydanie prvého čísla, rovnako ako aj Vaši čitatelia. V piatok 1. augusta 1845 vyšli teda Vaše noviny (Slovenské Národné Noviny) s úvodným článkom a titulom, ktorý je pomerne známy: Čo cheme s novinami našimi? V texte sa uvádza, že je zrej-

mé, ako iné národy v Uhorsku – Slovákov prevyšujú. „*Čo že je za príčina tohto nášho nazad ostaňja? Ňepoznávani sme požaduvajňa času nášho, a potrebi naše vlastnje, a kde ňjet (non est, ist nicht) poznaňja tam aňi njet zadosturobeňja potrebám takímto, tam ňjet napraveňja. Z tohto nášho nazad ostaňja viťekalo to: že sme sa sami seba, keď si národi inšje pred nás zastali, opustili a tak rečeno len na Božú milost ňehali. Božja milost a pomoc, pravda, všade je potrebná a bez ňej človek nič ňvivedže, ale bez práce, bez ustávaňja ňepriđe tjež ani Božje požehaňje, lebo len prácou človek si ho nakloňuje a hodním sa ho stáva.*“⁴⁵ Veľmi jasne ste v úvodníku naznačili, že je potrebné hovoriť o chybách a nedostatkoch národa, aby bolo možné sa z toho poučiť.

Zaiste, začiatky vydávania novín neboli jednoduché a Vy sám ste boli konfrontovaný s rôznymi názormi. V liste Samovi Bohdanovi Hroboňovi (básnikovi, filozofovi) zo 6. septembra 1845 ste písali, aké ohlasy dostávate na noviny. Nuž, pri čítaní týchto Vašich úprimných riadkov som si pomyslela, že slovenská mentalita je naozaj svojrázna a ani 170 rokov od vzniku Vašich novín sa veľmi nezmenila! Napísali ste: „*Viem, že žjadosťivi budete zvedeť jako sa novinám vodí a jakje mi o ňich chíri a dopisi doletujú? Braček, odpovjedam Vám, kdo že uhovje Slovákom? Málo lepších prjajňivejšich hlasov vjímuc, sipe sa to hrozňe na hlavu moju: dopisi prichodja pre reč strašlivje, pre literi laťinskje hrozňe, pre malí formát oškľivje, pre zmer novín ňenávistnje, pluhavje. Jedňim som konservatív a to že je podzrivuo, druhím som ňje dost forrista a každí komu sa lebo zmer novín, lebo reč, lebo písmeni, lebo formát, lebo cena ňepáči, koho článok ňje je prijatí alebo tak prijatí jako ho napisau, každí sa, ale každí odrjeka novín, smrt ím predpovjeda a praje.*“⁴⁶ (List č. 219) Napriek tomu, ste vytrvali a húževnato pokračovali vo vydávaní novín až do roku 1848. Už z čítania prvého ročníka bolo zrejme, s akou precíznosťou boli jednotlivé vydania pripravované. Na úvodné, tematicky orientované články – ľudového osvetového charakteru (väčšinou vychádzajúce na pokračovanie), nadväzovali správy z domova a zo zahraničia v rubrikách – *Deňník Domáci a Denník Zahraniční*. Výber textov bol však premyslený. A to považujem za Vaše žurnalistické majstrovstvo. Spolu s Vašimi redaktormi a spolupracovníkmi ste publikovali správy, ktoré mali čitateľa poučiť, informovať, inšpirovať. Žiadna správa nebola publikovaná samoučelne. Správy zo stolíc v Uhorsku a správy z cudzích zemí (napríklad Špaňjelská, Englická, Talianská, Ňemecká, Prusi, Spojenje pounočno-amerikánke obce) ste uverejňovali s cieľom rozšíriť obzor slovenského národa o podnietiť jeho záujem o vyspelejšie krajiny. Obsah 45 čísel prvého ročníka Vašich novín je veľmi inšpirujúci. V novinách ste sa zamerali na sociálne, spoločenské a hospodárske otázky pospolitého ľudu, ako by ste mu chceli nastaviť zrkadlo a reflektovať tak najväčšie ťažkosti

a deformácie, s ktorým zápasi. Čitateľovi novín ste ponúkali texty systematicky, aby ich dokázal pochopiť, prijať a poznatky preniesť do života. Spomeniem napríklad – *Terašje ludu viučuvanje*, kde ste podrobne zachytili stav vzdelávania. Deti často nechodili do školy preto, lebo rodičia ich potrebovali pri prácach na hospodárstve, kde sa potom často úplne vysílili a ochoreli. Rovnako ste kriticky poukázali na cirkvi, že sa málo starajú o vzdelávanie detí, no kritika bola namierená aj na učiteľov a vtedajšie školstvo vôbec. Na to nadviazal ďalší tematický článok o nedeľných školách, v ktorých ste videli príležitosť, ako vzdelávať deti a mládež (aj s presným rozpisom predmetov pre nižší a vyšší stupeň). Niekoľko čísel prinieslo na pokračovanie cyklus venovaný spolkom miernosti (spolky mŕjností). V nich ste veľmi farbisto, detailne, pravdivo vyskresľovali pitie pálenky v slovenských dedinách a jeho škodlivý vplyv na rodinu, majetok a výchovu detí. Zároveň ste pozorne spravodajsky zachytávali rozvoj spolkov miernosti, ktoré mali na dedinách viesť a vychovávať ľud k abstinencii alebo aspoň k zrieknutiu sa pitia a pálenia pálenky. Vyzdvihovali ste každú snahu duchovných o zakladanie týchto spolkov a ich udržanie. Osobne ma veľmi zaujal cyklus úvodných článkov *Dobročinnje ústavi*, prostredníctvom ktorých ste načrtli rozvoj okolitých krajín z pohľadu rozvoja priemyslu, hustoty obyvateľstva, ako aj chudoby, rozvoja dobročinnosti a vzniku rôznych ústavov. Tieto texty možno chápať ako isté lekcie z ekonomiky. Zároveň ste nimi poukázali na to, ako je potrebné a možné sa pred chudobou brániť (sporiteľne). Úprimne potešil ma aj oznam o akciách na Viedenskej burze (Beh na Vjedenskej burze), ktorý ste v novinách publikovali. Veď takmer o jedno storočie sa už podobné oznamy v slovenskej tlači prestali publikovať... Od čísla 23 po číslo 26 ste publikovali úvodné články na pokračovanie, a to na tému *Život domáci a pospoliti*. Týmto cyklom článkov ste Vy, brat Ludevít, dokázali, akú ste mali v redakcii novín premyslenú koncepciu a ako ste dokázali vedome otvoriť a interpretovať pre slovenský národ tému, a to výchovu k občianstvu a štátnosti! Veľmi zľahka, takmer naivne ste na začiatku popisovali podstatu a zmysel rodiny, obce, aby ste čitateľa priviedli k tomu, že je potrebné angažovať sa vo veciach verejných. Zaujímaj sa o život obce, vyššieho celku, vyššieho záujmu. Budovať spoločnosť, lebo iba na základe toho môže národ spevniť. No s pobavením i ľútosťou musím konštatovať, že kritika rodinkárstva v obciach, ktorú ste vykreslili v čísle 24, platí, a to niekoľkonásobne, aj pre súčasné pomery na Slovensku. „*Stáva sa toto rodinólubstvo prepjatuo na pr. tak keď sa od ľudí údovja ich rodini len preto že sú z ich príbuznosti od verejních povinností oslobodzujú, keď sa údovja rodini trebas i bez súcosti a povolajňa do úradou len preto že ich zväzku príbuznjemu patrja strkajú, keď sa azda od pokuti, ktorú bi za prjestupki svoje dostať mali puosobeňim svojich vetšú moc majúćich vibavujú atd.*“⁴⁷

Na predchádzajúci vynikajúci cyklus článkov ste v závere 1. ročníka Slovenských národných novín nadviazali ďalšou témou – a to *Pospolitosť a jednotlivosť* (č. 27 – 30). V týchto článkoch ste čitateľovi predstavili štruktúru a rozvoj spoločnosti v cudzích krajinách so zámerom nielen recipienta informovať, ale zároveň ho viesť k uvažovaniu nad tým, kde sa v tomto kontexte nachádza slovenský ľud.

Milý brat Ľudevít, tento rok uplynie 170 rokov od chvíle, kedy ste začali vydávať Slovenské národné noviny. Bol to zlomový okamih pre slovenskú žurnalistiku a dodnes sú Vaše noviny inšpiráciou pre generácie novinárov, ktoré si ctia múdrosť, serióznosť, koncepcnosť. Ako kresťan – evanjelik ste pochopili, že vieru je potrebné pretaviť do skutkov. Ukázali ste ostatným, že veriaci človek sa musí zaujímať o blaho druhého. Že mu nemôže byť ľahostajný osud človeka, ktorý trpí pod jarmom zotročenia ducha a tela, že nestačí veci len kritizovať, ale treba ich vedieť usmerňovať, napravnú, pozitívne ovplyvňovať. Zároveň ste sa usilovali spájať katolícke a evanjelické duchovné vrstvy v zápase o spoločný cieľ – výchovu (osvetu) ľudu, slovenský jazyk a národné záujmy. Svojím životom ste dokázali, že pre veľké veci sa treba obetovať a kadečo i pretrpieť. Zažili ste úspechy i prehry, krivdy i nepochopenie. A, zaiste, ste sa i mýlili. No nikdy ste sa nevzdali viery v Boha a viery v slovenský národ a v slovenskú reč. Prežili ste na tejto slovenskej zemi necelých 41 rokov. Najlepšie roky svojej mladosti a zrelosti ste obetovali práci a veľkým ideálom. To, čo ste už nestihli dokončiť, prevzali iní – Vaši súputníci, kolegovia a ďalšie generácie. Nič z Vašej práce teda neostalo bez odovzvy

a v konečnom dôsledku po ďalších desaťročiach bolo Vaše dielo zavŕšené úspechom. Svoju energiu ste investovali nielen do formovania kultúrnej elity medzi Slovákmi, ale podporovali ste národné a intelektuálne záujmy aj iných, prebúdajúcich sa národov v 19. storočí. Tento kultúrny presah Vašej generácie je inšpirujúci aj dnes, nakoľko súčasná kultúra – hoci globalizujúca sa – smeruje viac k atomizácii kultúrnych prejavov a kultúry ducha vôbec. Kiežby sme si dokázali Vaše činy viac vážiť a nechať sa nimi povzbudiť v dobe, ktorá je veľmi zložitá a neprehľadná. No zároveň verím, že by ste boli aj hrdý na našu malú krajinu a Slovákov tu i v zahraničí. Napriek všetkým prehrám slovenského národa – sme tu. Píšeme vo Vašej a našej slovenskej reči, máme vlastný štát, patríme do Európskej únie. Prekonali sme dve svetové vojny, duchovné zotročenie a diktatúru a zápasíme naďalej o svoje slobodu a miesto v európskom priestore. Vyvíjame sa. Spoločensky, politicky, kultúrne. Učíme sa žiť v pokoji a v mieri s inými krajinami, národmi, národnosťami, etnikami. Učíme sa spravovať svoj štát na základe demokratických princípov, humanizmu a kresťanskej tradície. Isteže v mnohom sme ešte slabí, nedokonalí, chybujeme, ale predsa máme nádej, že ďalšie generácie budú politicky zrelšie a naša spoločnosť tiež.

Zo srdca Vám ďakujem, Vám, brat Ľudevít, že som si vďaka Vášmu odkazu mohla znovu uvedomiť svoje vlastné zakorenenie v slovenskom jazyku, v ktorom premýšľam, tvorím a ktorý milujem!

S úctou **Eva Bachletová**

Poznámky:

¹ Poznámka autorky: Text bol pôvodne publikovaný v Cirkevných listoch č. 6 z roku 2015.

² Listy Ľudovíta Štúra II 1844 – 1845. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1956, s. 513.

³ Listy Ľudovíta Štúra II 1844 – 1845. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1956, s. 14.

⁴ Slovenské Náródňje Novini, č. 1, Pjatok d. 1. Klasňa, 1845, s. 1.

⁵ Slovenské Náródňje Novini, č. 1, Pjatok d. 1. Klasňa, 1845, s. 1.

⁶ Listy Ľudovíta Štúra II 1844 – 1845. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1956, s. 93.

⁷ Slovenské Náródňje Novini, č. 24, Utorok d. 21. Vel. Rujna, 1845, s. 1.

Michal Brichta

Moskovské dedičstvo Ľudovíta Štúra

Zabudnuté panslovanstvo

Ak hovoríme o Ruskej federácii, dielo Ľudovíta Štúra sa najčastejšie spája s ideami panslovanstva, v ktorých vtedajšie cárske Rusko hralo kľúčovú úlohu akéhosi zjednocujúceho a ochranného elementu pre všetky neslobodné slovanské národy. Odvtedy sa však situácia týchto národov zmenila k lepšiemu, idea panslovanstva zapadla prachom, ba čo viac, realizácia „veľkej slovanskej jednoty“ sa dnes, v kontexte Balkánskeho konfliktu z prelomu tisícročí a súčasnej Ukrajinskej krízy, zdá byť veľmi nepravdepodobnou. Ľudovít Štúr sa zapísal do našich dejín predovšetkým ako kodifikátor spisovnej slovenčiny, spisovateľ a národný buditeľ. Jeho poslanstvo týkajúce sa slovanskej vzájomnosti je však taktiež stále živé a zaslúži si našu pozornosť

Keď som sa ako Slovák žijúci v Rusku chystal písať príspevok o Štúrovi, prvou ideou bolo pozrieť sa na túto tému očami samotných

Rusov študujúcich slovenský jazyk, študentov síce zahraničných, no s určitým vzťahom k Slovensku, jeho kultúre a histórii. Pri zbieraní materiálu sa však objavil zásadný problém – objem znalostí je väčšinou značne obmedzený. Prirodzene, nebolo by namieste cítiť sa urazene a tvrdiť, že Ľudovít Štúr je postava, ktorú by mali poznať aj za hranicami, minimálne v slovanských krajinách, i keď život a dielo tejto osobnosti by si rozhodne svetovú pozornosť zaslúžili. Racionálne si treba povedať, že bez ohľadu na Štúrovu inklináciu k Rusku a vysoký vklad do histórie moderného slovenského národa je akákoľvek znalosť o ňom medzi súčasnými Moskovčanmi príjemným prekvapením. Je preto práve úlohou nás, Slovákov v Rusku, tieto znalosti rozširovať a oživovať štúrovské poslanstvo. O to viac, že ide o krajinu, ktorej sa toto poslanstvo týkalo historicky, a týka sa jej aj dnes, lebo berie na seba formu akéhosi stavebného kameňa priateľstva kultúrne najbližších národov. Práve preto je veľmi pozitívnym faktom, že v metropole Ruskej federácie fungujú také organizácie, ako sú Slovenský inštitút či novovzniknutá Spoločnosť Ľudovíta Štúra. Ich hlavným cieľom je popularizácia

slovenskej kultúry vrátane literárnej tvorby. Ruku k dielu pridáva aj Slovenský spolok MGIMO, pôsobiaci predovšetkým v študentských kruhoch, ktorý sa svojimi aktivitami zameriava na mladú generáciu.

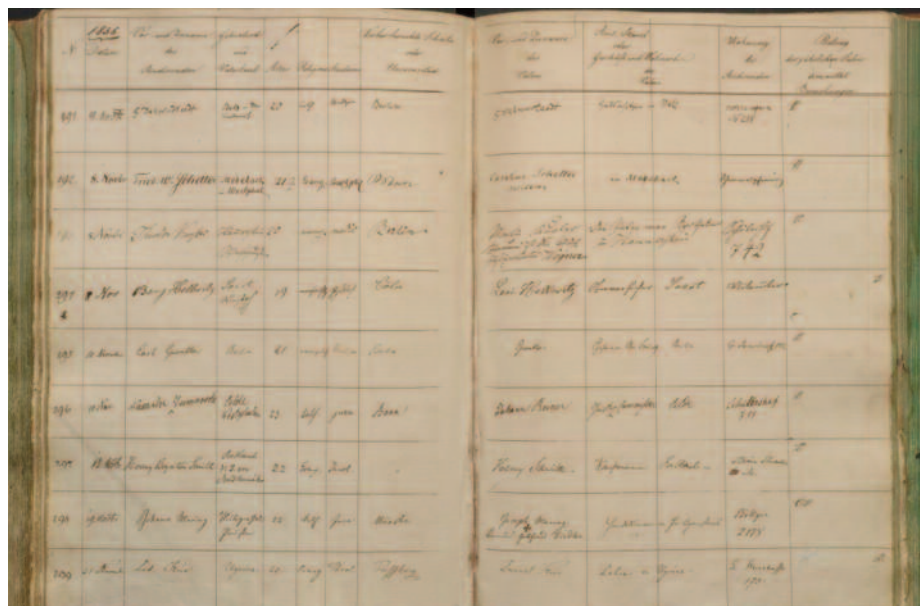
V tomto smere teda môžeme hovoriť o bohatom dedičstve, ktoré Ľudovít Štúr v Moskve zanechal: v podobe Slovákov aktívne šíriacich osvetu o svojej krajine a kultúre. Sú to práve títo Slováci, vďaka komu sa možno Štúr časom stane v Rusku lepšie známym, a pomôže odhŕnúť prach aj zabudnutých ideí všeslovenského priateľstva.

Michal Brichta

Frekventanti Letnej školy žurnalistiky 2015 Foto: Ľ. Pomichal

Jarmila Buchová

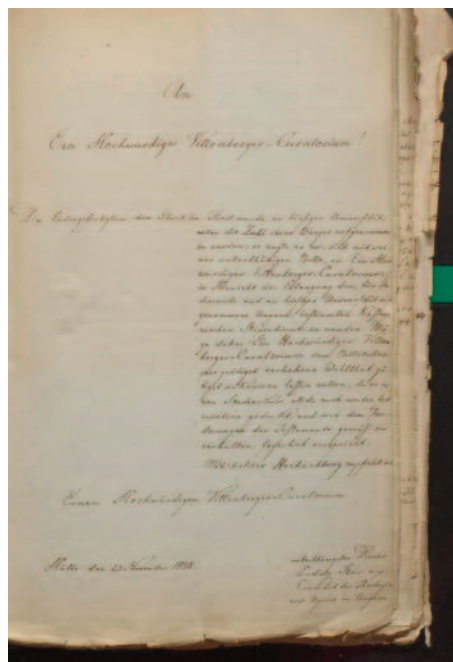

Vlastnoručný zápis Ľ. Štúra do knihy imatrikulácie, v dobovej dikcii, zo dňa 21. novembra 1838 pod číslom 399 – posledný riadok.

Štúr v Halle

Pobyt v Nemecku určil filozofické smerovanie dejateľa, ktoré sa stalo východiskom pre celú jeho činnosť na poli národnom.

Ľudovít Štúr vyrastal v evanjelickom prostredí, v ktorom sa koncom 18. storočia začala šíriť myšlienka národného uvedomenia sa. Jeho otec bol učiteľ, aktívny národno-osvetový pracovník a literárny tvorca. Štúr študoval na evanjelickom gymnáziu v Rábe (Győr) a na evanjelickom lýceu v Bratislave, na Katedre reči a literatúry česko-slovenskej. Zanietení slovenskí profesori týchto škôl vzbudili jeho záujem o dejiny slovanských národov a rodnú reč.

Písomná žiadosť Ľ. Štúra o štipendium na vedenie univerzity (Wittenberské kuratórium) a preklad žiadosti podľa dobového úzu.

Pobyt v Nemecku určil jeho filozofické smerovanie, ktoré sa stalo východiskom pre celú jeho činnosť na poli národnom. V Nemecku sa vzdelávala slovenská evanjelická inteligencia, bolo „významným strediskom protestantskej teológie a filozofie.“ Keď získal Kaffayovo štipendium na wittenberské kuratórium, 21. novembra 1838 ho pod číslom 399 imatrikulovali na Univerzite Martina Luthera v Halle. Za dva roky získal jazykovedné, filozofické, filologické a politologické poznatky. Nadviazal kontakty s viacerými jazykovedcami a filozofmi, s ktorými bol v osobnom i listovom kontakte.

Na svojich cestách hľadal slovanské prvky – v obrazárni v Drážďanoch ho v „zbierke starobylostí“ zaujali exponáty slovenských a českých autorov, v Budyšíne (v Lužici) navštívil kostoly, kde kázali a spievali po srbsky. Jeho cestopisná reportáž s politologickými úvahami „Cesta do Lužíc vykonaná z jara 1839“ vyšla v Časopise českého musea v Prahe (1939), neskôr ju uverejnili aj v Letopise Matice srbskej (1840) a v poľskom a ruskom preklade v časopise Denica – Jutrzenka vo Varšave (1842). Výsledkom jeho cesty po Lipsku a Lužiciach boli aj kontakty na lužických Srbov, ktorí sa vtedy snažili o kodifikáciu spisovného jazyka.

V Halle (Saale) je ulica s menom Ludwig Stur StraÙe. Od roku 2004 stojí v parku univerzitnej knižnice Univerzity Martina Luthera v Halle-Wittenberg socha Ľ. Štúra. Toto miesto nevybrali náhodou. Štúr bol častým návštevníkom univerzitnej knižnice a stal sa tiež dozorcóm časti fondu – vyčlenenej ako Uhorská knižnica.

Socha Ľ. Štúra, ktorú v roku 1939 vytvoril slovenský akademický sochár Jozef Pospíšil, býva miestom rôznych stretnutí. V roku 2013, pri príležitosti 175. výročia imatrikulácie Ľ. Štúra na Univerzite v Halle, položil slovenský veľvyslanec Igor Slobodník k buste buditeľa

slovenského národa veniec. Univerzita a slovenské veľvyslanectvo pripravuje v jeseni spomienkové stretnutie.

Nemecko bolo významným európskym centrom aj pre slovenskú exilovú inteligenciu – združovali sa tu slovenskí umelci, spisovatelia, redaktori. Z Mníchova vysielalo Rádio Slobodná Európa, vychádzal tu mesačník Horizont, pôsobil tu zakladajúci člen Svetového kongresu Slovákov. V duchu jednej z hlavných štúrovských téz – jednotná slovenská reč a slovenská národnosť – pracuje aj dnes Slovensko-nemecký kultúrny klub a Slovenská katolícka farnosť v Mníchove. Združujú Slovákov na kresťanských a kultúrnych podujatiach. Venujú sa aj deťom, pre ktoré organizujú víkendovú školu a detské ľudové dielne.

Jarmila Buchová

Slovenský veľvyslanec I. Slobodník a rektor univerzity v Halle, prof. Dr. U. Strátrer

Zdroj obrázkov:
Archív písomností Univerzity Martina Luther Halle – Wittenberg / Facebooková stránka Veľvyslanectvo SR v Berlíne / Botschaft der Slowakischen Republik in Berlin, internet (20.6.2015)
<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.561709167237945.1073741873.193213817420817&type=3> (uverejnené 4. december 2013)

Nasledovníci Ľudovíta Štúra na poli žurnalistiky a literatúry

Mníchov bol vždy útočiskom pre mnohých Slovákov, ktorí tu našli svoju novú rodinu a nový domov. Súčasná slovenská komunita v Mníchove sa skladá zo Slovákov, ktorí sem prišli v štyroch najväčších migračných vlnách: po roku 1948, po roku 1968, po roku 1989 a po roku 2004.

Každá z týchto vln má svoje špecifiká, svojich predstaviteľov, svoje osobnosti v komunitnom živote. Treba zadefinovať rozdiel medzi exilovými a migračnými vlnami. Exiloví prisťahovalci „boli politickými utečencami, do exilu odchádzali bojovať za slobodu, demokraciu a ľudskosť.“ Boli tu prevažne vysokoškolsky a stredoškolsky vzdelaní ľudia, slovenská inteligencia, ktorá odišla do zahraničia s cieľom bojovať za záchranu demokracie, ľudskosti a slobodu. Táto ich aktivita sa prejavovala aj v snahe o združovanie, stretávanie sa a budovanie slovenskej komunity. Našli tu svoj nový domov, väčšinou na základe politického azylu.

Ako povedal Imrich Križliak, emigrácia je označenie pre „vystáňovanie sa kamsi za chlebom. Starí americkí Slováci odchádzali do americkej emigrácie. Šli tam za chlebom, najmä za chlebom.“ Do skupiny emigrantov patria slovenskí vystáňovalci po roku 1989, ktorí odchádzali do zahraničia za prácou. Vstupom Slovenska do Európskej únie nastal doteraz najväčší príchod Slovákov do Mníchova. Pre tieto vlny je príznačný pokles záujmu o združovanie, stretávanie a budovanie slovenskej komunity. Preto slovenský komunitný život v Mníchove po roku 1989 upadol. Posledných päť rokov však zaznamenávame v Mníchove opätovný nárast záujmu o slovenský komunitný život.

Štúrovský duch vlastenectva, pozitívneho národného obrodenia a slovenskosti v Mníchove

Slováci našli v Mníchove počas exilu svoj domov – novú „rodinu“, priateľov a prácu. Exiloví Slováci v Mníchove nadviazali na Spoločenstvo Rodina, ktoré vzniklo na Slovensku ešte počas vojny. Spoločenstvo založil v Bratislave charismatický kňaz chorvátskeho pôvodu páter Stjepan Tomislav Kolakovič, ktorý už v rokoch 1943 – 1944 združoval katolíckych vysokoškolských a pripravoval ich na príchod komunizmu. Spoločenstvu Rodina bol v tomto roku odhalený pamätník v parčíku za vysokoškolským internátom Svoradov, kde sa stretávali jeho členovia. Keďže páter Kolakovič predvídal tvrdé represálie komunistov proti veriacim, učil členov ako zakladať spoločenstvá veriacich ľudí v ilegality. Ústrednou postavou Spoločenstva Rodina v Mníchove bol žurnalista Jozef Šrámek, kňaz Dr. Anton Hlinka či žurnalista a spisovateľ Dr. Imrich Križliak. Spoločenstvo organizovalo spoločné slovenské akcie: prednášky, semi-

náre, púte, výlety a spoločné pobyty. Vytvorilo priestor na stretnutia mladých Slovákov s cieľom upevňovať a prehĺbovať duchovné a národné slovenské cítenie. Výsledkom bolo napríklad založenie SNKK – Slovensko-nemeckého kultúrneho klubu v Mníchove (1974), ako aj založenie folklórnej tanečnej skupiny Javorina a ľudovej cimbalovej muziky Dolina. Spoločenstvo vytváralo i priestor na nadväzovanie kontaktov a spoznávanie sa mladých ľudí. Mnohé páry, ktoré sa stretli a spoznali práve na týchto akciách, uzavreli mníchovsko-slovenské manželstvá. Do roku 1983 sa na spolu 46 stretnutiach spoločenstva stretlo asi tritisíc mladých Slovákov.

Z Mníchova sa prostredníctvom Rádia Slobodná Európa šírili zvukovými vlnami správy o Slovensku do celého sveta – správy v duchu slobody, ľudskosti a slovenskej národnosti. Slobodné myšlienky sa šírili tiež písaným slovom – Slobodne Slovensko (1946), Mladý bojovník (1953 – 1956), Slovák v slobodnom svete (1954 – 1970), časopis Horizont (1972) a stále vychádzajúci Krajanský pozdrav (1971).

Významnou postavou mníchovského slovenského života je slovenský buditeľ, spisovateľ, prekladateľ, politik, krajanský pracovník a redaktor – Slovák telom i dušou – Imrich Križliak, aktívny člen Spoločenstva Rodina. Bol pri založení Rádia Slobodná Európa, kde bol vedúcim slovenskej kultúrnej redakcie s krycím menom Anton Prokop. Bol zakladajúcim členom Svetového kongresu Slovákov, šéfredaktorom časopisu Horizont, predsedom Spolku slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí či externým poradcom slovenského prezidenta Michala Kováča. Jano Mráz, jeho dlhoročný priateľ a mníchovský Slovák o ňom vo svojej knihe píše: „Je neúnavný pracovník a v roli dedičnej tak ako málokto zo Slovákov vôbec neviem si predstaviť druhého (...), kto by dokázal tak pochopiť dobu so všetkými premenami, jej vývoj, a napriek tomu zostal verný sebe a národu. V jeho prípade to nie je len otázka názoru. U neho je to viac. U neho je to čosi ako otázka viery, otázka vlastného najosobnejšieho ja bez akýchkoľvek okázalých verejných gest...“ Ako spisovateľ a žurnalista publikoval pod rôznymi menami: Marián Žiar, Anton Prokop, IK, MŽ... Právom ho mnohí označujú za „posledného štúrovca“.

Aj príchod kňaza, Dr. Antona Hlinku do vysielania Rádia Slobodná Európa v roku 1971 znamenal pre slovenskú komunitu radikálnu, dlho očakávanú zmenu. Od jeho príchodu sa stalo slovenské slovo v náboženských vysielaniach Rádia Slobodná Európa rovnocenným so slovom českým, jeho príspevky mali vysokú úroveň a na Slovensku sa tešili veľkému ohlasu. A. Hlinka, kňaz, publicista, spisovateľ, teológ, filozof a prekladateľ, nastúpil do rádia v roku 1971 na miesto redaktora nábožensko-kultúrnych programov. Neskôr, z vlastnej iniciatívy, prevzal aj vysielanie v Hlase Ameriky a Radiu Stefanus. Aktívne sa zúčastňoval aj mníchovského slovenského kultúrneho života. Napísal

viaceré knižné publikácie, prekladal a zohral významnú úlohu pri vydávaní a pašovaní slovenských exilových kníh na Slovensko.

K migrantom z roku 1968 patrí aj Jano Mráz, maliar-portrétista, ilustrátor detských kníh, hudobník, učiteľ a spisovateľ, publicista, zakladateľ a prvý predseda Slovensko-nemeckého kultúrneho klubu v Mníchove, zakladateľ folklórnej skupiny Javorina, zakladateľ – fujarista a huslista v cimbalovej muzike Dolina. Písal do Horizontu, do RFE, do Neuer Zürcher Zeitung, Abendzeitung (Mníchov), po roku 1989 prispieval svojimi príspevkami do Národnej obrody, Verbumu, Národných novín a Katolíckych novín. Vydal tri autobiografické knihy pod názvom Spomienky ružomerského maliara I., II., III. V súčasnosti pracuje na IV. časti. Je autorom viac než troch stoviek slovenských kolied, ku ktorým napísal aj text. Vianočnú fujarovú koledu hrá každý rok na poľnočnej omši v Mníchove. Je autorom betlehemského divadielka, ktoré je každoročne zaradené do programu slovenského vianočného večierka. Táto jeho divadelno-hudobná hra sa v Mníchove hrá už skoro 40 rokov.

V Mníchove pôsobí na slovenskej katolíckej farnosti (SKF) farár mons. Rudolf Maslák, ktorý vedie misiu už viac ako dvadsať rokov. Je šéfredaktorom časopisu Krajanský pozdrav, ktorý vychádza od roku 1971. Ako autor sa zameriava na kresťanskú a krajanskú problematiku.

Novinkou je detský internetový časopis Ceruzky vo svete, ktorý vydávajú učiteľky víkendových slovenských škôl zo západnej Európy a zámoria, združené v ISEIA – International Slovak Educational Institution and Association (Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier). Šéfredaktorkou časopisu je Jarmila Buchová, ktorá žije a pracuje v Mníchove.

V Mníchove pôsobí aj detské slovenské Divadlo Erby – slovenský manželský pár, bábkoherci Zuzka a Robo Erby. Róbert Erby je autorom a režisérom viacerých hier pre deti.

Nesmieme však zabúdať ani na iných aktívnych slovenských dobrovoľníkov, vďaka ktorým má aj dnešná generácia Slovákov v Mníchove na čo nadviazať – ako napríklad Vieru Horch, súčasnú predsedníčku SNKK, Martina Oscitého, maliara, grafika a učiteľa, Jána Kelemena, dlhoročného pokladníka SNKK, Petra Jakubičku, Štefana Bujalka či aktivistov novej generácie – Veroniku Gburíkovú, podpredsedníčku SNKK, ako aj všetky učiteľky slovenčiny a detských ľudových dielní, kde sa deti zoznamujú so slovenským folklórom, tradíciami, slovenčinou a Slovenskom. SNKK a SKF organizujú rôzne koncerty, prednášky a diskusie. Mníchov je stále strediskom kresťanského, kultúrneho, spoločenského a výchovno-vzdelávacieho života pre Slovákov žijúcich v jeho okolí.

Jarmila Buchová

Víkendové učiteľky

Milý Ľudovít,

hneď na úvod môjho listu Vás chcem srdečne pozdraviť a vyjadriť môj nesmierny obdiv a úctu, s akou odvahou, húževnatosťou, úsilím a oddanosťou ste bojovali za našu slovenskosť, za náš jazyk a za náš národ. Aj keď to bolo v tých časoch veľmi trúfalé a riskantné, nevzdávali ste sa tejto myšlienke a verili ste, že Slováci a Slovensko majú budúcnosť. Od roku 1848 prešli desaťročia – slovenské, československé a teraz aj európske. Veľa sa odvtedy zmenilo, to je pravda. Máme svoj slovenský štát, slovenskú vládu, spisovný jazyk a aj slovenské školy – školy všetkých stupňov a odborov. Určite by Vás potešilo, že to, za čo ste bojovali, je teraz pre Slovákov na Slovensku samozrejmosťou. Mnohí si to ani neuvedomujú, koľko úsilia, zápalu a boja, ste Vy a aj Vaši prívrženci a spolupojovníci do tohto boja vložili. Koľko odriekania Vás to stálo.

Aj dnes platí to, čo ste už Vy povedali: „Symbol spojenia nášho je reč národa, heslo našej vôle života (...) spoločný jazyk spisovný, ved' ktože by neuznal, že mnohorakosť literatúr do cesty kladie neobyčajné prekážky porozumeniu, duchovnému vývinu a spoločnému účinkovaniu?“

Dnes, keď na Vás myslím a zamýšľam sa nad Vašou prácou, mám pred očami živé obrazy boja, nepokoja a nespokojnosti v duši. Nevidím iba sympatického bradatého šviháka, ale viem sa cítiť aj do toho, čo ste prežívali – Vaše nádeje, Vaše obavy, Vaše úsilie a oddanosť veci, Váš hnev a dokonca aj Vašu zlosť. Prežívam to spolu s Vami – prežívam to teraz, v tejto chvíli, prežívam to spolu s mojimi „spolubojovníčkami“. Nie, nie som sama. Je nás viac. Učiteľiek – matiek, vychovávateľiek a Sloveniek. To, čo nás spája, nie je hmotné. Keď sa stretávam s učiteľkami zo slovenských vzdelávacích centier v zahraničí, na vlastné oči vidím živé nasledovníčky a bojovníčky, pokračovateľky Vášho úsilia. Boja za slovenskosť. Každá z nich obetuje veľa svojho voľného času, sily, životnej energie a úsilia pri vyučovaní slovenčiny. Ony sú pravými a živými nasledovníčkami Vašich snáh a túžob. Tak, ako ste Vy oddane bojovali za slovenskosť, za možnosť dať deťom vzdelanie v ich rodnom jazyku, vložiť im lásku k vlasti do srdca – tak bojujú aj ony. Tak bojujeme teraz aj my.

V západnej Európe a zámorí nemáme slovenské školy, slovenské dediny, mestá či štvrte. Naše deti sú roztrúsené. V škole, v družine a krúžkoch nehovoria po slovensky. Kúsok Slovenska a „slovenský priestor“ nachádzajú v našich nedeľných školách a slovenských vzdelávacích centrách. Národ spája spoločný jazyk a láska k veciam národným. Deti sú budúcnosť národa. Ak nepodchytíme naše deti, ak im nevložíme kúsok slovenskosti do srdiečok, zaniknú títo Slováci v zahraničí. Je to cieľ Slovákov? Je to náš cieľ? Slováci nie sú len tam,

kde sú slovenské národnostné menšiny. Slováci nežijú iba v Maďarsku, na Dolnej zemi, v Poľsku, na Ukrajine či v Čechách. Aj my sme súčasť národa. Ale štátne programy podpory vzdelávanie Slovákov sú zamerané výlučne iba na podporu národnostných menšín.

My, „víkendové učiteľky“, bojujeme v zahraničí za to, aby aj naše deti mali šancu naučiť sa po slovensky. Bojujeme za koncept, myšlienku a naše presvedčenie. Vzdelávanie našich detí štát nepodporuje, nemáme školy a priestory, nemáme vhodné učebnice, nemáme metodické školenia, nemáme mzdu, nepočíta sa nám odborná prax. Sme „učiteľky v domácnosti“. Napriek tomu sa nevzdávame a stále bojujeme. Organizujeme spoločné projekty, akcie, vydávame spoločný časopis Ceruzky vo svete. Zachovanie slovenčiny a slovenských ľudových tradícií pre naše deti je pre každú z nás neľahkým bojom. Ale ako dlho sa to dá bez pomoci?

Snaha politikov o úpravu zákonov v „prospech Slovákov v zahraničí“ a v prospech Slovenska“ sa často vymyká tomu, čo sa deklaruje ako prínos. Zákony nekonzultujú s tými, ktorých sa týkajú a pre koho sa vytvárajú. Preto napríklad aj nový školský zákon, ktorý „rieši otázku komisionálnych skúšok“, v skutočnosti pre nás vôbec nič nerieši. Zákon o finančnej podpore návratu zahraničných Slovákov na Slovensko v skutočnosti finančne nepriláka nikoho, iba umožní zneužívať systém. Preto sa také závažné otázky nekonzultujú s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí či Svetovým združením Slovákov v zahraničí?

Milý Ľudovít, ďakujem Vám za Váš neustály záujem a podporu, za Vaše úsilie a boj na poli národnom.

S úctou a vďakou, za všetky Vaše oddané nasledovníčky a spolupojovníčky za slovenskosť v západnej Európe a zámorí.

Jarmila Buchová

(predsedníčka ISEIA – International Slovak Educational Institution and Association/ Medzinárodného inštitútu a asociácie slovenských vzdelávacích centier, Luxemburg)

Ľahko je byť Slovákom na Slovensku...

Ceruzky vo svete

Január 2015

Časopis pre slovenské deti žijúce v zahraničí

Ľahko je byť Slovákom na Slovensku – ale takto to v zahraničí nefunguje. Byť Slovákom v zahraničí a nezabudnúť, že ste Slovákom, je už iná vec. No a byť malým Slovákom v zahraničí, bez vlastných spomienok a vzťahov so Slovenskom je ešte ťažšie.

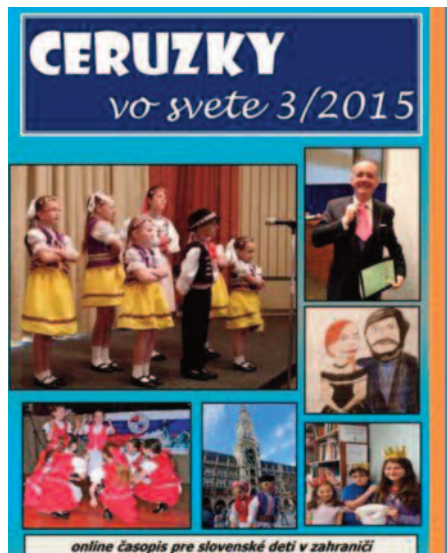
Online časopis Ceruzky vo svete je jedinečný projekt, ktorého cieľom je budovanie a rozvíjanie slovenskosti v srdiečkach malých zahraničných Slovákov. Projekt vytvorili učiteľky slovenských vzdelávacích centier pre deti, ktoré sú združené v ISEIA – Medzinárodnom inštitúte a asociácii slovenských vzdelávacích centier (ISEIA – International Slovak Educational Institution and Association). Združenie má sídlo v Luxemburgu a združuje slovenské vzdelávacie centrá z krajín západnej Európy a zo zámoria, ktoré vyučujú slovenské deti formou víkendových škôl. Do vzájomnej spolupráce sú zapojené centrá zo západnej Európy: z Nemecka, Anglicka, Írska, Islandu, Francúzska,

Talianska, Belgicka, Luxemburska, Švajčiarska, Švédsko, ale aj centrá zo zámoria (z Austrálie, Argentíny, USA a Kanady).

Zakladajúcimi členmi združenia sú členovia Sekcie pre západnú Európu a zámorie Komisie pre školstvo a vzdelávanie pri Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Ceruzky vo svete je jedným z mnohých projektov združenia. Učiteľky a deti sa aktívne zapájajú aj do iných projektov ako napríklad Ahoj

kamarát, Kráľ/Kráľovná knižnice, Cestovatelia, Slovensko včera a dnes. Prvé číslo časopisu vyšlo v januári 2015 a momentálne je v prípravnej fáze jeho štvrté číslo. Každým číslom sa časopis postupne rozrastá nielen čo do počtu strán (tretie číslo malo 77 strán), ale aj o nové vzdelávacie centrá, ktoré sa zapájajú do jeho tvorby.

Časopis prezentuje deťom hrovou formou slovenčinu – slovenský jazyk, reálie Slovenska a slovenskú kultúru. Deti v ňom nájdu tajničky, hádanky, riekanky, príbehy i básničky. Je rozdelený do dvoch tematických častí. Cieľom prvej časti „Kalendár akcií“ je prezentovať aktivity jednotlivých centier, podeliť sa, motivovať a inšpirovať deti a učiteľky iných vzdelávacích centier k podobným aktivitám. Reportážne skratky či výstižné glosy sú vždy doplnené plejádou rozmanitých fotografií a prác detí.

Druhá časť je tematicky rozdelená do niekoľkých rubriek, ktoré sa venujú fonetike, vlastivede, prírodovede a reáliám o Slovensku. Dobře etablovanou rubrikou je Knižka Anežka, ktorá za pomoci psychologičky radí deťom, ako sa vyrovnáť s rôznymi životnými situáciami, ako je povedzme oslava v zahraničí bez dedka a babky, rozprávanie po slovensky na verejnosti a podobne.

Pekným zážitkovým spestrením sú aj cestovatelia Janka a Maťko – bábiky, ktoré cestujú a navštevujú deti v ich slovenských „školách“.

Boli už na Islande, Írsku aj v Nemecku. Pridanou hodnotou časopisu sú tiež zvukové pohľadnice Rádia Slovensko International RTVS s reportážami zo škôl. Tieto reportáže si deti vedia otvoriť priamo v časopise.

Celý časopis je dostupný vo forme PDF na internetovej stránke časopisu:

ceruzkyvosvete.iseia.eu/home, na stránkach Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a na facebookovej stránke Slovenčina vo svete.

Jarmila Buchová

(šéfredaktorka Ceruzky vo svete)

Monika Faturová

Dobrý deň, pán Štúr!

Tento rok je pre mňa veľmi významný. Je to Váš rok, pán Štúr. Pripomínam si Vaše 200. výročie narodenia, a preto hľadám si čas, aby som sa o Vás ešte viac dozvedela.

Písať o diele takého významného človeka, o ktorom málo som sa učila v škole, teda málo o ňom aj viem, nie je ľahké.

Chcela som sa o Vás dozvedieť viac, a preto som začala o Vás hľadať v slovenských knižniciach v Rumunsku knihy, ktoré by ma o Vás mohli poučiť. Čítala som aj na internete články, publikácie a práce, ktoré mi priblížili Vaše diela, činnosť a Vašu tvorbu.

Priznám sa, že väčšinu informácií, ktoré som dostala, boli informácie z internetu a prvá informácia, ktorú som o Vás získala, bola informácia o Vašom fyzickom vzhľade. Tam som začala, ale pokračovala som ďalej. Čítala som knihy vydané ďalšími autormi, ktorí o Vás písali rôzne veci. Čítala som knihy a články, v ktorých aj rumunskí autori písali o Vás. Rumunskí autori a ľudia z Rumunska (slovenskí kňazi, učители, starší ľudia) poznajú Vás ako osobnosť, ktorá bojovala za svoju krajinu, osobnosť, ktorá chcela pozdvihnúť a pomôcť svojej krajine.

Slová: „Každý učiteľ z každodennej skúsenosti zná, že je reč materinská najlepšia, najspôsobiljšia k vyučovaniu, bo v tejto nielen myslieť, ale aj cítiť sme naučení, a k dobrému vyučovaniu a vzdelávaniu aj toto je potrebné“, sú slová, ktoré si vážim, lebo cítim, že osobnosť Ľudovíta Štúra naozaj dbala o všetkých Slovákov, či boli z národného štátu Slovenska alebo zahraniční Slováci.

Vaše slová podporujú moju vôľu rozprávať sa po slovensky, aj keď v terajšom Rumunsku slovenských škôl už je málo, aj keď moji rodičia ma nemôžu naučiť literárnu slovenčinu.

Nakoniec chcem sa Vám poďakovať za všetko, čo dnes znamená slovenský jazyk, slovenské školy, Slovensko a zahraniční Slováci.

Nikdy nezabudnem na moju materinskú reč. Predkovia a Ľudovít Štúr sú našimi príkladmi v živote. Osobne cítim a verím, že slovenský jazyk ešte veľa času dopredu bude nám, či už v Rumunsku alebo v hocijakom kraji sveta, kde žijú Slováci, najmilší jazyk.

Monika Faturová

Koreň

Mám rada Slovensko aj Rumunsko

Koreň. To je prvé slovo, na ktoré si spomeniem, keď sa ma dakto opýta na Slovensko.

Ťažko mi padne myslieť na mojich predkov, o ktorých mám málo poznatkov. Viem, čo sa píše v histórii, viem, že to boli ľudia, ktorí v živote ťažko pracovali, ale neviem si predstaviť, aký život mali, keď prišli do Rumunska. Určite to boli ľudia, ktorým sa tu žilo veľmi ťažko.

„Keď sem prišli, vzaly si teľo majetku, keľo mali do jedného voza a mali voly, zapráhlý ich a na tých voloch išli do týždňa a potom keď prišli robily si tu kolibi, do posred hory, nárubaly si bukoch a tak si robily kolibi, ale keď ne mali piloch iba sekery, [...] a ťažko sme žily lebo boli vojny“ (Iuliana Michalčáková) – tieto slová som počula naživo od tety Michalčákovovej z Gemelčičke, ktorá sa 15. marca 2015 dožily 100 rokov. To bol však len začiatok jej rozprávania, jej ťažkého života, veľa mi vedela porozprávať o jej živote...

Byť súčasťou slovenskej menšiny v Rumunsku nie je ľahké ani teraz. Stále myslieť na to, že našou domovinou je Slovensko, býva veľa

ráz ťažké. Rada chodievam na Slovensko pri akejkol'vek príležitosti, a keď sa ma niekto spýta, či by som šla bývať „domov“ na Slovensko, nikdy nehovorím nie. Všetak ja tam mám rodinu, bratrancov, sesternice, krstnú matku, veľa známych i kamarátov. Mám rada Slovensko, ľúbim slovenské piesne, slovenské jedlo, kultúru.

Ale chcem pripomenúť aj to, že Rumunsko je tiež blízke môjmu srdcu, tu som sa narodila, tu žijú moji rodičia, starí rodičia, tu pracujem a ešte tu mám mnoho kamarátov. Samozrejme, že by mi tieto veci chýbali, keby som odišla. Navyše, Rumunsko je krajina, ktorá nás podporuje, aj keď je nás tu málo. Neviem, či mi niekto dokáže porozumieť, čo pre mňa znamená Slovensko...

Monika Faturová

Anna Horvátová

Maják v tme

Na čo by bol hrdý Ľudovít Štúr dnes a na čo nie?

Meno génia slovenského národa, Ľudovíta Štúra, svieti ako maják v tme už dlhé roky. Jeho výpovede sú nestarnúce, neprekonateľné a aj po dvoch storočiach stále aktuálne. Ak si však položíme otázku, na čo by bol hrdý Štúr dnes a na čo nie, bude to také filozofické rozjímanie, ale aj téma, nad ktorou sa treba vážne zamyslieť. Sme svedkami diania vo svete, v domove našich potomkov – na Slovensku i u nás, v Srbsku... Ako by reagovali naši veľikáni všetkých čias – príslušníci štúrovskej generácie na všetky neplechty, turbulencie, na zdevastovanie jazyka? Aké sú dnes ich ideály, ktoré tak horlivo, nebojácne bránili proti nepriateľom!

Odkazy Ľudovíta Štúra a štúrovcov sú nezhynúce. A azda najväčším zadosťučinením pre každú osobnosť je, keď jej ideály a odkazy oslovujú ľudí, keď nie sú zabudnuté, ba čo viac, bývajú často citované. Mali by sme si brať príklad, ako horlivo bojovali v časoch neľahkých – v období silnejúceho národného a sociálneho útlaku, zvýšeného úsilia o zrušenie pozostatkov feudalizmu a poddanstva, o získanie práva na sebaurčenie, uchovanie a kodifikáciu slovenského jazyka. Ako len Ľudovít Štúr – génus národa a Európy – bránil slovenčinu pred útokmi Jána Kollára. Už keď v predvečer revolučných diania v Európe sa zápalistými rečami prihovárал v Uhorskom sneme v duchu Heglovej filozofie, už vtedy sa prejavovali jeho demokratické myšlienky, keď sa zasadzoval za dôstojné postavenie a zástoj Slovenska a Slovákov v medzinárodnom spoločenstve národov. Slovania sa podľa neho mali pripravovať na spoločný jazyk spisovný. Veď ktože by neuznal, že mnohorakosť literatúr do cesty kladie neobyčajné prekážky porozumeniu, duchovnému vývinu a spoločnému účinkovaniu?

Okrem veľavravnej výpovede: „My chytli sme sa do služby ducha, a preto prejsť musíme cestu života trnistú.“ Nie síce taká známa, ale o nič menej výstižná, je i táto: „Chceš urobiť niečo veľké pre svoj národ? Si veľký vlastenec, synak? Tak sa nauč pravopis!“

Takto sa staral o svoj slovenský ľud na všetkých úrovniach žitia. Ale či sme sa my národ slovenský toho všetkého aj pridŕžovali? Sme si my to všetko aj uctili? Žiaľ, nie! Na slovenský jazyk čoraz častejšie zabúdame, ba čo viac, zaznávame ho ako niečo nepodstatné, nedôležité, menej významné a prikláňame sa novotám doby, ktoré prináša globalizácia spoločnosti. Zaznávame našich horlivých bojovníkov za veci národnostné, štúrovska generácia bojovala v časoch ostrého panslavizmu, a my sa tak ľahko zriekame výdobytkov v čase, keď máme možnosť vyjadriť sa a rozhodovať, ktorú školu, a teda s akým vyučovacím jazykom, si zvolíme pre naše deti, a tak bezhlavo

sa rútime do priepasti. Slovenské triedy nám zanikajú pre ľahostajnosť rodičov a tej „veľkej lásky“ voči svojim deťom v presvedčení, že načo by chodili do slovenských škôl, keď im to bude sťažovať v ďalšom školení alebo s výhovorkou svetobornou, že slovenčinu aj tak ovládajú, veď sa doma rozprávame po slovensky, a načo by sa trápili ešte aj v škole a, navyše, načo by sme ich obťažovali. Celkom im stačí, že sa doma rozprávajú s rodičmi. Ale je tu smutný fakt: rodičia s deťmi doma nehovoria čistou slovenčinou, je to taká skomolenina nie ani spisovnej slovenčiny a srbčiny, ale akási podoba nárečového vyjadrovania, tzv. „novotvarov“ a srbčiny, a dokonca viac-menej aj skomolenej srbčiny.

Kde je naše miesto v tom všetkom, nás – vojvodinských Slovákov? Naozaj sme takí ľahostajní voči našej vlastnej identite? Naozaj nám nezáleží na svojom slovenskom povedomí? Naozaj len tak ľahko zaznávame ideály a výdobytky, ktoré horko-ťažko pre svoj slovenský národ vybojovala štúrovska generácia? Ozaj, bol by Ľudovít Štúr hrdý na nás len preto, že v slovenských mestečkách vo Vojvodine, v Srbsku tá-ktorá ulica nesie názov génia všetkých čias a volá sa Ulica Ľudovíta Štúra alebo že sa Základná škola vo vojvodinskom Kysáči hrdí menom kodifikátora spisovnej slovenčiny, politika, estetika, pedagóga, básnika a publicistu Ľudovíta Štúra? Isteže nie! Zlyhali sme ako spoločnosť! Ueberáme sa nesprávnym smerom, zaznávame minulosť a aj tá hrdka zanietných pracovníkov na národa roli dedičnej či na zachovaní a udržiavaní alebo, možno, pestovaní spisovného slovenského jazyka dennodenne naráža na prekážky, zápasí so svojím národom, lebo tak ako v Srbsku sa do slovenského jazyka vmiešava srbčina, na Slovensku je podobný prípad s češtinou a všelijakými novotvarmi či vychyteným mestským slangom.

Vieme si udržať spisovný jazyk aspoň v médiách? Ani tu sa nemôžeme pochváliť, že sme na tom skvele. Boli začiatky vydávania novín v 19. storočí jednoduché? Veruže neboli jednoduché! Ale snaživcov bolo, a dnes? Dnes je tomu už inak. Technické vymoženosti síce sú, ale snáh je čoraz menej a aj to je akosi spolitizované, zdevastované, zaváhajúce politikou a straníckou orientáciou. Nejakto sme konfrontovaní rôznymi názormi.

Žiaľ, ani súčasnosť nie je priveľmi naklonená múzam. Svet sa otriasa vo vojnových ohniskách, nezmyslelnie hynie nespočetne veľa detí, starcov, matiek, otcov... Je to v záujme humanity, či skôr barbarstva? Z televíznych obrazoviek deň čo deň doliehajú hrôzostrašné správy, hrôzostrašná realita, a to prečo? Pre čiu nenásytnosť, neľudskosť? Zdá sa, že hrozivý fašizmus sa vracia v iných podobách, že nám hrozí kataklizma súčasnosti a bezohľadnosti. Svet sa otriasa vo vojnových ohniskách.

A na toto by bol hrdý Ľudovít Štúr? Isteže nie! Preto bojujme kvalitou svojich výpovedí, burcujme svojou tvorbou, konajme, aby naše

skutky opodstatnili naše konanie. My, hrdka nadšencov a ochrancov spisovnej slovenčiny bojujme kvalitou svojich výpovedí ako kedysi štúrovci ich presvedčivosťou, kritickým a syntetizujúcim myslením, zušľachtovaním slovenského jazyka. Budme Slováci dušou a konaním, aby Štúr bol aj na niečo hrdý na svojich nasledníkov.

Anna Horvátová

Ľudovít Štúr a slovenská národná súčasnosť

V povedomí širokej slovenskej verejnosti patrí Ľudovít Štúr k najväčším synom národa. Už aj preto, že mladé generácie všetkých čias priťahuje dielo živé, aký dielo Štúrovo je, lebo mladý človek sa najviac potrebuje nadýchať sa dychom hrdinov. Nebyť kodifikátora spisovnej slovenčiny, politika, estetika, pedagóga, básnika a publicistu, ktovie, ktorým smerom by sa uberala naša slovenská komunita a ako by sa formovala slovenská národná súčasnosť. Preto je meno Ľudovíta Štúra – ústrednej osobnosti slovenského kultúrno-politického života polovice 19. storočia, ktorá mala jasne definovaný realistický a vierohodný obraz o jazykovej kultúre a všeobecne o spisovnom jazyku, priamo filozofický – symbolom slovenskej národnej súčasnosti. Nebyť kodifikátora, tvorcu spisovnej slovenčiny, sotva by sa spisovný slovenský jazyk podobal dnešnému.

Štúrovo pôsobenie bolo všestranné. Vo svojom vrcholnom mysliteľskom a politicky angažovanom období (1843 – 1848) sa pokúsil teoreticky zdôvodniť osobitosť Slovákov ako národa. Zastával mienku, že každý kmeň národa, ktorý má niečo osobitné v duchovnej sfére, čo sa prejavuje aj v špecifických znakoch jeho jazyka, pričom prišiel k povedomiu svojej osobitosti, má právo počítať sa za osobitný kmeň a používať a kultivovať svoj jazyk. Ale, azda, najdôležitejšou črtou je materinský jazyk. Už v 19. storočí Štúr mal jasné predstavy, že najdôležitejším znakom národa je materinský jazyk, i keď ani všeslovanskú ideu nezaznával, čo takto opodstatňoval: „Náš život slovenský musí byť súčasne slovanský, musí slúžiť životu slovanskému, inakšie sa od svojej pravdy a podstaty odtrhne.“

Aj napriek tomu, že vychádza z Kollárovho chápania národa a jeho rozčlenenia na kmene, odmieta Kollárovu obavu z ďalšieho drobenia slovenských kmeňov. Podotýka, že ani emancipácia Slovákov neohrozuje slovanskú jednotu, ale svojou špecifickosťou dopĺňa rozmanitosť slovanstva. Slováci majú teda všetky znaky osobitného kmeňa (t. j. národa v našom chápaní) a predpoklady na rozvinutie národnej osobitosti, pretože sú charakterizovaní určitou etnickou jednotou, vlastným jazykom a kultúrnou a duchovnou tvárnosťou. Štúr mal predpoklady vypracovať sa na originálnu mys-

liteľskú osobnosť, veď k dispozícii mal vynikajúce jazykovedné, estetické, filozofické aj metodologické poznatky, avšak pestovanie teoretickej filozofie nebolo jeho hlavným cieľom. A tie filozofické problémy, ktoré súviseli s aktuálnymi problémami slovenskej spoločnosti a národa, sa v Štúrovom diele dajú zrekonštruovať len na základe všestrannej analýzy jeho diela, čo je pre slovenský národ prospešné, lebo sa venoval iným oblastiam, pre svoj národ užitočnejším, než to bola oblasť filozofie. Pre Štúra sa duch stáva iniciátorom k pozdvihnutiu človeka a národa k slobode. Koncentruje sa na otázku zjednotenia roztrieštených zložiek národa a na jeho potrebu osobitného národného jazyka a kultúry a aj zlepšenia jeho životných podmienok. Príslušníci slovenského jazykového spoločenstva, pestovatelia slovenskej kultúry, tradícií, slovenskej identity, prípadne slovenského kmeňa majú vďačiť priekopníckym ideám a skutkom Ľudovíta Štúra, ktorého dielo a duch pretrvávajú aj v súčasnosti, neprevalcovala ich doba, ba čo viac, sú to moderné idey, myšlienky, jednoducho moderné ponímanie života. Povedané slovami Alexandra Matušku: „Nebude sa môcť povedať, že sme mali ľudí, ktorí však nemali nás; potom nebudeme tráva, prach a rozbitý sklenený pohár. Potom budeme národ.“

Anna Horvátová

Slovanská vzájomnosť, rusofilstvo a Ľudovít Štúr

V krízových a neistých časoch, ktoré otriasajú celým svetom – a výnimkou nie je ani naša krajina (Srbsko), klesá nielen životná úroveň, ale tápa aj pravé hodnoty, ktoré sú doslova na ruby prevrátené. Keď je človek na okraji síl, zúfalý, cieľová idea je víťazstvo zdravého rozumu, súlad a jednota medzi ľuďmi. Malo by sa to odzrkadľovať aj v spoločenstve tak národnom, ako i jazykovom. A meno najvýznamnejšieho predstaviteľa slovenského národného života a vedúcej osobnosti slovenského národného obrodovania Ľudovíta Štúra v tom zažiarí ako maják, ako nádej na vieru v lepšie časy, ako ten vždy živý duch na nadobudnutie či posilnenie slovenského jazykového povedomia a zaznieva ako posolstvo, že ešte, azda, nie je všetko stratené, že naši slovenskí horliví národovci nebojovali za slovanstvo zbytočne, a tobôž nie že na nich ich výhonky zabudnú.

Ľudovít Štúr vo svojej prozreteľnosti akoby mal na zreteli, že prídu aj časy, keď všetko hodnotné bude bezcenné, keď si slovanskí bratia navzájom nebudú rozumieť. Ako rusofil mal aj takúto konštatáciu: „Slovania sa pripravávajú, je spoločný jazyk spisovný, veď ktože by neuznal, že mnohorakosť literatúr do cesty kladie neobyčajné prekážky porozumeniu,

duchovnému vývinu a spoločnému účinkovaniu? (...) Ruština je jazykom najväčšieho, samostatného a široko-ďaleko vládnuceho kmeňa, ktorému patrí aj hegemonia v našej národnej rodine, okrem toho je to najbohatší, najsilnejší a najzvučnejší jazyk poznačený mocou.“ Vo všetko ruskom mal záľubu. Obdivoval a prejavoval úctu k ruskej histórii a kultúre. Dokonca pripojenie Slovanov k Rusku videl ako jedinou možnosť rozvoja Slovanov. Okrem toho, že sa horlivo zasadzoval, aby Slovania pozdvihli dlho sklúčené srdcia svoje a s pomocou Božou odvahu nabrali k činom, okrem iného výstižne vyhlásil: „Veru na čase je, bratia, aby sme sa porozumeli! Nad nami trúchliaci čas vyvoláva nás prísny, dôstojným hlasom k činom, a na to nám najväčšmi treba porozumenie.“

V tomto duchu by sa mali niest' aj ideály dnešného ľudstva, už samým tým, že sa prvý zjazd slovanských národov konal v Prahe 2.–12. júna 1848 a bola to jedna z vrcholných etáp slovanského obrodovania v snahe zjednotiť všetkých Slovanov žijúcich v Rakúskej monarchii. Slovinci už vtedy vynikali, čo vidno zo zastúpenia v česko-slovenskej sekcii, kde z 237 zástupcov bolo aj 20 Slovákov. Dokonca, ako sa dozvedáme, Slovania mali blízko k sebe. Vytvorené boli ešte dve sekcie, a to chorvátsko-srbská a poľsko-rusínska s cieľom vytvoriť spolok rakúskych Slovanov, vypestovať vzťah k Slovanom mimo Rakúsko, ako i vzťah k neslovanským národom v rakúskej monarchii a vzťah rakúskych Slovanov k neslovanským národom mimo Rakúska (najmä Nemecko). Príchod novej doby pozdravili s radosťou srdcia slovanské, ale kmene naše, ťažko ujarmené, rozptýlené, ešte málo sebavedomé a navzájom ešte slabé spojené, nevedeli dosiaľ použiť novú túto dobu tak, ako by si to žiadal „z kalužiny a tmy vyšlý syn slovanský“.

Štúr ako Hegelovec prijal jeho ideu vývoja svetového ducha, kde sa striedajú kultúry. Hegel to síce nedokončil, neurčil, ktorá kultúra bude nasledovať po germánskej ako duch času, ale Herder a iní tvrdili, že to bude slovanská kultúra... A Rusko bola vtedy jediná slovanská krajina, nemohol predsa vytvárať z niečoho, čo neexistovalo.

Anna Horvátová

Jozef Podhradský Štúrovský priekopník žurnalistiky na Dolnej zemi

Vo výbere z diela Jozefa Podhradského Tragédia Tatry Michal Kocák, ktorý pripravil dielo na vydanie, minuciózne spracúva život a dielo tohto básnika, dramatika – romanistického mesianistu. Svojou tvorbou, zväčša oproti ostatným štúrovcom oneskorenou, zachytil bytie slovenskej národnej minulosti, tragédia Tatry

a Slovákov. Jozef Podhradský – zabúdaný a dnes, žiaľ, v širokých vrstvách národa takmer neznámy, je najdlhšie žijúci člen štúrovskej generácie. Bol učiteľom, evanjelickým farárom, profesorom, redaktorom a najmä tvorivým básnikom a dramatikom. Vykrešlil úplný, vyčerpávajúci obraz Podhradského života, životných osudov a diela je úloha skutočne ťažká. Preto, ako nasledovatelia štúrovskej generácie aj na Slovensku aj v Srbsku, sa vynasnažme, aby sa z uchovaných zlomkov vytvoril skutočný obraz života a diela človeka, ktorý padal, dvíhal sa, prekonával ťažkosti, ale snád' nikdy nezapochyboval o svojej viere a presvedčení, že myšlienky a snahy jeho generácie sa skoro stanú skutkom. Nasvedčuje tomu jeho tvorivý a na udalosti bohatý život i národu takmer neznáme literárne dielo.

Podhradský vytvoril rozsiahle literárne dielo, ale, žiaľ, jeho tvorba ostáva okrajovou. Je paradox, že z jeho diela, v ktorom súčasne alegoricky podal tragickú biografiiu svojej generácie, vanú vizionárske, mesianistické úvahy, aj výzva, boj za víťazstvo národnej myšlienky, viera vo víťazstvo dobra a spravodlivosti.

Podhradský ťažko znášal každé prenasledovanie, každé vylúčenie slovenského študenta zo škôl, dôvodom čoho boli predovšetkým silná maďarizácia, ako i po slovensky hovoriaci študenti, slovenské samostatné vzdelávacie krúžky, literárne rukopisné časopisy, slovenské knihy, noviny, slovenský spev... Násilná maďarizácia slovenských detí, ba celých dedín, keď slovenské deti, desať až pätnásťročné, odlučovali od rodičov a násilne odvážali zo slovenských dedín do maďarských krajov do služby. Malo to za následok zánik slovenských škôl, ba i celých dedín. Na tento neľudský spôsob násilnej maďarizácie búrlivo reagoval.

O jeho diele panuje mienka, že sa vynára zlomkovite, nejako bez koncepcie. Avšak pri hlbšom poznaní publikovaných prác sa presvedčame, že dielo tohto štúrovca má svoje konkrétne, adresnosť a čo je najdôležitejšie – koncepciu. Škultéty, Vlček a najmä Hurban-Vajanský i pri určitých výhradách neprestávali obhajovať jeho umeleckosť, uverejňovať básne a časti jeho drámy (Tragédia Tatry), pretože cítili v ňom „iskru pravej geniality“. Tak pri uverejnení epizódy Vyhodení študenti (Slovenské pohľady 1885, s. 479) Vajanský pod čiarou poznamenal: „Prácu túto podávame, trebárs so všetkým nemôžeme súhlasiť; no nik neuprie, že je v nej mnoho originality, myšlienok a fantázie“ a na s. 500: „My sme nikdy nečítali tak skvelé, ačkoľvek mystické porovnanie agónie s pôrodom. Je to veľkolepá, smelá paralela, z nej zvučí nám nejasný síce, ale mohutný tón pravdy.“

Vojvodinskí Slovinci majú ale to šťastie, že sa práve s príchodom Podhradského do Nového Sadu začínajú dejiny slovenskej vojvodinskej publicistiky vydávaním časopisov pre deti a mládež Slávika a Zorničky v rokoch 1864–1865. Najmä roku 1863 na pozvanie vla-

dyku Platona Atanackovića Podhradský, vtedy už známy slovenský národovec, publicista, spisovateľ, prišiel za profesora na Srbské pravoslávne gymnázium do Nového Sadu. Nienleže si tu našiel zamestnanie, ale sa uchýlil pred nepriateľmi a spokojne pokračoval v intenzívnej kultúrnej a národnopolitickej činnosti. V tom istom roku v kláštore v Kovilji prestúpil na pravoslávnu vieru. Tu, v Novom Sade, hájil myšlienky srbské, prejavil záujem o boj Srbov za svoje autonómne práva, za politickú slobodu, cirkevné školy i činnosť Omladiny Srbska.

Prvé prípravy na vydávanie Slávika a Zorničky Podhradský vykonal na jar roku 1864. Na prípravách vydávania pracoval intenzívne už počas vybavovania úradného povolenia na vydávanie. Zároveň rozvíjal čulú propagačnú aktivitu so slovenskými literátmi a kultúrnymi dejateľmi prostredníctvom tlače a súkromnej korešpondencie. Prvú verejnú zmienku o príprave vydávania týchto časopisov uverejnil nedešifrovaný dopisovateľ Pešťbudínskych vedomostí z Nového Sadu už 15. apríla 1864, keď okrem iného písal: „Príležitostne oznamujem vám tiež, že bývalý farár peštiansky, terajší profesor na pravoslávnom gymnáziu v Novom Sade p. Jozef Podhradský v druhej polovici tohto roku počne vydávať, dvaraz mesačno „Zornička, zábavno-poučenlivé noviny pre deti, mládencov a panny Slovenské“. Obsahovať budú všeliaké poučenia z oboru vied prírodných, divadelné hry pre školskú mládež, rozprávky na spôsob „svátek řízení božího“ národné povesti a preložené spievanky Srbov atď.“

Cenné informácie o pripravovaných časopisoch, tiež ich obsahu a propagovaní, sú uverejnené v júlových číslach Pešťbudínskych vedomostí z 12. júla a neskôr 19. a 29. júla 1864: „Pozvanie. Ku predplateniu sa: 1. na

„Slávika“ zábavno poučujúce Novinky pre slovenské dievky. Predplatná cena na pol roka 50.kr., na celá rok 1 zl. r. č. Na pol hárku v osmorke mesačne jedon raz. Jak počet predplatiteľov dopustí, zvätši sa na celý hárko bez povýšenia ceny. Slovenských 2. na „Zorničku“ zábavno-poučujúci list pre slovenských mládencov a panny. Obsahovať bude hlavne divadelné kusy, prstonárodnie veselo – a smutnohry atď. Na celom hárku vo velikosti „Obzora“ – ale v osmorke. Mesačne dvaraz. Predplatná cena na pol roka 1 zl., na celý rok 2. zl. r. č. Každého 5 dňa v mesiaci vynde jedno číslo „Slávika“. Každého 15. a 25. dňa ale číslo „Zorničky“. Obidva lístky počnú vychodiť v mesiaci Septembri. Predplatná cena do konca tohto roku t. na 4 mesiace sept.-dec. je na Slávika 30 krajciarov r. č., na Zorničku 70 krajciarov r. č. na Slávika a Zorničku 1 zl. r. č. (...) Prvé čísla Slávika prinesú divadelné kusy pre dievky: „dobré dieťy zlých rodičov“, „Miloš Obrenović múdry sudca“, „čo kdo robí sebe robi“ atď. Čísla Zorničky prinášať budú okrem inších prác divadelné kusy: „Korhel a jeho nebožiatka, prstonárodnia smutnohra zo života slovenského“ – Smluva „Prvý drotár“, „Pekná skaličianka“, „Zlatý prsteň“, „pyšná Kyšašoňka“, „Falošný obligátor na smrtelnej posteli“ veselohra zo života Peštianskeho „Rata kroz nenarodené dieťa“, „desaťročná pravota za piad' zemi a za pol lakta plátna“ atď.“

Dozvedáme sa vzáčne informácie o prípravách na vydávanie časopisov. Časopisy mali vyjsť septembri, takže už v auguste ich Podhradský propagoval v časopise Slovesnosť. Aj napriek jeho obrovským snahám, pokrokovým plánom nedopadlo to práve najlepšie, realizovala sa len nepatrná časť, avšak Podhradského sa pesimizmus nezmocnil.

Z knihy Z kultúrnych dejín Slovákov vo Vojvodine Samuela Čelovského sa dozvedáme ešte, že „v druhom čísle Slávika redaktor ozná-

mil, že ďalšie číslo vydá v decembri, kým v prvom čísle Zorničky oznamoval, že ďalšie, teda druhé číslo bude vydané pred Vianocami. Slávik č. ¾ a Zornička č. 2 sú v hlavičke datované v novembri – decembri 1864. Zatiaľ nemáme bližšie údaje, či skutočne vyšli koncom roku 1865.

Slávik č. 5 je datovaný v januári – februári 1865 a rovnako je datovaná aj Zornička, zväzok č. 3. Kedy skutočne vyšli, presne nevieme, hoci meškanie mohlo byť minimálne, lebo povinný výtlačok Zorničky č. 3 bol odovzdaný 16. marca 1865.

Problematické je zistiť, koľko čísel Slávika a najmä Zorničky vyšlo, vlastne – kedy vyšlo posledné číslo. V známych bibliografiách a štúdiách sa uvádza, že vyšlo päť čísel Slávika a Zorničky. Kým údaj o Sláviku je správny, predpokladáme, že v skutočnosti vyšli iba štyri čísla Zorničky.“ Časopis Slávik prestal vychádzať po piatom a Zornička po štvrtom čísle.

Anna Horvátová

Použitá literatúra:
PODHRADSKÝ, Jozef: Tragédia Tatry. Zostavovateľ Michal Kocák. Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum 2014.
ČELOVSKÝ, Samuel: Z kultúrnych dejín Slovákov vo Vojvodine: monografická štúdia. MOMS Báčsky Petrovec 2010.

Antonela Lakoš

Kto je to ten Štúr?

Aj keď človek nevie o Štúrovi vôbec nič, keď príde na Slovensko, pochopí, že je to naozaj významná osobnosť. Mne sa to prihodilo. Bola som na Slovensku prvý raz a všade tabule – Štúrova ulica, Námestie Ľudovíta Štúra, Kaviareň u Štúra, zastávka Štúrova. Rozhodla som sa zistiť, kto to ten Štúr vlastne je. Výsledok? Po štyroch rokoch štúdia slovenského jazyka a kultúry v Záhrebe si myslím, že môžem povedať, že som túto úlohu vzala dosť vážne.

Ľudovít Velislav Štúr sa narodil v roku 1815 v Uhrovci a zomrel v roku 1856 v Modre. Bol politik, jazykovedec, spisovateľ a kodifikátor spisovnej slovenčiny. Základom jeho jazyka – štúrovčiny bola kultúrna stredoslovenčina severozápadného typu. Dôležité bolo stretnutie Štúra, Hurbana a Hodžu v Hlbokom, ale aj ich návšteva u J. Hollého na Dobrej Vode. Zásady nového jazyka sformuloval v dvoch svojich dielach: *Nauka reči slovenskej a Nárečja slovenskuo alebo potreba písaňa v tomto nárečí*. V roku 1845 vyšlo prvé číslo jeho novín *Slovenskije národňje novini* a literárna príloha *Orol tatránski*. To sú iba základné veci o Štúrovi a jeho pôsobení. Urobil toho oveľa viac a stal sa jednou z najdôležitejších slovenských osobností.

To mi však nestačilo, chcela som viac skúseností než len strohé informácie. Mojou povinnosťou bolo vypíť si kávu v Štúr Cafe, a prelúskat si jedálny lístok v štúrovčine. Po skončení tejto sladkej povinnosti som pochodila Bratislavu a navštívila som Štúrovu ulicu aj námestie. Mojou konečnou zastávkou bola Modra a Uhrovec. V rodisku Štúra som sa prešla jeho izbou a počúvala rôzne príbehy o jeho smrti. Moja misia skončila v Uhrovci, kde som videla jeho rodný dom, miesto, ktoré sa má kým pýšiť.

Každý turista, ktorý príde na Slovensko, si bude klásť tú istú otázku ako ja. Možno sa aj tí ostatní dozvedia, prečo má Štúr taký veľký význam pre Slovákov. Keď znova prídem na Slovensko, som si istá, že opäť uvidím niečo, čo nesie Štúrovo meno. Je pekné vidieť, ako veľmi si ho Slováci vážia. Nakoniec, zaslúži si to – všetko, čo robil, robil pre svoj národ.

Antonela Lakoš

Ku krajine cez jazyk

Kým som nezačala študovať slovenčinu, moje jediné asociácie s touto malou krajinou boli: veľa Slovákov na pláži, ponožky v sandáloch a podobný jazyk. Bývam pri mori a tam som sa po prvý raz stretla so Slovákami. Každoročne som sa pozerala, ako so svojimi rodinami prichádzajú k „slovenskému moru“. Pripadali mi ako usmievaví ľudia s mäkkým, až trochu smiešnym jazykom. Základné slová ako káva, pivo, voda, jesť som chápala, lebo znejú rovnako aj v chorvátčine, ale väčšina z toho, o čom sa zhovárali, zostávalo pre mňa záhadou. Nikdy som si nemyslela, že jedného dňa im rozumieť budem a budem tak mať možnosť rozprávať sa s nimi. Možno to bola náhoda alebo v tom mal osud svoje prsty, fakt je, že študujem slovenčinu.

Je pravda, že keď niečo máte priamo pod nosom, nevšímajte si to a vôbec si to nevážite. Pozerajúc sa na more, popíjam kávu a rozmýšľam, či sa mi chce ísť zaplávať si. Som lenivá a rozhodnem sa, že plávať pôjdem až zajtra. My, Dalmatínci, si hovoríme, že to je „fjaka“, ju obviňujeme za našu lenivosť. Ale Slováci nemajú problém s našou „fajkou“. Konečne majú dovolenku, chcú si ju užiť naplno, tešia sa. To isté robím ja, keď som na Slovensku. Chcem

ochutnať všetky tradičné jedlá a nápoje, ale predsa je v tom trochu rozdiel. Mám výhodu: aj ja som trochu Slovenka, hoci nemám slovenský pôvod. Túto krajinu však pokladám za svoj druhý domov a často tam chodím. A vždy sa poteším, keď Slováci počúvajú moju slovenčinu a potom sa čudujú, že som Chorvátko. Najčastejšie sa spýtajú, či sa mi páči Slovensko. Potom, ako to, že viem jazyk a nakoniec mi porozprávajú, že radi chodia do Chorvátska a ako je tam pekné.

Študujúc slovenčinu, moje predstavy o tejto krásnej krajine sa zmenili. Naučila som sa veľa toho o slovenských osobnostiach a významných udalostiach. Viem, že majú rozvinutý automobilový priemysel, že sledujú hokej, ktorý je veľmi populárny. Zistila som, že ich filmy nikdy nejdú v originálnom jazyku, určite budú dabované. Ale nebudem prezrádzať všetko, poviem len, že Slovensko ukrýva mnoho zaujímavostí, ktoré ostatní budú musieť objaviť sami. Môžem povedať, že Chorvátsko a Slovensko spája mnoho vecí. Predovšetkým to, že sú to mladé štáty s podobnými jazykmi a tradíciami. Bratislava sa dosť podobá na Záhreb, máme rovnaké električky, iba tie v Bratislave sú červené. Pre mňa je to druhý domov, miesto, kde sa cítim ako doma. Mám rada Slovensko a slovenskú kuchyňu, hudbu aj ich mäkký jazyk. Dúfam, že sa vzťahy medzi Chorvátskom a Slovenskom budú iba posilňovať a že Jadran navždy zostane slovenským morom, aby som mohla aj ďalej počúvať Slovákov, kým popíjam svoju šálku kávy.

Antonela Lakoš

Monika Necpálová

Na pomedzí

Polemika k mnohorakosti literatúr

SPOLOČNÝ JAZYK

„Druhé, na čo sa Slovania pripravovať majú, je spoločný jazyk spisovný, veď ktože by neuznal, že mnohorakosť literatúr do cesty kladie neobvyčajné prekážky porozumeniu, duchovnému vývinu a spoločnému účinkovaniu?“ (Ľ. Štúr)

TROJAKÝ SPÔSOB, AKO SLOVANOV POLITICKY OSLOBODIŤ

„Vec, na ktorú sa musia Slovania pripraviť, je spoločný literárny jazyk, pretože kto by nepochopil, že mnohosť literatúr len brzdi porozumenie, rozvoj ducha a spoločné konanie? (...) Slovania majú pádny dôvod na to, aby vytvorili jednu literatúru – je to ich ľudská, politická a historická povinnosť.“ (Ľ. Štúr)

Generácia Ľudovíta Štúra žila v mnohonárodnostnom štáte. Ani súčasnosť však nie je iná. Na pomedzí krajín dnešnej Európy nachádzajú sa spoločné oporné body, ktoré stavajú na blízkosti jazykov a kultúr. Na druhej strane viacjazyčnosť, ktorá je na dosah ruky každému jednotlivcovi, prináša nové vplyvy do tvorby, literatúru nevyvíjajú. Pozrime sa na mosty medzi štátmi. Od tých, ktoré spájajú krajiny v rámci Európskej únie, cez tie hospodárske k Rusku a Východnej Ázii, až po tie na menšom území v rámci spolupráce krajín V4. K týmto všetkým sa pripájajú kandidátske krajiny ašpirujúce na vstup do EÚ. A takto je to podľa Štúra: „Vec, na ktorú sa musia Slovania pripraviť, je spoločný literárny jazyk, pretože kto by nepochopil, že mnohosť literatúr len brzdi porozumenie, rozvoj ducha a spoločné konanie? (...) Slovania majú pádny dôvod na to, aby vytvorili jednu literatúru – je to ich ľudská, politická a historická povinnosť.“

Ľudovít, do určitej miery vaše slová spoločnosť vypočula a kráča vo vašich šľapajach. Ale nie až tak striktné. Veď predsa aj národné literatúry sú kultúrnym bohatstvom a škoda by bola o ne prísť. Projektová sféra je však plná možných spoluprác. A dotknime sa ďalej len kultúry a toho, čo medzinárodné toky prinášajú ako závan teplých pozitívnych vánkov. Dovoľme si polemizovať so Štúrom, ktorý o spoločnom jazyku tvrdí: „Druhé, na čo sa Slovania pripravovať majú, je spoločný jazyk spisovný.“ Nuž, pripravujeme sa, Ľudovít, pomaly, ale iste sa pripravujeme, hoci vaše volanie po „slovan-skom“ jazyku malo zárodok možno v iných neľahkých politických časoch a mnohých sklamaníach.

Na úrovni jazyka a literatúry my sa s vami zhodneme. Čím bližší jazyk, jazyk slovanský, tým ľahšie pre prijímateľa. Tým ľahšie pochopí cit, zmysel, to, čo autor nenapíše priamo, ale votká medzi riadky. Práve ono – čítanie medzi riadkami – je v podobných literatúrach jedno-

duchšie. A to nielen vtedy, keď čítame knihu v slovanskom jazyku a polovicu si vieme domyslieť. Dôvod tkvie aj v tom, že títo ľudia predsa len majú spoločné historické črty, povahové vlastnosti. Nie je to nič neobvyklé a v podstate ide o vedecky, biologicky, geneticky, historicky i sociologicky dokázaný fakt.

Ako spomínate, Štúr, „...veď ktože by neuznal, že mnohorakosť literatúr do cesty kladie neobvyčajné prekážky porozumeniu, duchovnému vývinu a spoločnému účinkovaniu?“ My teda uznávame, že prekážky sú tým väčšie, čím je nepochopenie medzi národmi, z ktorých čitateľa pochádzajú, väčšie. Ale pozrime sa napríklad na krajaný svet. Krajanovia, Slováci, ktorí dlho žijú v inom štáte, majú veľmi dobré pochopenie aj pre literatúru neslovanskú. Narozdiel od toho, budme realisti, koľko Slovákov na Slovensku môže povedať, že sa im s ľahkosťou číta literatúra rovno slovenská? Ne-generalizujme. Doprajme si trochu slobody, trochu vplyvov, ale do tej miery, aby sme svoju literatúru povzniesli o stupienok vyššie. Sčítaný človek si vie vybrať: Od iných nevezme zlé, ale môže prebrať to dobré. Aj takýmto smerom by sa mohla súčasná „slovenská“ literatúra vyvíjať.

Monika Necpálová

List Sládkovičovi

Úvod k dlhému rozhovoru so Sládkovičom alebo ako sa Sládkovič nedostal k slovu

Milý Andrej,

nie je to tak dávno, čo mi cez sociálnu sieť pod značkou FB prišiel odkaz na jednu skladbu. Mladý chlapec, Michal Bohúň (s dodatkom U Ďura a Djura), dostal do zvláštnej podoby verše o Maríne. Myslím, že tú dámu poznáte. Chlapec spieva o clivote. A je to divoký mladý rap! Hľadám paralelu medzi týmto mladým spevákom zo Slovenska, mužom, ktorý mi tú skladbu poslal v krajanom svete a Vami, Andrej. Všetci ste si akisi podobní... Básnici na pomedzí rodnej hrudy. Ryjete brázdy na krajanovej pôde, každý po svojom a veľakrát sa stratíte (najčastejšie sami v sebe):

„Otcina moja! Čože ty spievaš?

Faustov divých pekelný svet?

Či achillovské hnevy rozsievaš?

Korzikána pokonný let?

Či Don Quijotov veterné hrady?“

Aj tá clivota akoby sa ešte vždy držala aj Vás. A všetci hovoríte, to Tvoje Sládkovič: „U nás sa ľúbi!“ A potom mužsky tvrdé slzy bez vody, v pálivej soli roníte:

„Možno mi tvojich úst sa odrieknuť,

možno mi ruku nedostať,

možno mi v diaľky žiaľne utieknuť,

možno mi nemilým ostať,

možno mi ústam smädcom umierať,
možno mi žialiť v samote,
možno mi život v púšťach zavierať,
možno mi nežiť v živote,
možno mi seba samého zhubiť: –
nemožno mi ťa neľúbiť!“

A nejde len o Marínu. (A iné ženy na M.) O ženu vôbec. Žena je pre vás stelesnením národa. Tak ako pre ženu je stelesnením národa muž.

Odpusťte toľko poetiky, ale Vy iste pochopíte. Preto Vám sa nezdá obeta národu tá prvoradá, ak sa obetujete žene. Ale, budme úprimní, ani naopak Vám to neprekáža. Azda vám je to jedno, básnici moji?

Poviem Vám toľko, Sládkovič, a ak pristanete, tykajme si, Andrej, že vo Vašich šľapajach kráčajú mnohí na Dolnej zemi. Vedú ich lásky, sklamanie, vedú ich krížom cez tú zem. A boj za silu slovenskej literatúry im patrí natoľko, že by si ani neuveril. Len počúvaj, čo Ti poviem. Vedel si, že už niekoľko desaťročí na Gymnáziu Jána Kollára v Báčskom Petrovci (jeho osobnosť Ti približovať netreba) pôsobí krúžok, ktorý nesie Tvoje meno? Sládkovič. Jeho zástupcovia vydávajú aj časopis s rovnakým názvom. Mladí vo veku asi 15 – 18 rokov akoby sa rozhodli neustúpiť z boja za slovenské slovo. Bude sa Ti to zdať zvláštne, ale ver, že aj stosedemdesiat rokov po revolučných rokoch, na ktoré Ty dobre pamätáš, aj oni musia tvrdo bojovať, aby ich jazyk, Tvoj jazyk slovenský, nezanikol.

Na Dolnej zemi žijú Slováci, ako iste vieš, dvestosedemdesiat rokov, reč je, prirodzene, pod vplyvom srbského jazyka. Mladí nemajú po skončení škôl prácu a odchádzajú za hranice. Kto z nich tu zostane, aby sa nezabudlo po slovensky? Možno len hrstka sa vráti či zostane, a možno predsa aspoň knihy budú učiť slovenčinu. Ale kto ich bude písať? Práve preto Ťa chcem, Andrej, môj milý, zoznámiť so sládkovičovcami. Oni sa totiž neschádzajú v duchu Tvojom i celej Vašej štúrovskej generácie len tak! Oni tam besedujú o jazykových otázkach. Oni debatujú o literatúre. Oni si požívajú hostí, vzdelaných ľudí z odboru ich vlastného, aby ich počúvali a polemizovali s nimi. Oni stoja pri organizácii mnohých literárnych podujatí. Oni sú tí, ktorí píšú.

Uver mi. Aby som Ti to lepšie priblížila, spomeniem Ti nedávne podujatie. 20. júna roku 2015 konalo sa na dvore Gymnázia Jána Kollára Stretnutie pod lipami. Ide o podujatie, ktoré sa 44 rokov organizuje pod hlavičkou redakcie časopisu Vzlet a novinovo-vydavateľskej ustanovizne Hlas ľudu. Zakaždým v inom vojvodinskom prostredí. Prvé stretnutie sa konalo v Báčskom Petrovci takmer pred polstoročím. Tak ako vtedy, aj teraz sa na ňom predstavili začínajúci literáti, ktorí publikujú v mládežníckom Vzlete, kde im patrí rubrika Rozlety. Ich emócie v slove zachytávajú silu i slabosť lásky, a miestami sa dotknú i celospoločenských tém. Práce poetické i prozaické hodnotí odborná porota. Tohto roku za báseň

Ty a Ja Cenu Rozletov získala Jana Domoniová z Kysáča. Nemohla uveriť! Spomínaš si ešte, Sládkovič, aké to bolo, keď ocenili Teba. To bola jej prvá publikovaná báseň a hneď taký úspech.

Aké krásne je to, kým to tí mladí cítia: Nielsen lásku a jej impulzy, zákutia, dary, tak ako Ty a Tvoja Marína, ale aj uznanie, príležitosť, dar prázdnych strán, ktoré čakajú na nich. Niet sa čoho báť, môj milý Andrej, oni budú tvoriť aj tu, v slovenskej Vojvodine. Aspoň tí zo Samovzdelávacieho spolku Sládkovič, literárneho krúžku, ktorý tohto roku oslavuje 90. výročie od svojho založenia. Preto v tomto roku oni podali z vlastnej iniciatívy pomocnú ruku pri organizácii podujatia Stretnutie pod lipami. Lebo oni píšú ako Ty, cítia ako Ty.

Buď bez obáv, môj milý Andrej, máme dobrých pokračovateľov. Sládkovičovcov dolnozemsých.

Monika Necpálová

Malí nasledovní Dobšinského vo Vojvodine

Odkazy Ľudovíta Štúra, štúrovcov a ich nasledovníkov v potvrdzovaní krajanskej slovenskosti v duchu jej svojbytnosti v európskom priestore

I. Štúrovec Dobšinský aj na Dolnej zemi

Kniha a literatúra, slovenské slovo a tvorba. V období významného výročia štúrovskej generácie si Slováci na celom svete pripomínajú, čo je to kráčať v stopách Ľudovíta Štúra. Akoby kedysi tvorba bola niečím prirodzeným. Dnes existuje, ale treba ju viac podnecovať. Podobne to bolo aj s rozprávkami. Vymýšľali ich „obyčajní ľudia“. A dnes? Nikto z nás nepochybuje, že za čias Pavla Dobšinského, jedného zo štúrovcov, sa príbehy rozprávali jedna radost. No, ak aj vtedy boli v ohrození, aby sa nezabudli a zachovali, Dobšinský našiel spôsob, ako ich zachovávať.

Pavol Dobšinský sa narodil 16. marca 1828 v Slavošovciach v rodine evanjelického farára a učiteľa ako prvorodený syn. Najväčšie dielo, Prostonárodné slovenské povesti, vydal na sklonku svojho života. Táto doposiaľ najobľúbenejšia zbierka slovenských rozprávok vyšla v rokoch 1880 – 1883 v Martine v ôsmich zväzkoch a tvorilo ju 90 rozprávok.

Dobšinského spätosť s Vojvodinou je hneď dvojaká. Prvá skúsenosť Dobšinského zaviedla na územie dnešného Srbska počas bojov, keď bol na Petrovaradínskej pevnosti. Druhý kontext je predsa len trochu romantickjší. Ako to už v živote býva, láska spríada klobko nití.

Vieme, že v máji 1849 bol Pavol Dobšinský násilne zverbovaný za Honvéda a odvelili ho do Petrovaradína (pri Novom Sade), kde napriek chorobe zbieral v okolí srbské ľudové piesne. Za trest, že bojoval proti Viedni a cisárovi, ho 13. februára 1850 zaradili do pluku Františka Karola a ako kaprála ho odvelili do Grazu. Ochorel na zimnicu a dva razy bol v nemocnici. Na jar 1850 Dobšinský bol amnestovaný a prepustený z vojenskej služby.

Spätosť Dobšinského s Dolnú zemou nachádzame aj cez Adelu Dobšinskú. Adela bola predtým ženou Jána Čajaka. Po jeho smrti sa o Adelu a jej syna Jána Čajaka ml. postaral Čajakov priateľ Dobšinský, ktorý prišiel o prvú manželku. S Adelou Čajakovou, rod. Medveckou sa zosobášili v roku 1867. Adela bola dcéra farára Samuela Medveckého z Veľkej, dnes Zvolenskej Slatiny, staršia sestra spisovateľky Terézie Vansovej. Pamiatku jej prvého manžela si Dobšinský uctil tým, že zozbieral básne, roztratené v najrôznejších časopisoch a zborníkoch a v jeho pozostalosti, a vydal ich v roku 1875 pod prostým názvom Básne Jána Čajaka. „Z jeho poézie usmieva sa Liptov, rodinný kozub, no napokon zosmutnela v chorobe dlhotrvanlivej,“ napísal k literárnemu odkazu Jána Čajaka literárny historik Štefan Krčméry. Adela Dobšinská je pochovaná vo vojvodinskej zemi v Báčskom Petrovci vedľa synov Jána a Vladimíra.

Významným slovenským autorom žijúcim vo Vojvodine sa stal práve Dobšinského adoptívny syn Ján Čajak, ktorý po vylúčení z teologických štúdií pôsobil ako učiteľ medzi vojvodinskými Slováckmi. V roku 1893 sa rozhodol pre život na Dolnej zemi. Najprv žil v Selenči a od roku 1899 v Báčskom Petrovci. Po vojne sa významne podieľal na budovaní kultúrnych inštitúcií Slovákov v Juhoslávii. Zomrel 29. mája 1944. Zo svedectva Jána Čajaka, Dobšinského adoptívneho syna, sa dozvedáme, „že vo voľných chvíľach včeláril, záhradníčil, zbieral liečivé bylinky. Rád podnikal výlety do hôr a na salaše. Pre nedostatok finančných prostriedkov, ktoré si dopĺňal prepisovaním pozemkových kníh, sám vyučoval svoje deti, pričom na fare sa vždy našlo miesto pre jednu-dve miestne siroty.“

Do akej miery Dobšinský prostredníctvom svojho zmyšľania a konania na roli národa dedičnej ovplyvnil život na Dolnej zemi, môžeme skúmať. Z času na čas sa nájdú divadelné predstavenia, ktoré sú adaptáciou jeho zozbieraných rozprávok. Takto hovorí Andrej Melicherčík o Dobšinského rozprávkach: „Jednotlivým ľudovým rozprávkam vtlačil svoju vlastnú tvorivú pečať, a nesú tak všetky znaky jeho autorstva ako upravovateľa.“ Po skúsenostiach s nevydaným 2. zväzkom Slovenských povestí Dobšinský vydáva knihu vo vlastnej réžii. Pri príprave diela pracuje s niekoľkými variantmi a redakčne mnohé veci upravuje.

II. Vo Vojvodine inscenujú Soľ nad zlato

Vďačnou predlohou je napríklad rozprávka Soľ nad zlato, ale aj mnohé iné. V stopách štúrovcov tak kráčajú viacerí divadelníci, režiséri a dramaturgovia, pôsobiaci na Dolnej zemi. Na Festivale slovenskej detskej divadelnej tvorby 3xĎ v Starej Pazove v roku 2015 uviedlo svoje predstavenia 23 súborov. Väčšinou išlo o súbory pri kultúrno-umeleckých alebo kultúrno-osvetových spolkoch. Niektoré divadelné krúžky pôsobia pri základných školách. Jedno predstavenie uviedli aj deti z materskej školy. Išlo práve o predstavenie Soľ nad zlato. Túto rozprávku s pridanými dolnozemskými motívmi inscenovalo aj Kultúrno-umelecké stredisko Zvolen z Kulpína a na doskách, ktoré znamenajú svet, ju hralo s veľkým úspechom trinásť školákov.

Bohatstvo rozprávok, tých slovenských ľudových, je viac ako zrejme. Sú nositeľmi hodnôt dávno zabudnutých. Hodnôt, akými sú česť, úprimná láska, pravda, láskavosť a dobrotá, odvaha, nezlomná vôľa. Hodnôt, ktoré dnes tak veľmi treba vstúpovať deťom, aby ich mohli učiť aj dospelých. Preto každý, kto siahne pri výbere predlohy po Dobšinského rozprávke, aby ju mohol vo Vojvodine inscenovať s deťmi či pre deti, plní hneď dve úlohy.

Jednou je obroda slovenského jazyka. Dobšinského rozprávky disponujú slovníkom takým bohatým, že aj pre deti na Slovensku je občas problematické porozumieť. Na to však má divadlo ľahkú pomôcku – veci imitovať, mať ich priamo na javisku, stvárňovať. Zabudnuté slovesá či podstatné mená, ako sú vreteno, kolembať, oštiepok, udiareň, to všetko sa deti poľahky naučia práve vďaka divadlu.

Nedávno som sa stretla v učiteľkou, ktorá pôsobí vo vojvodinských školách v Binguli, Erdevíku a Ľube. V Binguli a Ľube má do desať detí, aj to vo všetkých prvých štyroch ročníkoch dohromady. Hodinu slovenčiny, v podobe dvojhodinovky, majú raz do týždňa. Na hodine sa hrajú, spievajú, hovoria si riekanky. Veľmi dôležité je aj divadelné vyjadrenie. Učiteľka Ružena Ďuríková hovorí, že práve vďaka slovenských rozprávkam, ktoré hrali, sa deti naučili slovo „udiareň“. Podľa nej dovtedy nikto nevedel, čo to znamená, ale vďaka divadlu pochopili. Tí žiaci, ktorí potom pokračujú v piatom ročníku na Základnej škole v Erdevíku, majú už oveľa lepšie podmienky na učenie slovenského jazyka, lebo majú viac hodín. Slovenčina je tu potom povinná. Čoraz menej detí, slovenských detí, sa prihlasuje na hodiny slovenčiny, lebo rodičia si myslia, že im bude zaťažko mať jeden predmet navyše. Na druhej strane, keď deti vidia, ako sa na hodinách pracuje, na slovenčinu sa prihlasujú aj srbské deti. Dokonca v Binguli na hodiny slovenčiny chodia tri černošské americké deti. Slovenčina sa však stáva cudzím jazykom pre Slovákov, a tak sa musí aj učiť.

III. Mudrlantky knižky

Veľmi vzácnou súčasťou Dobšinského rozprávkového sveta na Dolnej zemi je práve písanie rozprávok. Prostredníctvom združenia Kultúra na dlani z Nového Sadu a za podpory Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí sme v tomto roku zorganizovali vydavateľsko-literárny ateliér Mudrlantky knižky. Už vlani sa podobným spôsobom začalo pracovať s novosadskými deťmi. Tentoraz sme priestor pre aktívne využitie voľného času a rozvoj spisovateľských schopností a praktických výtvarných zručností u detí rozšírili na malú slovenskú dedinku pod Fruškou horou Lug a na mestečko Kysáč.

Vydavateľsko-literárny ateliér si kládol za cieľ, a veríme, že aj do budúca si ho bude klásť, priblížiť Dobšinského ľudové rozprávky deťom. Na základe ohlasov detí aj dospelých projekt hodno nielen udržať, ale aj rozvinúť. Dôležité je ukázať deťom, že kedysi si ľudia tiež rozprávky len vymýšľali, a že aj ony v dnešných časoch majú schopnosť príbehy vymýšľať, rozprávať si ich, zapisovať, dopĺňať a obmieňať. V kontexte s tradíciou ľudového rozprávačstva sme si s deťmi ukázali, že príbeh, ktorý niekto vymyslel, sa veľmi rýchlo modifikoval. Ústnym podaním strácal na pôvodnosti a menil sa. Z každým bol z neho trochu iný príbeh. Sujet zostával rovnaký, ale dejová línia či vyústenie sa mohli meniť. Často sa menili mená postáv. Vyskytovali sa aj rôzne zlé bytosti.

Podobnou formou, ale zároveň s využitím prvkov tvorivej dramatiky sme najprv aj my spracovali príbeh o Jankovi a Marienke. Deťom na Slovensku je známy. Nesie meno Medovníkový domček alebo Perníková chalúpka. Keď sa však v Kysáči opýtate detí, či poznajú takú rozprávku, odpovedia – nie. Hľadáte alternatívne názvy a napokon prídete na to, že príbeh existuje pod tým najjednoduchším označením Janko a Marienka. Samozrejme, trochu iný ako z knižky. Na úvod ateliéru sme si aj my príbeh zahráli a postupne sme doň dopĺňali postavičky a dejové zvraty, ktoré

v pôvodnej rozprávke nie sú. Deti tieto nové momenty rozpoznali, a to ich utvrdilo, že rozprávky sa vekom menia. A ich autorom sú ľudia ako ony. Tento zvláštny poznatok, našťastie, trochu pomohol k uvedomeniu si, že status „spisovateľ“ nie je tak vysoko, akoby sa zdalo, a že každé z detí sa môže už v tomto veku stať spisovateľom. Nie hrať sa na spisovateľa, ale s úplnou vážnosťou tvoriť príbeh.

Aby sme odbúrali strach z písania slohov, ktorý, žiaľ, u mnohých panuje a robí písanie príbehov čímsi nadpozemsky zložitým a privilegovaným, pomohli sme si. Deti samé určili pár základných slov, ktoré sa nám stali spoločným odrazovým mostíkom. Určili sme tak miesto a čas, keď sa príbeh odohráva. Špecifikovali sme hlavné postavy s ich kladnými a zápornými vlastnosťami, pričom sme mysleli na to, že príbeh musí vyústiť do pointy a prípadne aj zmeny zlých vlastností na dobré. Spresnili sme si, že každý príbeh sa vyvíja v rámci nejakej dejovej línie. V každom ide o nejaký problém. O niečo, na čom postavám záleží. A potom musí prísť niekto, kto je schopný problém vyriešiť. Deti veľmi pekne rozpoznávali v príbehoch, ktoré sme vymýšľali, pointy a poukazovali na to, čo je správne a čo nie. Každý príbeh bez toho, aby išlo o zadanie, obsahoval poučenie.

Ateliér viedla, ako inak, bábka – Mudrlantka knižka. Ona bola tá, ktorej verili, ktorej rozprávali, s ktorou sa zoznámili a ktorá ich viedla cestou tvorby a odvahy písať a vyrábať si vlastnú knižku. „A čo je to byť originálny?“ opýtali sa jej deti. „Nebojte sa byť výnimoční, jedineční. Robte, čo ešte nikto nikdy nevymyslel a robte to tak, aby sa to páčilo vám.“ Tak radí Mudrlantka knižka na Vydavateľsko-literárnom ateliéri. Deti svoje príbehy dotvorili, rozprávali si ich navzájom a reflektovali. Vyhli sme sa tak nezrovnalostiam, ktoré môžu nastať medzi autorom a čitateľom. Akýmisi prvými „čitateľmi“ či skôr „poslucháčmi“ príbehov si boli navzájom deti. Každý príbeh bol iný, a to je to najdôležitejšie, čo sa na ateliéri podarilo dosiahnuť.

Ďalšie spracovanie príbehu do jeho výtarnej podoby, s mnohými vysvetleniami, ako vlastne pracuje ilustrátor, aké techniky využíva, s kým sa radí, už predznamenávalo aj vydanie knihy. V našom prípade išlo o prípravu väzby knihy a jej zdobenie. Na žiadnej knihe však nechýba názov a meno autora, ale aj poznámka o autorovi.

Keďže Vydavateľsko-literárny ateliér Mudrlantky knižky pracoval aj s prvkami dramatiky, oblúkom sme sa vrátili v závere dielni na začiatok. Tentokrát sme však pomocou vyrobených bábkových postavičiek, ktoré sa stali regulárnou súčasťou knihy, príbeh aj stvárnili. To znamená len toľko, že príbeh, ktorý z rozprávania vzišiel a potom sa položil na papier, sa opäť vrátil do svojej verbálnej podoby, dokonca s divadelným presahom. Tak môžu vymyslené rozprávky, aj týchto malých „Dobšinských“, zaujať oveľa širšie publikum – čitateľské i divadelné.

Kiežby podobné projekty bolo hodné rozvíjať, udržiavať, lebo podporujú nielen úsilie v jednotlivcoch, ale vychovávajú skutočné spisovateľské osobnosti a zachovávajú slovenskú literatúru vo Vojvodine. Samozrejme, dokladujú to, že korene máme všetci spoločné. Dobšinského rozprávky sú nevyčerpateľnou studnicou inšpirácií pre divadelníkov. Dobšinského osobnosť, ktorá v skutočnosti bola len „okľukou“ fyzicky prítomná na Dolnej zemi, patrí v dnešných časoch do Vojvodiny vďaka jeho malým nasledovníkom oveľa viac ako kedykoľvek predtým.

Monika Necpálová

Pozn.: Autorka eseje je autorkou projektu Mudrlantky knižky, ako aj režisérkou inscenácie *Soľ nad zlato* v Kultúrno-umeleckom spolku Zvolen v Kulpíne.

Lenka Somorová

Slovenský spolok pri Moskovskom štátnom inštitúte medzinárodných vzťahov

Ide o neformálne združenie Slovákov študujúcich na Moskovskom štátnom inštitúte medzinárodných vzťahov (MGIMO), ktorí sa aktívne venujú prezentovaniu Slovenska v Rusku a rusky hovoriacich krajinách a ktorí chcú prispieť k podpore priateľských vzťahov Slovenska so zahraničím a prehĺbiť znalosti o Slovensku v rôznych kútoch sveta.

Slovenský spolok MGIMO funguje v podobe, ako ho dnes poznáme, už rok. Za ten čas sa v Moskve stihlo zorganizovať nemálo podujatí, rôznych zaujímavých akcií kultúrneho, náučného alebo charitatívneho rázu. Medzi prvými aktivitami spolku boli účasť na „Dni medzinárodnej kuchyne“, kde mal mladý spolok šancu prezentovať hosťom svoju národnú kuchyňu alebo premietanie slovenského filmu Paľa Bielika „Jánošík“. Prvým samostatne organizovaným podujatím bola charitatívna akcia

so symbolickým názvom „Štedrý deň“, ktorej primárnym cieľom bolo motivovať študentov a absolventov MGIMO, aby sa podelili s ľuďmi vo finančnej núdzi o nepotrebné veci, prevažne oblečenie. Celý náklad sa vlni, 24. decembra, odniesol do charitatívnej organizácie, tá následne prerozdělila veci rodinám s deťmi s ohraničenými možnosťami. Ďalšia akcia, prvý ročník „Študentského večera“, bola organizovaná v spolupráci so Slovenským inštitútom v Moskve, kde bol pre študentov z rôznych štátov a škôl pripravený bohatý kultúrny program. Okrem nich na akciu prišli aj hostia zo Slovenského veľvyslanectva – prvý tajomník P. Vilčák a atašé M. Tešliar. Spomeňme aj podujatie, ktoré sa Slovenský spolok MGIMO rozhodol zorganizovať pred začiatkom letného obdobia, deň štátov „V4“ (Maďarsko, Poľsko, Slovensko a Česko). Počas podujatia predstavitelia veľvyslanectiev a turistických agentúr účastníkom odprezentovali krásy štátov – srdca Európy, ktoré tak mali prilákať väčší počet turistov aj k nám na Slovensko.

Počas tohtoročného leta sa spolok rozhodol svoje aktivity presunúť z Ruska aj na Slovensko, kde spolu s Ruským centrom vedy a kultúry v Bratislave zorganizoval akciu „Stretnutie ge-

nerácií MGIMO“, ktorá poslúžila ako iniciatíva k vytvoreniu Asociácie slovenských študentov MGIMO.

Okrem toho, do činnosti spolku spadá aj pravidelná online publikácia noviniek a rôzne tematické informácie. S jeho obsahom sa môžete oboznámiť na webovom portáli: <http://vk.com/mgimoslovak>.

Medzi najnovšie projekty, na ktorých v súčasnosti spolok pracuje, je vytvorenie vlastného internetového média, pričom redakčná rada, ktorá sa doteraz podieľala na činnosti webového portálu, sa rozšíri, a tak možnosť prispievať dostanú nielen Slováci, ale aj študenti slovenčiny či iní zahraniční „priatelia Slovenska“.

So Slovenským spolkom MGIMO sa dá spojiť cez mail: mgimoslovak@gmail.com, kde sa môžete obrátiť s ľubovoľnou otázkou, týkajúcou sa Slovenska, zájazdu alebo štúdia v tomto štáte.

Lenka Somorová

Ján Špringel

„Štúrovec“ z Kovačice: JUDr. Ján Bulík

Dobrodinec doby, osobnosť bez obdoby

Banátski Bulíkovci. Cenné rodiny vojvodinskej roviny. Od Rovnian až do príchodu na Dolnú zem hrali dôležitú rolu na nesmiernej rovni. Gregor. V Slovenskom Bardáni prvý richtár. V Ečke s ďalšou dvojicou podáva žiadosť o obľahčenie neblahého osudu osadníkov. Kráľovi do Zemunu roku 1788. Manželia Fero a Júda. To je už povesť. Kovačice a Kovačického procesu. Kovačický proces. Viac ako desať desaťročí ubehlo. Prerušili ho pevné charaktery dedinčanov, ich neobľomnosť a už meno Kovačice písalo pero chýrečného R. W. Setona-Watsona. Práva veriacich bránili a chránili Mičátek, Krno, Janoška, Boškovič. Prameň a plameň hnevu bol aj u Bulíkov. Na tretej ulici.

Obhajcovia procesu si všimli ich desaťročnú radosť. Vnímavého a všímavého Janka. Nahovorili rodičov na jeho ďalšie školenie mimo chotára. Sľub zástancov procesu splnili.

Novosadské roky Janka Bulíka. Roky zoznamovania so Srbskou Aténou. Na gymnáziu zohrala u neho športová žilka. Stáva sa neúradným kráľom kráľovnej športu. V školáckych laviciach i mimo nich si cibrí i slovenský svetónázor.

Prvá svetová. Aká norma, taká uniforma. Jeho konanie je už však so slovensko-slovenským úplným presvedčením.

Prvé dni novoutvoreného štátu. Ihneď sa prispôbil novým podmienkam a – zapôsobil. Keď spoluobčania strácali duchapritomnosť, zjavil sa ako človek dobrej vôle: „Ľudí poznáš z ich činov voči slabým, do ich moci padlým...“, hovoril odvážne rozvážny rozhnevanému davu.

Dvadsať. Roky starostí. „Študírovanie“ práva v Belehrade, začiatky politickej činnosti v Novom sade. Roky strastí. Roky mimoriadnych výsledkov na atletických súťažiach. Štátny rekordér a majster, i v šprinte, i v skoku do diaľky. Reprezentant. Nešťastné však zranenie znemožňuje mu účasť na olympiáde v Paríži v skoku do diaľky.

Od 1928. roku sa Ján Bulík stáva kormidelníkom národného, spoločenského, kultúrneho a politického života vojvodinskej Slovače. Pracovne vykonáva súkromnú advokátsku prax, neskoršie právne zastupuje československé štátne podniky v Južoslávii. Organizačne je podpredsedom Československého zväzu, predsedom Československého poľnohospodárskeho úverového družstva. Zakladá poradný výbor Slovákov, neskôr Maticu slovenskú v Južoslávii. V oboch hnutiach je predsedom. Je i krajin-ským dozorcem evanjelickej cirkvi. Nielen konať, ale i vykonať, ba i prekonať svoje možnosti; nielenže pracovať, no i dopracovať sa k výsledku; nie iba prezentovať, no i repre-

Ján Bulík zo študentských čias

zentovať Slovač – stáby bol vtedy slogan Jána Bulíka. Novátora a organizátora. Jedného z bádateľov a zakladateľov národnokultúrneho života medzi svetovými. Azda aj hlásateľa myšlienky, že nič nevybudujeme náhodou, lež zásluhou. Aktívna politická činnosť sa mu začína presadzovaním fašistických a nacistických ideí európskych mocnárrov. Bulík prejavuje odolnosť voči čerstvým okolnostiam. Volia ho za generálneho tajomníka Vojvodinského frontu protifašistických združení. Boj a súboj siláka pokračuje. Na politickom bojisku humanistických presvedčení.

Hrdina a človečina zlopestného Mauthausenu. Ozajstný neobľomný charakter. Charizma. Vzdor správcom koncentráku, vzor nepoddajnosti.

Jano Bulík bol ohnivák aj „horlivák“, muž vhodný i príhodný. „My sme sa neraz chytili do rozhovoru „na nôž“, lebo s ním sa dalo chytiť len „na nôž“. A nikto sa pritom nehneval. Neznášal bezočivcov a namyslencov, bol všestranná osobnosť, vzdelanec,“ rozprával mi roku 1990 v Bratislave Michal Topofský, jeho pravá matičná ruka. „Nevedel byť v ničom polovičitý a keď sa na niečo podujme – tomu sa venuje celý,“ písal kedysi o ňom Vlado Žuffa. „Úspech by mi nechutil, ak by som nemal ten pocit, že som si ho sám vydobyl, vlastnými schopnosťami a vlastnou prácou“, písal osobne v liste Eloví Šándorovi. „Takého dnes nemáme,“ uzavrel rozhovor o Bulíkovi pred niekoľkými rokmi bývalý biskup Struhárik.

Bol iný ako iní. Svetobežník. Priekopník športového poňatia dedinčanov. Za siláka, no i čudáka ho považovali voľakedy. Vo verejnosti vyberaná vkusnosť v obliekaní. Vedel i vládnuť i ovládať sa. Bol rovnaký ako všetci. Peciar. Časť a súčasť rodiska. V súkromnom živote doktorský milý „lalo“, ako ho v listoch oslovoval spisovateľ Šándor. Podporovateľ a usmerňovateľ kovačických dianí. A samé návraty do rodnej osady. To už bol večný sviatok. Zážitok z víkendových dní, pôžitok zo stretnutia so synom, pocit rodičovskej a rodinnej podpory.

Bulíkovci - Ján prvý z pravej strany

Slovom, bol dobrodincom doby, osobnosť bez obdoby. Prvý medzi rovnými. S pevnou chrbtovou kosťou. „Šťastný a životahodný je národ, ktorý plodí takýchto synov,“ písal a vyzýval Žuffa: „Nenechajme pravé perly zániku na okraji na okraji ciest.“ Písal a podnecoval, lebo tušil, že veritas vincit. Pravda – je síce pomalá – ale víťazí.

Ján Špringel

JUDr. Ján Bulík

(1.1.1897 Kovačica – 30.1.1942 Mauthausen) – advokát, humanista, antifašista, národovec, prvý predseda Matice slovenskej v Juhoslávii (1932 – 1935), popredná osobnosť československého protifašistického odboja v Juhoslávii, vedúca politická

osobnosť vojvodinských Slovákov medzi svetovými vojnami a najlepší športovec vojvodinských Slovákov v prvom polstoročí 20. storočia. Bol systematický, uvážení, principiálny človek so silným slobodným, neviazaným svetonázorom. Podivuhodne spájal v politických a kultúrnych názoroch i skutkoch občiansku oddanosť Slovákov k juhoslovanskej krajine a ich národné zmýšľanie. Zversky bol umučení v koncentračnom tábore Mauthausen.

Z myšlienok, listov a prejavov JUDr. Jána Bulíka

(1. 1. 1897 Kovačica – 30. 1. 1942 Mauthausen)

„Zakladáme síce samostatnú Maticu, v skutočnosti však budeme sa pokladať za juhoslovanský odbor Matice slovenskej v Turčianskom Svätom Martine. Tým je už daný aj program Matice, čo značí, že chceme pracovať na povýšení slovenskej vzdelanosti, a tým i na dobrobyte nášho národa. Sme takí malí, že si vlastnú kultúru tvoriť nemôžeme, že si v tomto ohľade požičiavať musíme z Československa. Matica chce vychovať pevné slovenské charaktery, ľudí s pevnou chrbtovou kosťou, a pritom ľudí pracovitých a skromných, ktorí by týmito peknými duševnými vlastnosťami každému imponovali... Či sa udržíme? Udržíme sa, ak budeme pracovať, ak sa pozdvihneme na úroveň najkultúrnejších národov. My nemôžeme zaväziť číselne, ale len svojou dobrou kvalitou. Náš inteligent musí byť dobre vyučený, náš roľník musí dobre obrábať zem. Keď si svojou statočnosťou a poctivosťou vybojujeme rešpekt pred ostatnými, nebude tej moci, ktorá by nás premohla.“

(Zakladajúce zhromaždenie Matice slovenskej v Juhoslávii 14. augusta 1932 v záhrade petrovského gymnázia za účasti asi dvatisíc občanov)

Ján Bulík medzi slovenskými vojvodinskými intelektuálmi

„Život jedného národa neprejavuje sa iba v štátnej politike. Sú tu aj iné, snád' aj väčšie hodnoty národné. Ohľadom kultúry je naším právom a záväzkom, aby sme, bez ohľadu na štátne hranice, spolupracovali, utvárali nové kultúrne hodnoty a budovali jeden celok...“

(Zhromaždenie poslancov v Prahe 3. marca roku 1935, slávnostné zasadnutie Prvého Masarykovho dňa Čechov a Slovákov žijúcich mimo Československa)

„Občania, občianky! Bratia a sestry! Ukážme celému svetu, že sme si zaslúžili slobodu! Že sme ľudia – kresťania aj voči tým, ktorí už tisícročie plietli na nás chomúty, korbáče, ponížovali ľudskú dôstojnosť, žalárovali. Ukážme celému svetu, že sme hodní svojej slobody a že ľudská hodnota našich zotročovateľov sa ani prirovnáť nedá k našej. Ľudí poznáš z ich činov voči slabým, do ich moci padlým...“

(Ján Bulík Kovačičanom, ktorí uväznili maďarského náčelníka Žiroša, chýrečného zlou povestou v povestnom Kovačičkom procese v rokoch 1907 a 1908; tesne po I. svetovej vojne)

„Juhoslovanskí Slováci majú všetky predpoklady hrať významnú úlohu v agrárnom hnutí: Sú štátotvorný a Juhoslovanom rovnoprávnym elementom. Povinnosťou inštitúcií v Československu je podporovať slovenskú a českú menšinu v Juhoslávii, lebo je „živým koridorom“ medzi Juhosláviou a Československom. Slováci ale rozhodne aj v budúcnosti budú hrať významnú úlohu v agrárnom pohybe, lebo sú v tomto ohľade povedomejší a vyspelejší ako ostatní... Nemám vôľu len tak naverímboha vláde pomáhať a keď nám ona nič nechce dať – hádam jej ani my hlasy... Získajme si aspoň sympatie opozície... My si predsa môžeme dupnúť nohou a nemusíme byť stále vládnymi mamelukmi, veď my sme predsa štá

totvorný a Juhoslovanom rovnoprávny element, my tento štát považujeme za svoj vlastný a národný a nemusíme dokazovať svoju lojalitu. Tá sa u nás musí predpokladať.“

(Z listu Dr. Milanovi Hodžovi)

„Pokiaľ nad nami vládli cudzí páni, boli Slováci nútení hľadať si prácu inde. Vy doma ste obraňovali slovenský jazyk tak, aby materský jazyk pretrval navždy. Prisaháme, že navždy zostaneme Slováckmi a uchovajme si slovenský jazyk ako náš najväčší majetok. V záujme slovenskej identity si prajeme udržiavať kontakty so Slovenskom, našou materskou krajinou a jej národným životom...“

(Zakladajúce zhromaždenie MSJ v Petrovci

14. 8. 1932)

„Okolo matice je sústredená naša inteligencia, obchodníci a remeselníci. Je pravda, že máme mnoho členov i z ľudu, ale cítime, že ľud náš v širokých vrstvách ešte vždy neberie v potrebných rozmeroch účasť na matičných prácach. Ako všade, tak i u nás sa ľud v prvom rade stará o svoje hospodárske veci a o kultúrne mnoho nedbá, ba mnohí ešte vždy kultúrne a národnú prácu považujú za panské huncútstvo. U tých starých už ťažko bude meniť ich náhľa preto sa Matica chce venovať mládeži.“ a preto sa Matica chce venovať mládeži.“ a preto sa Matica chce venovať mládeži.“ Matica chce venovať mládeži.“

(V interview pre časopis Kraján 6/1935)

„Aby sa ten milión Slovákov za hranicami nestrasil, aby sa tí Slováci, roztratení po celom svete, mohli národne udržať, musia mať pocit istoty a presvedčenia, že nie sú sirotami, ale že ich slobodný národ v slobodnom československom štáte počíta medzi seba a že v každom prípade môžu rátať na pomoc a podporu starej vlasti.“

(Deň československého zahraničia, Praha 3. 3. 1935)

„Ja som však rád, že sa životom prebívam vlastnou silou, a žiaden životný úspech by mi nechutil, ak by som nemal ten pocit, že som si ho sám získal, svojimi vlastnými schopnosťami a svojou vlastnou prácou, a nie pričinením nejakej mocnej organizácie. Radšej teda vlastnou silou s menším životným úspechom ako cudzou s veľkým.“

(Z listu Elovi Šándorovi 23. mája 1934, list je písaný z advokátskej kancelárie v Novom Sade)

Aký bol Janko Bulík, azda najvýstižnejšie podal vo výňatku z denníka z II. svetovej vojny PhDr. Vladimír Žuffa, bývalý kapitán československej armády, jeden z tých, ktorí prostredníctvom Bulíka a cez Kovačicu odchádzali smerom na západ počas československého odboja: „Teraz, keď si toto zapisujem do denníka, ho mám zase pred očami. Celého. Taký, aký je. Vidím jeho vysokú, štíhlu, pritom atletickú postavu s krásne, zriedkavo úmerne vytrénovaným, na antické sochy pripomínajúcim telom muža. Siláka. Pomerne malá, trochu plešatá hlava s vysokým energickým obočím, ktoré si pri sedení často naťahuje. Počujem jeho trochu chrapľavý hlas a drsné, srbským temperamentom modulované, pre tých čo ho nepoznajú, často odpudivé, ale vždy veselé a bezvýhradne dobromyseľné, vedome nikdy nikoho neurážajúce reči. To jeho piatkové „sviniar, nezabudni, že zajtra ideš so mnou do Kovačice, aby sme sa zase raz poriadne našrali“, bolo tisíckrát srdečnejšie ako najzdvorilejšie pozvánky kohokolvek. Pod drsnosťou Janových rečí som vždy našiel len najčistejšie city, ktorých nežnosť nevedel inak prejavíť.“ Verne slúžiť, za žiadnych okolností nezradiť svoj národ, ľudstvo, človeka, pravdu neraz prebiehalo, podľa písania Vladimíra Žuffu, Jankovou hlavou: „Väčšina ľudí ma považuje za surovca, advokátskeho vydríducha, namysleného nafúkanca. Kto z dnešných ľudí posudzuje aj hlbšie ako z čistého zdanía? A kto vie zmyšľať o druhom aj dobre? Bez neustáleho kutania po slabínach, aby ho mali za čo chytiť a roztrhať? A potom roniť farizejské slzy nad krutosťou osudu. Kto by bol v stave dnes veriť, že som pre svoj národ, a každého jeho člena, mohol vykonať čo najviac a čo najvýdatnejšie ho chrániť pred úplným vykorisťovaním? A hlupáci si o mne myslia, že ma k tomu viedla len túžba po ľahkom živote. Ľahký život? Môj? Kto by mohol tušiť, kolkokrát som už na samej hranici so svojimi silami? Kolkokrát sa musím uzavrieť pred vonkajším svetom, aby som nikoho nevidel a tak vždy znovu a znovu zbieral zbytky svojich síl.“

Ján Špringel

Moje Slovenská

Vyrastal som na Slovensku. V juhoslovenskej Kovačici, slovenskom ostrovčeku na slovenskom mori. Pestrofarebné a írečitej.

Ján Števec raz napísal, že „tetušky v širokých sukniach sú možno posledným výdychom starého Slovenska a už len slovenské nárečia vydržia dlhšie, ako táto dávna móda, dojemné reliktý dávnych čias.“ Viacfarebné šaty Kovačičaniek opisovala na svoje plátna prvá generácia našich teraz už preslávených maliarov a maliarov. Strakato gecele Sloveniek z Kovačice sú roky a desaťročia pre Belehradčanov a Srbov symbolom usilovného, slobodomyseľného a čistotymilovného národa. Kovačické nárečie som zase z vlastnej vôle zozbieral do slovníka (2004).

Kovačičanky v niekdajších krojoch

Slováci z Kovačice si s hrdosťou bránili a chránili svoju materinskú reč. Najhorlivejšie. V čele s farárom Jánom Čaplovičom v povestnom Kovačičkom procese v roku 1907. Pripomínala nám to neraz učiteľka dejepisu na základnej škole. Sto rokov neskoršie som sa so spoluobčanmi podieľal na organizácii sympózia výročia súdu pod názvom Odkaz predkov. Čaplovičov syn, najskôr farár, neskôr známy historik, vydal ako prvotinu Dejiny Kovačice (1928). Dopodrobna v nej približuje pôvod prvých osídlencov (1802) mojej rodnej dediny. Po meči pochádzam z Očovej, po praslici z Hontu. Vďaka dejepiscovej monografii som si pri jednej z prvých návštev Slovenska vyľadil svoje korene. Šťastiu nebolo konca-kraja, keď som sa zoznámil s mladšími a staršími Špringelovcami z Očovej (onedlho z toho vznikla rozhlasová reportáž pre Rádio Kovačicu). Podobný úsmev od

Nadchnutí fanúšikovia Crveneje zvezdy, značky Srbska

Zanietení Lúčniari, punc Slovenska

ucha k uchu som mal ako päťročné decko, keď mi babičkina sestra po návrate zo Slovenska priniesla darček: krásne ilustrovanú a faktami nasýtenú Detskú encyklopédiu Mladých let.

Kvalitné encyklopédie a slovníky som nakúpil vo väčšom množstve aj pri prvej návšteve Slovenska v roku 1985 (v bývalom Česko-Slovensku sa asi lepšie žilo po I. svetovej vojne až do 1948. roku, potom až po rok 1991 vo vtedajšej Juhoslávii a odvtedy je Slovensko znovu hospodársky silnejšie). V Bratislave sa tak dali kúpiť hodnotné a vtedy pre nás lacné lexikóny. Silno ma ale upútal pohľad na jedno z kníhkupectiev na Steinerovej ulici: knihomoli pokojne aj pozorne čakali v rade von z predajne na nové dielo majstra pera. Dnešná Krížna už vôbec nie je Knižná.

Zo studnice kultúrneho Slovenska a kultúrnosti jej vzdelancov som mal možnosť čerpať v sídelnom meste viackrát: tak na Letnej škole slovenského jazyka a kultúry (1992 a 1998), ako i na Letnej škole žurnalistiky (2015). Počas nevelkého počtu dní veľa sa naučiť od naslovovzatých odborníkov z jazykovedy, štylistiky a novinárstva na prestížnej Univerzite Komenského.

V čom je krajina mojich predkov podobná so štátom, v ktorom žijem? Tak ako čo sú spoločom myslenia a rozmyšľania podobní Chorváti a Česi, mentalitou sú blízki Slováci so Srbmi – zmyšľajú srdcom.

Čo je príznačné v rozdieloch Slovenska a Srbska? Slováci zbožňujú hokej, Srbi nedopustia na basketbal. Na Slovensku sú horliví Lúčniari, v Srbsku zápalistí futbaloví fanúšikovia Crveneje zvezdy.

Čomu sa krajiny bývalej Juhoslávie (ne)naučili od Česko-Slovenska? Česi a Slováci viedli iba spojovníkovú vojnu. Hoci od začiatku občianskych vojen ubehlo pomaly štvrtstoročie, pre mnohých mladších vojvodinských Slovákov sa čoraz častejšie krajina ich predkov stáva krajinou ich potomkov.

Ján Špringel

Odpisuješ? Odpisujem!

(glosa)

Žijem v krajine, kde už viac rokov úspešne prebieha seminár Píšeš? Píšem! Poznám ale aj „novinárov“, ktorí by sa mohli zúčastňovať kurzu Odpisuješ? Odpisujem! Roky si bez vedomia a svedomia nevlastné duševné imanie privlastňujú za svoje. Plagiát či kompilát, im je jedno. Len nech sú bez práce – koláče.

Nejedno novinárske vademékum nás učí, že pri tvorbe príspevku treba hľadať a nachádzať informácie, skontrolovať skutočnosti, pátrať po materiáloch k príležitostným textom. Siahť k príručiekam pravopisu, ku všetkým druhom slovníkov, kuknúť do štatistických publikácií, ročeniek, encyklopédií. Akademické príručky nás zasa poučajú o čestnom vyhlásení, že sme prácu robili samostatne s použitím uvádzanej literatúry, prípadne fotografie.

Ale čo keď „kolega“ neoprávnene skopíruje váš novinársky článok alebo aspoň časť príspevku či state, nepodpíše vás ako autora pod snímku, využije váš nápad ako svoj? Keď je dobro slovo Slovákom súcim na slovo vpravde nenašské, nevlastné, prebraté? Ako keby (sme) nepoznal(i) známu balkánsku sentenciu: kde veľa krádeží, tam málo (aj duševného) blahobytu.

Tvorivú činnosť by si viacej mali všímať aj zodpovední redaktori, prípadne vydavatelia. Odmeňovať by viac mohli práve jedinečnosť, pôvodnosť. A v neposlednom rade trestať od cudzenia viet copy paste cestou ako neoprávnené zúročenie nehmotného statku „autora“. V opačnom prípade sa nám ešte častejšie bude stávať, že autorskou odmenou pod svoj text, pod vlastnú fotografiu bude – cudzí podpis.

Ján Špringel

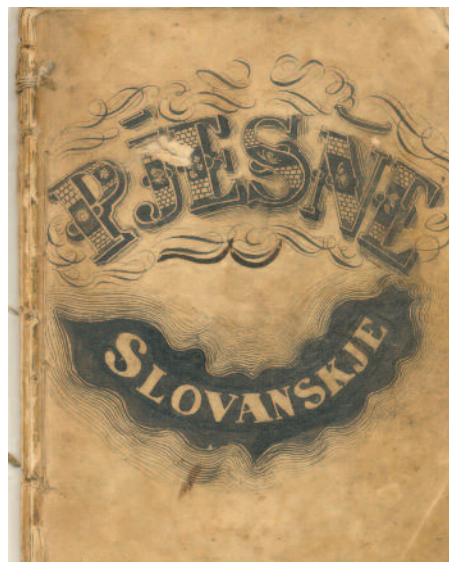
Katarína Verešová

Slovanská vzájomnosť, rusofilstvo a Ľ. Štúr

Pjesne slovanskje z rokov 1845 až 1848 inšpirované vlastenectvom

Po úspešnom druhom srbskom povstaní v roku 1815 a po Jedrenskej mierovej dohode medzi Ruskom a Osmanskou ríšou v roku 1828 si Srbi vybojovali autonómiu a osmanským Hatišerifom, o päť rokov neskôr, získali samosprávne práva Srbského kniežatstva. Táto skutočnosť, ako aj silný národnostný prúd v iných častiach Európy časom povzbudili mladú štúrovskú generáciu bojovať za vlastné národnostné práva na Slovensku.

Slovanská vzájomnosť sa vtedy stupňovala aj medzi Slováckmi žijúcimi na Dolnej zemi, a to predovšetkým medzi evanjelickými kňazmi a učiteľmi. Preto je pochopiteľné, že dolnozemska slovenská elita s veľkým záujmom prijala zámery Ľudovíta Štúra uzákoniť spisovnú slovenčinu. A nielen to. Práve táto elita sprostredkúvala nadväzovanie všeslovanských vzťahov medzi uhorskými Slováckmi, Srbmi a Chorvátmi. Preto neprekvapuje fakt, že Jozef Miloslav Hurban, Ľudovítov Štúrov verný spolupracovník ešte pred slovenským povstaním 1848 – 1949 práve tu hľadal inšpiráciu pre budúce boje za slovenské práva. Svedčí o tom aj rukopisná zbierka J. M. Hurbana, ktorú zachovali jeho potomkovia žijúci v Starej Pazove a ktorá je v súčasnosti uložená v Ústrednom archíve SEAVC v Srbsku so sídlom práve v Starej Pazove.

Titulná strana zbierky – písomnej pozostalosti na Hurbanovskej fare v Starej Pazove

Zbierka sa nazýva Pjesne slovanskje a v nej sú na 72 stranách rukou písané vlastenecké piesne z rokov 1845 až 1848 v slovenskej (štúrovskej), srbskej (predvukovskej), chorvátskej, staročeskej a poľskej reči.

Po úvodnej piesni Slovenčina nasledujú texty slovenských piesní Kto je rodom Slovák (podľa nápevu Tko je rodjen Slavjan) a Dušmani sú. V srbcine, starou cyrilikou je napísaný pochod hraničiariky (Marš Graničarski): „Rado ide Srb in u Bojniku gdi zelene bere lovorike..“, piesne Lepa maca, Srpkinja a „srbske krakovjanki“, čiže po chorvátsky „doskočice“. V pokračovaní nasleduje pieseň Ja som Slovák Tatry syn (nápev Má vlast jesti Slávia) ktorú podpísal P. J. M. H. Potom nasledujú dve srbské piesne: „Ljubio se beo golub“ (napísal a podpísal Stevan Popović zo Srijemských Karloviac v roku 1846) a „Srb in“ (v latinke napísal Marko Dragoljub Popović, Srb z Vukovaru). Pieseň Slovenkám podpísal 6. VK. (vresňa, čiže septembra) 1846 Daniel Vrahobor Maróthy (1825–1878). Dve piesne Lučenja a „Žjal“ napísal Jaroslau Tessak 1847, jednu Padlí voják v boji Ď. Ď a zmes viacerých úvodných piesní podpísal v apríli 1847 Janko Štúr. V rokoch revolučných do zbierky vlasteneckých piesní zapísali: J.B....i Gernerčan pieseň Lučenja, S. M peseň Samotná a Podklenovský V šírom poli holubička. O tom, že vojaci zostali bez svojho obľúbeného vodcu svedčí pieseň (ktorú podpísal Jano) Na odchod Mil. Joz. H....: „Zaplač že rod muoj, rod muou opuštění, / uz H... viac tu medzi nami neñí. / Strelí naňho sípu špatní závisníci / zaplačte nad rodom moji vrstovnici. / Zaplač každý ktož s pojau jeho ducha / kto v svatom zapalu reč jeho poslúcha / a zaspjevaj slávu našjemu vodcovi...“ (a sú tu ešte dva verše). Ďalšiu vlasteneckú pieseň K Slovákom podpísal MV 30. 6. 1848 a po nej latinou napísaná je chorvátska pieseň anonymného pisateľa Složno, složno, braťjo mila u Slaviji slavnoji!

Táto zbierka slovanských piesní bola motívom zväzovaná, takže roky písania piesní dobovo nenadväzujú. V roku 1847 bola spísaná zbierka nasledujúcich piesní: Ach mamičko moja (M. Wilko Šulek), Ani mi tak není ako mi bývalo (D. V), Odišiel milý, odišiel prečka (Moravský), Slavjan (po česky písal Danko Karol Neuman), Bywaj dziewce zdrowe a Piesn Zotnierska (po poľsky zapísal Št. M.), Keď som ja isjeu tichím krokom (podpísaný Janko Neumann) a Boli časi boli (P. Kaňas napísané v roku 1848).

Do zbierky bola vlepená aj nejaká kvetina v roku 1845 na Rusove 18. júna 1845, keď pravdepodobne bola napísaná aj Písem husitská.

O tom, že tento zväzok piesní slovanských bol osobným majetkom Jozefa Miloslava Hurbana svedčí na 70. strane osobná spomienka zo stretnutia a znie: „Nápev ma svoj zvláštny – so sľubom že aj tento zdelí písen na pamiatku M. Bogdan J-y za čas svojho Velkonočného putovaňja v Sobotišti 27. dubna [apríla] 1848“.

Tento zvláštny dokument svedčí o slovenskej vzájomnosti aj pred slovenským zjazdom konanom v Prahe 2. – 12. júna 1848.

Katarína Verešová

Hurbanovský duch

Vzdor bol hnacou silou pazovských Slovákov

Keď koncom júna tohto roku pazovskí cirkevníci končili upratovanie kostola, novej a starej fary, aby 28. júna mohla byť posviacka nového objektu, rekonštrukcia najstaršieho evanjelického kostola v tejto časti Európy a upravenie starej takzvanej Hurbanovskej fary, sadli si na schody novej fary a starší kurátor povedal: „Hádam sme všetko, čo sme plánovali, zakončili. Ešte nech zajtra čestne pohostíme vzácných hostí. Nech nám pán Boh a hurbanovský duch pomôžu.“ Všetci sa zasmiali a pozreli na čnejúcu sa Hurbanovskú faru z druhej strany dvora.

Pred vystúpením Slovenského vojvodinského divadla v Teheráne s predstavením Panem et circenses vo februári roku 2005 si zasa pazovskí herci povedali: „Napriek organizačným problémom a príkazu vymeniť niektoré scénické prvky, ktoré žiadala islamistická náboženská komisia, zahráme to perfektne. Na truc! Veď v nás žije hurbanovský duch!“ Z Teheránu sme sa vrátili so zlatou soškou Fadr za najlepšie predstavenie na prestížnom internacionálnom festivale. To isté si povedali pazovskí herci Slovenského divadla Vladimíra Hurbana Vladimírova po vyčerpanejšom šnúre po Slovensku, keď vo februári 2002 chceli hrať pred martinským publikom Timravíných „Hrdinov“.

Čo je pre Pazovčanov ten „hurbanovský duch“?

V pazovskom divadelníctve sa dlhé roky traduje že „hurbanovský duch“ predstavuje vynaloženú povzbudzujúcu kolektívnu energiu, ktorej zmyslom je priniesť na scénu niečo nové, povzbudzujúce, aby ich ocenili standing up ováciami. To nie je náhoda. Veď Vladimír Hurban Vladimírov práve na tejto divadelnej „pôde“ predstavoval nielen to, čo napísal, ale aj inscenácie iných autorov. So svojimi spolupracovníkmi sa snažil, aby v každom predstavení bolo niečo nové, niečo, čo prinúti diváka prísť znovu s presvedčením, že okrem dobrej hry uvidí na scéne čosi nezvyčajné – zaujímavé kostýmy, netradičné zvukové alebo svetelné efekty. Preto už v roku 1906 hrali s ručne vyrobenými reflektormi alebo, trochu neskôr, pomocou najnovšej foto-techniky divadelné multimediálne predstavenie. Okrem kvalitných tradičných predstavení práve v Starej Pazove dnes úspešne hrajú aj nonverbálne divadlá.

Ako „hurbanovský duch“ chápu cirkevníci?

Práve farári Hurbanovci, otec Vladimír Hurban (1850 – 1914) a jeho syn Vladimír Konštantín Hurban, známy v divadelnom svete ako Vladimír Hurban Vladimírov (1884 – 1950), boli tí, ktorí v Starej Pazove povzbudili pospolitý ľud k príkladnému duchovnému životu prostredníctvom pamätlivých kázni, ale ako národní

vodcovia viedli občanov aj k reforme hospodárskeho, osvetového a kultúrneho života. Veď Vladimír Konštantín Hurban o svojom otcovi napísal: „Keď môj otec prišiel do Starej Pazovy v roku 1874, zistil, že jeho predchodcovia nedbali o cirkevný život a najmä nepovzbudili tunajší ľud, aby si pestoval slovenský jazyk“. Treba vedieť, že Stará Pazova nikdy nebola čistá slovenská osada a že kým Vladimír Hurban, syn známeho Jozefa Miloslava Hurbana, neprišiel do tejto vtedy pohraničnej osady, pravoslávni Srbi považovali luteránsku vieru za akúsi marginalizovanú sektu. Tým ovplyvňovali aj osirotených Slovákov, ktorí svoju vieru a svoj jazyk zanedbali.

V zachovanom archívnom materiáli rodiny Hurbanovcov sa dá nájsť, že Vladimír Hurban mal jasné predstavy, ako konať, keď prišiel do Pazovy. Rady mu určite dával otec Jozef Miloslav Hurban, ktorý ešte v predrevolučných rokoch 1948 – 1949 pochodil tieto kraje južnej Habsburskej monarchie a nadviazal so srbskými a chorvátskymi štátnymi a náboženskými vrchnosťami známosti. Preto bolo pre Vladimírova Hurbana ľahšie prinavrátiť úctu k evanjelikom a predovšetkým k Slovákom ako k čestným a pracovitým bratským Slovanom. Mladý pazovský farár Vladimír Hurban potom mohol ľahšie založiť Vzájomnú pomocnicu, so Srbmi Čítareň (neskôr samostatnú Slovenskú pospolitú čítareň) a zorganizovať časté pohostinné návštevy Srbského národného divadla z Nového Sadu v Starej Pazove. Vladimír Hurban aj na hranici rakúsko-uhorskej monarchie, najmä na počiatku dvadsiateho storočia, musel bojovať svojím spôsobom – po hurbanovsky, teda trucovať a vzdorovať. V živote sa nikdy nevzdával, ani keď musel za svoj ľud platiť súdne trovy, ani keď bolo treba lokálnym vrchnosťam ukázať, aký pevný je Hurbanov charakter. Keď mu kolegovia, Slováci v Báčke, povedali, že práva Slovákov môže presadzovať v Chorvátsku, ale nie aj medzi nimi, Hurban do Báčky už viac nešiel. Dokonca presvedčil pazovských veriacich, aby nikdy viac neplatili daň na Báčsriemsky seniorát. Preto sa silou-mocou snažil založiť osobitný chorvátsko-slavonský evanjelický seniorát, aby bol mimo vplyvu maďarských vrchností. Superintendantovi Gustavovi Seberínovi sa vyhrážal, keď mu prikázal, aby do matričných kníh pazovských Slovákov zapisoval po maďarsky. Preto sú v Pazove všetky zápisy a matričné knihy písané len po slovensky. Takýchto a podobných príkladov v živote Vladimíra Hurbana bolo veľa. Vrcholom bolo, keď khueinistický poslanec, pazovský Srb, akoby náhodou v januári 1902 zabudol pozvať farára Vladimíra Hurbana na oslavu srbského Nového roku do spoločne založenej Čítárne. Zo vzdoru, o pár týždňov neskôr, bola v Starej Pazove prvá slovenská zábava, na ktorej si povedali, že od nasledujúceho roku budú hrať slovenské divadelné predstavenia. A tak sa aj stalo!

„Otcovského ducha“ zdedil aj Vladimír Konštantín Hurban, ktorý bol nielen výborným farárom, ale miloval tiež divadlo a venoval sa

kultúrnemu životu. Nie náhodou teda práve v Starej Pazove v roku 1928 postavili prvý Slovenský národný dom v diaspóre. Staropazovčania si časom zvykli a Hurbanovým snahám a pohnútkam verili. Nie náhodou každý Pazovčan obetoval dinár „na tehlu“ Slovenského národného domu, a keď iných príjmov nepribudlo, obetovali na výstavbu kultúrneho „chrámu“ dodatočne zvýšenú cirkevnú daň. Podobne, spôsobom rýchlo a kvalitne, sa Pazovčania v roku 1894 poskladali na výstavbu evanjelickej fary – malého skvostného zámku, ktorý aj dnes dôstojne reprezentuje toto mesto.

V tomto roku boli veľkolepé oslavy súvisiace s príchodom prvých Slovákov do tejto časti Vojvodiny, posviacky troch evanjelických cirkevných objektov, najstarších symbolov tunajšej slovenskosti a novej evanjelickej fary. Okrem cirkevníkov sa 28. júna na fary hrnuli divadelníci, folkloristi, hudobníci, ľudia dobrej vôle z iných národov a národností.

Problémom však, zrejme, začala byť osveta. Osvetoví pracovníci v tomto roku konštatovali, že nemajú dosť žiakov na zápis do dvoch slovenských oddelení, a tak navrhli vytvoriť aj jedno srbské. Vyhovávajú sa na veľký počet zmiešaných manželstiev (hoci do pazovskej slovenskej školy roky chodia aj deti z takýchto manželstiev) a na to, že dosť veľa slovenských rodín zapisuje deti do dvoch „modernejších“ srbských škôl. A rodičia detí zapísaných do srbských škôl sa sťažujú, že ich deti majú hodinu navyše a že im prekážajú slovenské „ä“ a ypsilony. Možno rodičom a osvetovým pracovníkom chýba práve ten „hurbanovský duch“, ktorý by občerstvil zmýšľanie o zdedenej národnostnej príslušnosti a pripomenul im staré príslovie – koľko jazykov vieš, toľkokrát si človekom. Že by v osvete chýbal vzdor? Určite áno. Nemohol by „hurbanovský duch“ povzbudiť slovenský školský kolektív, aby do vzdelávacieho programu zaradil dobré prvky výučby uplatňované v krajinách Európskej únie, kam patrí aj Slovensko? Veď Srbi túžia vstúpiť práve do tejto rodiny európskych krajín, a tak zaistiť istejšiu existenciu pre svoje pokolenia.

Katarína Verešová

Kontakty L. Štúra so slovenskou inteligenciou v Srieme

V čase, keď Ľudovít Štúr vydal Ohlas o Slovenských narodných novinách a Orlovi tatranskému, v južnej časti vtedajšieho Rakúsko-Uhorska, na tzv. Vojenskej hranici v roku 1845 žilo pomerne veľa evanjelických Slovákov roztrúsených v južných častiach Sriemu a Banátu (Stará Pazova, Boľovce a Dobanovce v Srieme; Kovačica, Padina, Jánošík a Hadušica

v Banáte). Tí sa na toto územie začali sťahovať od roku 1770 ako hraničiari. Za hraničiarske služby dostali od cisára právo užívať pozemky, pasienky, oráčinu a tiež istú slobodu vierovyznania. Na rozdiel od Báčky či Banátu v Srieme nebol silný vplyv maďarizácie, lebo tu žili okrem Slovákov aj Nemci a Srbi.

Pod vplyvom srbského nacionálneho hnutia, ktoré sa šírilo najmä prostredníctvom Srbského gymnázia v Sremských Karlovcach (jeho prví štyria riaditelia boli Slováci), slovenská inteligencia v neďalekej Starej Pazove slobodnejšie presadzovala svoje národnostné záujmy. Od roku 1826 v Starej Pazove bol evanjelickým farárom Štefan Leška ml. (1794 – 1849), autor knihy Osvíciny kresťan ewangelický, (Bratislava-Budapešť, 1843), ktorý prispieval do Slovenských narodných novín (10. 11. 1846). Bol autorom eseje „Daktorje mišljenki o potrebe reč Slovenskú povíšiť na spisovnú s dodatkom o narodných novinách ako najlepšom prostriedku k napomáhaňu osvety“, ktorá vyšla v 42. a 43. čísle Orla tatranského (22. 9. a 2. 10. 1846).

Stará Pazova mala v tých časoch slovenskú evanjelickú, srbskú pravoslávnu a nemeckú vojenskú školu. Slovenské deti vyučovali v rokoch 1829 až 1853 učiteľia Ján Kutlík (1806 – 1890) a Ján Tobiáš Langhoffer (1812 – 1876). Obaja prispievali do Štúrových Slovenských narodných novín. V čase, keď pôsobil už ako kňaz v Pitvariši, Ján Kutlík v roku 1847 uverejnil osem rozsiahlejších článkov, okrem iného aj o školstve. V Štúrových novinách opísal aj svoju cestu od banátskej hranice po tatranský Kriváň. Pazovský učiteľ Ján Tobiáš Langhoffer sa v jednom svojom článku zasadzoval o vyučovanie slovenčiny aj na vyšších školách, ako aj „abi sa úradníci na Slovensku, ak to potreba porozumeňja sa pri súdoch a inďe vihladáva, slovenského jazika mocní boli.“

Farár Štefan Leška a učiteľ J. T. Langhoffer sa v roku 1848 osobne stretli s vodcom národného povstania Jozefom Miloslavom Hurbanom práve v Starej Pazove, keď „vyše sto chlapov pod vedením slávneho Hurbana, statného bojovníka za právo a pravdu slovenského národa, prišlo do tábora srbského v Karlovcach, aby stade započali boj spravodlivý“

Katarína Verešová

Použitá literatúra:

ČUKAN, Jaroslav – KMEŤ, Miroslav: Štúrovci v kontextoch s Dolnou zemou. In: Ľudovít Štúr a jeho doba, Prínos pre cirkev a národ, Vedecko-historická konferencia Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku, Transcius, a. s., Liptovský Mikuláš, 2014, s.144.
Pamätnica Cirkve Evanjelickej Aug. Vyzn. Staro-Pazovskej od roku 1874. In: Vladimír Hurban 1850 – 1914, monografia, SVC, Báčsky Petrovec a Ústredný archív SEAVC v Srbsku – cirkevný zbor SEAVC Stará Pazova, 2014, s. 60.

Sentimentálny Ľudovít Štúr

Hurbanova historická hra, ktorá zostala v tieni jeho sociálnych drám

Zaoberajúc sa dejinami vojvodinských Hurbanovcov pôsobiach v Starej Pazove v období rokov 1874 až 1950, prišlo mi na um v roku znamenávajúceho dvojestého výročia narodenia Ľudovíta Štúra pozrieť sa, ako vnuk Jozefa Miloslava Hurbana a Jána Štúra, dramatický spisovateľ Vladimír Hurban Vladimírov (1848 – 1950), vnímal osobnosť svojho uja. Vladimír Hurban Vladimírov (vlastným menom Vladimír Konštantín Hurban) sústavne skúmal spisovný jazyk a vojvodinské stredoslovenské nárečie a najmä vplyv srbského a nemeckého jazyka na svojich spoluobčanov. Preto svoje jazykovedné práce často uverejňoval v tlači dolnozemskej Slovákov alebo prednášal na rozličných večierkoch. V jeho rukopisoch často badať hrdosť na to, odkiaľ pochádzajú a kto boli jeho priami predkovia. Divadelnej verejnosti na Slovensku je však málo známe, že Vladimír Hurban Vladimírov bol prvý, kto napísal historickú hru o Ľudovítovi Štúrovi.

Jediný, kto sa o tomto diele zmienil, bol literárny kritik Ján Igor Hamaliar (1905 – 1931): „Hurban iba deskriptívnou metódou líči osudy svojich hrdinov, málo, ba vôbec nedramatické. Životné a ľudské osudy svojich osôb si takmer nevšima, a keď, potom je to v jeho historických hrách vždy snaha druhoradá, aby v ich rámci mohol rozvíť určitú ideu. Ľudia a ich poslanie a položenie, bez ktorých vôbec niet dramatických činov, sú pre neho vedľajšou ubikačnou dekoráciou pre ideológiu... Ani „Ľudovít Štúr“ nie je vôbec vydarenou drámou, čo zavinilo autorovo zveličovanie vlasteneckej a národnej horlivosti starého rétorického rázu“. (J. I. Hamaliar Kritické torzo, Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1958). Čítajúc po rokoch znova Hurbanovu drámu Ľudovít Štúr a porovnávajúc ju so súčasnými inscenáciami podobných diel s historickou tematikou v Srbsku alebo niektorých na Slovensku (povedzme Horákovo dielo „...príď kráľovstvo Tvoje“), Hamaliarov názor bol nadmerne kritický. Prečo?

Vladimír Hurban Vladimírov sa vo svojom diele sústredil na Štúrovu prerušenú mladosť. Dej sa odohráva v rokoch 1836 až 1940, a to v Bratislave, u grófa Zaya, a v prenajatom Štúrovom byte, v Hradci Kráľovom u Pospíšila a potom znovu u grófa Zaya a v dvorane lýcea v Bratislave. Dej sa začína výletom na Devín a končí vylúčením Štúra z lýcea. Hamaliarov názor, že si Hurban vôbec nevšimá Štúrov ľudský a životný osud, neobstojí. Opak je pravdou. Práve Štúrove osudy v týchto rokoch boli zobrazované na scéne. V diele sa striedali mládeňecký ošiaľ k ženám a úcta k slovenskému ľudu. „Zasiate semeno“ vlasteneckých ideí a cieľov na Devíne spečatil Štúrov osud k ženám, konkrétne k Márii Pospíšilovej a k Elise Zayovej. Práve rozpor: ženy – národ, sa v diele stupňujú. Dej vrcholí na pytačkách u Elisy Zayovej a grófa Eszterházyho a prevrat nastáva na lyceálnom výbore výsmešným spôsobom relegovania. Prológ je zároveň prorockým zobrazovaním – spevom oduševnenej mládeže čakajúcej na Štúra.

Hlavný hrdina je charakterná postava s jasnými predsavzatiami, no k ženám a slovenskému ľudu prechováva sentiment. Pravým opakom je jeho spolupracovník Jozef Miloslav Hurban, ktorý okrem tvrdej práce a citu pre presnosť nevidí vo svete nič sentimentálne. Štúrov najmladší brat Ján Štúr je detinský zanietenec, preto sa ich sestra Karolína kvôli jeho aktivitám obáva o rodinnú existenciu. Hurban vykreslil aj postavu grófa Zaya – najskôr ako podporovateľa slovenskej inteligencie a potom, keď príde bohatý pytač o ruku jeho dcéry a maďarón v jednej osobe gróf Eszterházy, dokáže byť bezohľadný a Štúra prepustí z lýcea.

Autor Vladimír Konštantín Hurban mal od koho čerpať podklady pre toto dielo. Obaja jeho dedovia napísali biografie o Ľudovítovi Štúrovi a tiež mal od koho „z prvej ruky“ vypočuť si rozprávania o povahových črtách postáv znázornených v diele. Hurban mal možnosť ešte pred prevratom vidieť v novosadských, záhrebských, viedenských a belehradských divadlách historické drámy a bolo mu jasné že z historických faktov musí vybrať dramatické segmenty z jedného krátkého časového úseku. Túžil po tom, aby jeho dielo napísané v roku 1926 hrali na profesionálnych javiskách (ktorých na Slovensku vtedy bolo málo). Dielo uviedli vo zvolenskom ochotníckom divadle (zorganizoval ho Miestny odbor Matice slovenskej) a bolo uvedené tiež ako rozhlasová dráma, ktorú nacvičil Slovenský spevokol v Martine. Prvé dejstvo, prvý výstup hrali na pazovskom, belehradskom a na petrovskom javisku.

Žiaľ, mladá literárna kritika na Slovensku v tridsiatych rokoch minulého storočia od autora žiadala oveľa viacej. Pozoruhodné je, že súčasná divadelná kritika na Slovensku sa o Hurbanových dielach zmieňuje kladnejšie. Avšak táto historická hra zostala v tieni jeho sociálnych drám.

Katarína Verešová

Sandra Kralj Vukšić

Ľudovít Štúr v názvoch inštitúcií v Chorvátsku

Zakladatelia Združenia stredoškôľakov vedeli, aký veľký význam má táto osobnosť v dejinách slovenského národa

Vláda Slovenskej republiky pri príležitosti 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra – významného národovca, revolucionára, politika, jazykovedca, novinára a kodifikátora spisovnej slovenčiny – vyhlásila rok 2015 za Rok Ľudovíta Štúra.

Domnievam sa, že dielo Ľudovíta Štúra nie je v Chorvátsku dostatočne známe, a predovšetkým medzi Slovákami, ktorí tu viac než storočie žijú. To potvrdzuje aj skutočnosť, že meno tejto významnej a výnimočne činnej slovenskej osobnosti nesie v Chorvátsku iba jedna krajanová organizácia – Kultúrno-svetový spolok Ľudovíta Štúra v Iloku, meste ležiacom na východe Chorvátska, na hraniciach so Srbskom, kde väčšinové obyvateľstvo tvoria Slováci evanjelického vierovyznania, ktorí sa do Iloku vysťahovali v rámci sekundárnej kolonizácie z Vojvodiny.

Aby sme sa viac dozvedeli o inštitúcii, ktorá nesie meno Ľ. Štúra, oslovili sme Boženu Dasovićovu, profesorku slovenského jazyka a literatúry, ktorá je i členkou Matice slovenskej v Iloku.

Ste jeden z pedagógov, ktorí pôsobia v Iloku. Čo majú spoločné kultúrno-osvetový spolok Ľ. Štúra a vyučovanie slovenčiny?

Mohlo by sa povedať, že spoločným menovateľom činnosti SKOS-u Ľ. Štúra a výučby slovenčiny je uchovanie slovenskosti v Iloku. Pestuje slovenský folklór: tance, piesne, zvyky a v škole sa snažíme naučiť, ako čo najlepšie zdolať slovenský spisovný jazyk. Preberáme tiež látku zo slovenskej literatúry, kultúry a dejín.

Na hodinách slovenského jazyka a kultúry sa žiaci učia o živote a diele Ľudovíta Štúra, taktiež o dejinách ilockého Spolku, ktorý v súčasnosti nesie názov SKOS Ľudovíta Štúra. Začiatok spolkového činnosti v Iloku bol pred 90. rokmi, keď žiaci tunajšieho gymnázia, stredoškôľáci, založili prvý Slovenský kultúrno-osvetový spolok – Združenie stredoškôľakov (26. júna 1925). Ten sa pripojil k Spolku československých akademikov v Južoslávii a 13. septembra 1925 sa stal jeho pobočkou. V roku 1928 sa osamostatnila a stala sa samostatným spolkom pod názvom *Štúr, spolok slovenských akademikov*.

Na hodinách slovenčiny venujeme pozornosť dejinám slovenského národa a osobnostiam významným pre formovanie súčasného slovenského národa. Je veľmi dôležité, aby žiaci poznali slovenské dejiny a boli oboznámení

Slovenský dom Ľ. Štúra v Iloku

s činnosťou významných osobností našich národných dejín. Veď aj sám Štúr povedal: „Človek bez svedomia je koža biedna, daromná, národ bez vedomosti historickej o sebe a predkoch svojich je hromádka koží otrockých.“

V súčasnosti sa činnosť Matice slovenskej a SKOS-u Ľudovíta Štúra prelína, mnohí členovia Matice sú i aktívnymi členmi Spolku. Taktiež Matica slovenská Ilok a SKOS Ľudovíta Štúra úzko spolupracujú i so základnou a strednou školou v Iloku. Folkloristi SKOS-u Ľudovíta Štúra sú neodmysliteľnou súčasťou všetkých kultúrnych podujatí v Iloku, a tak vystupujú i v rámci školských podujatí. Tunajší pedagógovia sa venujú nacvičovaniu divadelných scénok so žiakmi rovnako v škole, ako aj v rámci Spolku. Tak sme napríklad mali 27. decembra 2014 – Program na Jána, divadelno-hudobné pásmo navrhnuté so žiakmi, ktorí navštevujú hodiny slovenčiny a sú i aktívnymi spolníkmi. O program sa najviac zaslúžila učiteľka triednej výučby Jarmila Mudrochová (ktorá je už 20 rokov veľmi aktívna spolníčka a dlhoročná choreografka SKOS-u), učiteľka slovenčiny na ZŠ Mária Pejaková nacvičila divadelné scénky so svojimi žiakmi a ja som so stredoškôľakmi prispela divadelnou scénkou.

My, Slováci v Iloku, sme mali šťastie, že medzi nami žili a pôsobili významné osobnosti, ktoré veľmi ovplyvnili a obohatili kultúrno-osvetový život ilockých Slovákov a dalo by sa povedať, že sa im podarilo aj správne ho nasmerovať. V Iloku pôsobil Jozef Maliak (cirkevný učiteľ v rokoch 1881 – 1896, v roku 1903 založil aj Dievčenský ústav, strednú školu pre slovenské dievčatá). Avšak nebol iba učiteľom, ale i hybnou silou spoločenského života tunajších Slovákov, pretože vedel, ako veľmi je významné šíriť osvetu medzi pospolitým ľudom. Jeho dcéra, Blanka Maliaková, sa stala režisérkou prvého divadelného predstavenia v slovenskej reči – Strašidlo, Ferka Urbánka (z roku 1914).

V minulom roku sme si pripomenuli sté výročie prvého slovenského divadelného predstavenia v Iloku a tému sme, samozrejme, rozoberali aj na hodinách slovenčiny.

V tejto súvislosti nemožno nespomenúť veľmi významnú osobnosť v živote ilockých Slovákov – evanjelického farára Adama Vereša, ktorý 1. septembra 1921 prišiel do Iloku a pôsobil tu až do smrti (1931). V roku 1929 sa stal prvým slovenským evanjelickým biskupom vo vtedajšej Južoslávii, čím sa Ilok stal aj biskupským sídlom. Adam Vereš bol človek rozhladený, schopný a usilovný, svojou prácou privedol nielen náboženský, ale aj kultúrny a hospodársky život ilockých Slovákov k veľkému rozkvetu. Manželka Adama Vereša, Božena Verešová, bola v decembri 1921 na štátnej ľudovej škole v Iloku vymenovaná za prvú učiteľku, Slovenku, a už 1. septembra 1922 bola v Iloku otvorená štátna škola so slovenským vyučovacím jazykom.

V Múzeu mesta Ilok sa môžeme dočítať, že členmi prvého slovenského kultúrno-osvetového spolku, Združenia stredoškôľakov, boli aj potomkovia Jozefa Maliaka a Adama Vereša: Ivan Vereš, Oľga Verešová, Vladimír Vereš, Milan Vereš a Blanka Maliaková.

Z toho, čo sme povedali doteraz, vyplýva, prečo ilocké spolky vo svojom názve niesli i prívlastok osvetový (nielen kultúrny alebo umelecký). V Iloku hybnou silou spolkového života boli osvetoví pracovníci, preto i spolky boli osvetové. Usilovali sa šíriť nielen kultúru, ale aj osvetu.

Prečo spolok nesie meno Ľudovíta Štúra? Našli sa aj písomné záznamy alebo informácie z rozprávání o tom, prečo spolok pomenovali podľa Štúra?

Ako ja viem, nenašli sa žiadne konkrétne písomné záznamy, prečo si ilockí spolníci svoj Spolok nazvali práve po Ľudovítovi Štúrovi. Domnievam sa, že zakladatelia toho prvého ilockého slovenského kultúrno-osvetového spolku *Združenia stredoškôľakov* boli gymnazisti, ktorí dobre poznali dejiny slovenského národa a vedeli, aký veľký význam má osobnosť Ľudovíta Štúra v dejinách slovenského národa. Určite preto už tretí rok po založení *Združenia stredoškôľakov* svoj spolok pomenovali na *Štúr, spolok slovenských akademikov*.

V Iloku v roku 1928 bol založený ešte jeden spolok – *Slovenský čítací spolok*. Štúr, spolok slovenských akademikov bol spolkom slovenskej inteligencie, kým *Slovenský čítací spolok* spolkom roľníkov a remeselníkov. Do roku 1932 tieto dva spolky pracovali oddelene. Z článku Nový spolkový ruch v Iloku, uverejneného v Národnej jednote z roku 1932, sa dozvedáme: „V Iloku máme dva spolky – Štúr, spolok slovenských akademikov a Slovenský čítací spolok, medzi ktorými dlhší čas panovalo nedorozumenie. Snahy zblížiť tieto dva spolky k spolupráci na kultúrnom poli zostávali doteraz len na papieri a v zápisniciach. Slovenský ev. cirkevný zbor rozhodnutím svojho zborového konventu z 12. júna r. 1932 dal iniciatívu a možnosť prikrčiť k spoločnej práci, keď prostredníctvom svojho farského úradu vyzval uvedené dva spolky na spoločné rokovanie a dal im k dispozícii i miestnosť bývalej nazarénskej modlitebnice, teraz cirkevného domu, na zariadenie čítárne.“

Obidva spolky povoleniu farského úradu ochotne vyhovel a zišli sa na spoločnú poradu dňa 19. júna 1932 do miestnej modlitebnice, kde sa osvedčili za spoluprácu, povzniesli sa nad doterajšie nedorozumenia a s radosťou privítali iniciatívu a ochotu evanjelického cirkevného zboru. Výsledkom tejto porady bola dohoda utvoriť spoločný šesťčlenný výbor a predložiť výborníkom oboch spolkov otázku utvorenia spoločnej čítárne a delegovanie 3 a 3 členov spoločného výboru.

Spolky delegovali svojich delegátov do spoločného výboru, ktorý sa konštituoval 26. júna 1932. Okrem toho, že si podelili prácu medzi svojich členov, dohodli sa v najkratšom čase, ako prvom prejave spoločnej činnosti, založiť spoločnú čítareň. Otvorenie čítárne bude 10. júla 1932. Otvorenie má byť slávnostné a stanovený bude nasledujúci program: Prívet, recitácia príležitostnej básne, prednáška, prejavy kultúrnych ustanovizní a zaspievanie našej hymny.

Slávnostné otvorenie Slovenskej čítárne sa konalo 17. júla 1932. Prvým výsledkom ich spoločnej činnosti bolo nacvičenie divadelného predstavenia Drotár, 2. februára 1933, na ktorom sa zúčastnili členovia jedného i druhého spolku. Večer obohatili i spevmi a recitáciami.

Výsledky spoločnej práce týchto dvoch spolkov boli z roka na rok viditeľnejšie a členovia Slovenského čítacieho spolku začali preberať iniciatívu v kultúrno-osvetovej práci Slovákov v Iloku.

Keď v roku 1939 začal v Iloku pôsobiť ako učiteľ Ján Vitéz, tiež sa snažil zlúčiť tieto dva slovenské spolky do jedného. V spolupráci s Ivanom a Milanom Verešom, Jozefom Stupavským a učiteľkou Júliou Párnickou sa mu to podarilo a na valnom zhromaždení Slovenského čítacieho spolku 26. februára 1940 rozhodli, že sa tieto dva spolky zlučujú do jednej kultúrno-osvetovej organizácie pod názvom *Slovenský čítací spolok*.

Názov Slovenský čítací spolok sa používal až do roku 1951. V tom roku spolok zmenil názov na Slovenský kultúrno-osvetový spolok Ľudovíta Štúra.

Ste učiteľka slovenského jazyka a kultúry na škole, kde sa slovenský jazyk vyučuje ako jeden z výberových predmetov. Do akej miery žiaci slovenského jazyka a kultúry poznajú osobnosť Ľ. Štúra? Máte tému Ľ. Štúra v učebných osnovách?

Žiaci sa o osobnosti Ľudovíta Štúra učia vo všetkých štyroch ročníkoch. V prvom ročníku, keď máme prevažne tematiku zo starších dejín, Štúra spomenieme iba okrajovo, ale už v druhom ročníku v rámci učenia sa o dejinách slovenského jazyka, sa vážne zaoberáme štúrovskou tematikou, predovšetkým kodifikáciou spisovnej slovenčiny. Hovoríme o tom, aký veľký význam mala kodifikácia jazyka nielen z aspektu lingvistického, ale tiež národno-buditeľského. Aby sa slovenský národ stal národom so silným národným povedomím, bolo nevyhnutné, aby mal svoj vlastný národný jazyk. A to

sa Štúrovi podarilo urobiť – zjednotil katolícky a evanjelický prúd na báze jednotného slovenského národného jazyka. V treťom a štvrtom ročníku si učivo o Ľ. Štúrovi prehľubujeme a opakujeme.

Štúr v článku Hlas k rodákovi, ktorý vyšiel pôvodne v časopise Orol Tatránski, v prílohe Slovenských národných novín, napísal: „Reč má svoj život a taký životný priebeh jako národy samy a keď sa už v reči bývalá výraznosť, sila, určitosť a bystrota potratila, to už veru aj z národa samého sila a bystrota povypýrčala, ostarela sa reč, ale ostarel sa aj národ sám. Jedno s druhým je v najtuhšom spojení, jedno s druhým žije a sa na pokoj kladie, preto aj keď sa dobre zná história reči, znajú sa tiež hlavné ťahy života národného.“ Môžete komentovať tento citát v spojitosti so súčasným stavom slovenského jazyka medzi Slovákami v Chorvátsku?

Citát je stále aktuálny, nadčasový. Aj dnes sa ukazuje, aké dôležité je pestovať si svoj materinský jazyk, ak sa chceme na týchto priestoroch udržať ako slovenský národ, ak chceme odolať asimilácii. Iba tancovať a spievať nestačí. V žiadnom prípade nechcem zmenšovať význam spolkového činnosti, veď odrábajú ohromný kus práce a deti si tam odmalička pestujú svoj vzťah k svojim slovenským koreňom. Chcem zdôrazniť, že je veľmi dôležité pestovať si i svoju materinskú reč. A najsprávnejší spôsob je, aby deti riadne navštevovali hodiny slovenského jazyka a kultúry vo svojich školách.

V tomto roku, ktorý je vyhlásený za Rok Ľudovíta Štúra, si v našom Spolku pripomíname život a dielo buditeľa a reformátora slovenskej spoločnosti pri všetkých spolkových podujatiach. Tak sme sa rozhodli na zasadnutí Výkonného výboru MS Ilok začiatkom tohto roka. Pri príležitosti 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra a 90. výročia založenia prvého slovenského kultúrno-osvetového spolku v Iloku, *Združenia stredoškôlkov*, podobrali sme sa práve v tomto roku obnoviť i prácu knižnice a čítárne. Nateraz sme otvorili len detský kútik, ale časom, verím, bude aj počet vyložených kníh narastať. Knižný fond máme bohatý, ale, žiaľ, nemáme adekvátny priestor na knižnicu a čítareň. Dúfam, že to vyriešime a knižnicu a čítareň predať len budeme mať v priestoroch Slovenského domu, aby tak slovenské knihy boli ľahko prístupné všetkým, ktorí o ne prejavia záujem. Pri príležitosti Váňania májového dreva, v poslednú májovú nedeľu, sme usporiadali aj malú výstavu venovanú životu a dielu Ľudovíta Štúra, ktorú si návštevníci mohli obzrieť.

Mgr. Sandra Kralj Vukšić, PhD.

Slovenský dom Ľ. Štúra v Iloku

Etnické korene ako korenie života

Letná škola žurnalistiky je príležitosť okoreniť si „slovenskosťou“ život „v zahraničí“.

Už len účasť na Letnej škole žurnalistiky, ktorá sa konala v Bratislave, prezrádza slovenské korene jej frekventantov, keďže ju v rámci starostlivosti o zahraničných Slovákov realizuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí v spolupráci s Katedrou žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Školy sa zúčastnili najrôznejší zástupcovia Slovákov zo zahraničia. Najsilnejšie slovenské korene mali určite frekventanti so slovenským štátnym občianstvom z Nemecka a z Ruska, ktorí sa narodili a vyrastali na Slovensku a ktorých príbuzní žijú na Slovensku. Sú z prvej generácie, ktorá žije v zahraničí, a aj keď sú bilingválni, ich prvým jazykom je slovenčina. „Slovenskosť“ jednoznačne pre nich predstavuje pevné korene.

Zahranických Slovákov, ktorí už nemajú slovenské štátne občianstvo, ale majú slovenské etnické korene, zastupovali dolnozemeckí frekventanti so Srbska, Rumunska a Chorvátska.

Menej silné, ako občania Slovenskej republiky, ale predsa pevné slovenské etnické korene, majú frekventanti zo Srbska, srbskí štátni občania, ktorí sami o sebe hovoria ako o Slovákoch žijúcich v Srbsku a, občas, ako o srbských Slovákoch. Ich jazyk s archaickými prvkami je dôkazom, že už niekoľko ich generácií vyrastalo mimo Slovenska. Na silné slovenské väzby vojvodinských Slovákov vplýva okrem rodinného zázemia aj silná koncentrácia príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny v lokalite, kde žijú. Koncentrácia početných slovenských enkláv v tejto časti Srbska ktorých

Frekventanti Letnej školy žurnalistiky 2015

je nezriedka väčšinové obyvateľstvo slovenského etnického pôvodu, je základným predpokladom pre vyššiu možnosť vzdelávania sa v slovenskom jazyku na základných a stredných školách, ktoré sa stále aj uskutočňujú. V slovenskom väčšinovom prostredí je slovenská materinská reč vystavená minimálnym cudzojazyčným vplyvom, a tak sa slovenské tradície konzervujú a pretrvávajú napriek skutočnosti, že sa už niekoľko generácií slovenských vystaňovalcov narodilo v Srbsku. Na etnickom princípe funguje vo Vojvodine vzdelávanie, informačné, hospodárske, kultúrne a osvetové inštitúcie, v ktorých majú možnosť uplatniť svoje znalosti a kompetencie Slováci zo Srbska.

Čo do počtu Slovákov z Rumunska, zastúpených na Letnej škole žurnalistiky, zohľadňujúc kritérium etnického puta, zaradila by som ich do kategórie spolu so Slovákami z Chorvátska alebo medzi Slovákov zo Srbska a Slovákov z Chorvátska. V Rumunsku sa Slováci majú možnosť vzdelávať v slovenskom jazyku na dvoch gymnáziách a uplatnenie nachádzajú aj v Demokratickom zväze Slovákov a Čechov

v Rumunsku, kde pôsobia ako kultúrno-osvetoví pracovníci. Ich komunita aj počtom patrí medzi Srbsko a Chorvátsko, kde je počet Slovákov menší než v Srbsku, ale väčší ako u nás v Chorvátsku.

Etnické korene Slovákov v Chorvátsku, do kategórie ktorých patrí aj ja, sú oslabené, na čo má vplyv viacero skutočností. „Chlebové vystaňovalctvo“ na územie dnešného Chorvátska sa odohralo bez prítomnosti inteligencie – učiteľa a farára. Rovnaké vierovyznanie majoritného etnika a príbuznosť slovenského a chorvátskeho jazyka umožnili rýchlu adaptáciu a začlenenie sa do nového inoetnického prostredia, čo bolo vítané. Dlhodobé však tieto skutočnosti nepodporovali zachovanie slovenskosti, ba naopak umožnili rýchlu asimiláciu, k čomu dodatočne prispelo aj disperzné osídlenie Slovákov v Chorvátsku. Skromné možnosti uplatnenia sa v slovenských inštitúciách, najmä na základných a stredných školách, v ktorých sa prednáša slovenský jazyk ako voliteľný predmet, vo Zväze Slovákov a v Slovenskom kultúrnom centre Našice, vplývajú na skromný záujem o vzdelávanie sa v oblasti slovenskosti, čo dlhodobo nemá pozitívny vplyv na udržanie slovenskosti na území Chorvátska. Avšak Slováci v Chorvátsku sa predsa len nevzdávajú.

Slovenské etnické korene sú korením života pre všetkých Slovákov žijúcich v zahraničí. Priamo soľou sa stavajú pre tých, ktorí už desaťročia, ba aj storočia žijú mimo Slovenska. Iste preto vždy s radosťou prijímajú možnosť navštíviť krajinu svojich predkov či materskú krajinu, to už záleží na ich vnímaní vlastnej etnickej príslušnosti. Jedno je isté, Letná škola žurnalistiky je pre všetkých zahraničných Slovákov vynikajúcou príležitosťou okoreniť si „slovenskosťou“ život „v zahraničí“.

Mgr. Sandra Kralj Vukšić, PhD.

Účastníci Letnej školy žurnalistiky 2015 na Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí na stretnutí s jeho predsedom, RNDr. Igorom Furdíkom

